

ENERGETIKA: SUNCE KALAISANO | ZEMLJA LJUDI: LET NA GRENLAND

BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 RSD

01164



9 770353 802002

VREME

broj 1179
8. avgust 2013.

DINKIĆEV ODLAZAK SA VLASTI

Destrukcija i rekonstrukcija



AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 3. do 30. avgusta 2013.



Peter Dincelbaher:
TEMPLARI

Knjiga o najslavnijem viteškom redu koja objašnjava ko su zaista bili templari i kako je njihova istorija oblikovala našu predstavu o srednjovekovnom svetu



Džejms Paterson, Lisa Marklund:
OD UBICA, S LJUBAVLJU

Krimi koji su zajednički napisali dva autora koja spadaju među najpopularnije žanrovske pisce današnjice. "Patersonovi romani su savršene mašine za zabavu, Poršei komercijalne fikcije, stručno konstruisani i brzi kao munja"



Đulio Leoni:
IMPERATOROVO ZAVEŠTANJE

Istorijski triler čija se radnja odvija u Firenci 1300. godine. Slavni pesnik Dante Aligijeri u romanu postaje detektiv koji raskrinkava seriju misterioznih zločina

Giljermo Martinez:
SPORA SMRT LUSIJANE B.

Uzbudljiv i napet triler iz pera doktora matematičke logike i jednog od najznačajnijih savremenih argentinskih pisaca



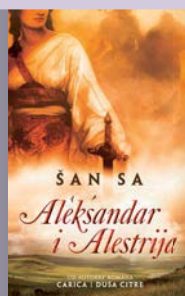
Bil Brajson:
IŠČEZLI KONTINENT

Zabavna i gorka knjiga, klasično delo savremene putopisne književnosti. Bil Brajson piše o krstarenju po malovaroškoj Americi svog detinjstva i opisuje jedan svet koji nestaje



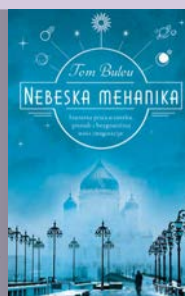
Šan Sa:
ALEKSANDAR I ALESTRIJA

Istorijski roman francuske književnice kineskog porekla o ljubavi Aleksandra Makedonskog i amazonske kraljice Alestrije, napisan jedinstvenim poetskim stilom



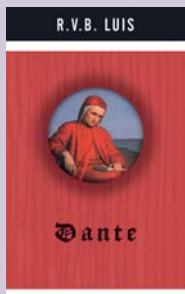
Tom Bulou:
NEBESKA MEHANIKA

Biografski roman inspirisan životom Konstantina Ciolkovskog, ruskog naučnika čiji je delo postavilo naučne osnove za odlazak ljudi u svemir



Imre Kertes:
DOSIJE K.

Životna ispovest mađarskog nobelovca koji je kao dečak preživeo užase Aušvica. Kroz formu intervjua Kertes otvoreno i zanimljivo govori o svom životu, istoriji i književnosti



R.V.B. Luis:
DANTE

Vrhunski napisana biografska knjiga koja verno i uzbudljivo rekonstruiše život najslavnijeg Firentinca, čuvenog pesnika Dantea Aligijerija



Osne Sejerštað:
PORTRETI IZ SRBIJE

Norveška novinarka boravi u Srbiji za vreme bombardovanja 1999. a onda i nakon 5. oktobra 2000, i prikuplja svedočanstva poznatih i nepoznatih ljudi o istoriji koja im se dešava. Među njenim sagovornicima su Bojana Lekić, Ljubiša Ristić, Zoran Živković i Rambo Amadeus, ali i mnogi obični građani Srbije

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra 1 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, Imla E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)

Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Veselić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnik glavnog urednika

Aleksandar Čirić

sekretarijat

Mirjana Kalezić

redakcija

Dejan Anastasijević,
Aleksandar Anđić (foto), Muharem
Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan
Bubnjević, Sonja Čirić, Zora Drčelić,
Jovan Dulović, Slobodan Georgijev,
Jovana Gligorijević, Nebojša
Grujić (kultura), Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov,
Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić,
Jasmina Lazić (međuvreme), Zoran
Majdin, Radmilo Marković, Saša
Marković, Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković, Milan Milošević,
Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša
Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza,
Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov,
Dragan Todorović, Tanja Topić,
Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš
Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.),

Vesna Sribinović, Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

korektori: Ana Čuk, Marija Halupka,

Stanica Milošević,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović,

daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje

www.vreme.com

Marija Vidić (urednica)

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica



SAVET
ZA ŠTAMPU

Brzo, besplatno, pravilno.

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

06 Silazak Mladana Dinkića sa vlasti:

Ekonomija destrukcije jedne
rekonstrukcije

08 Mladan Dinkić, politička biografija:

Ministarski dani i poslovi

12 Emirati u Srbiji: Čip koji nedostaje

14 Energetika i zamajavanje:

Sunce ti kalaisano

17 Lični stav: Tragedija i zloupotrebe

18 Istraživanje:

Finansiranje izbornih kampanja

22 Intervju: Ijan Forester, advokat

24 Potraga za poslom:

Ne zovite vi nas, zvaćemo...

26 Fudbalska posla:

Propali projekti, veze i stadioni

29 Nuspojave: Golgota i vaskrs Jugoslavije

30 Ljudi i vreme

KULTURA

32 Zemlja, ljudi: Let na Grenland

39 Knjige:

Politikantska upotreba jedne biografije

42 Rokenrol poezija: Apokalipsa sada

44 Majls Dejvis u Beogradu:

Komad skrivene istorije

46 Sećanje:

Gordana Kosanović (8. 8. 1953. – 8. 8. 1986)

47 TV manijak: Kidnapovanje medija

SVET

48 Sudbine uzbunjivača:

Uzaludna molitva majke Bredlija Meninga

52 Nemačka: Izbori za Bundestag

MOZAIK

54 Istorija YU vazduhoplovstva (1):

Aeroput, svetski a naš

60 Avio-saobraćaj: Izgubljeni u prevozu

62 Feljton: Odlomak iz romana

Konstantin Ivana Ivanjija (1)

68 Moj muški život: Tast

70 Vreme uživanja: Miš



Za skoro polovinu ukupno prijavljenih troškova izborne kampanje iz maja prošle godine, javnost i dalje nema saznanja o krajnjim izvorima finansiranja

PIŠE: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC



U Americi nedavno objavljena biografska knjiga Marka Tompsona o Danilu Kišu čiji se prevod na srpski uskoro očekuje, već je izazvala dosta pažnje unutar akademskih krugova i među širom čitalačkom publikom. "Vreme" je o ovoj knjizi već pisalo ("Talog života, pepeo politike", br. 1162), a sada donosi još jedan tekst o njoj, pisan iz drugog ugla i s drugačijim vrednosnim zaključcima

PIŠE: ZORAN MILUTINović



Na svom vrhuncu Aeroput leti na sve četiri strane sveta. Pred drugi svetski rat Aeroput ima modernu flotu od 14 aviona (sa sedam Lokida kao okosnicom) koju je opsluživalo desetak pilota i pet radio-telegrafista

PIŠE: DR SAŠA MARKOVIĆ

Na naslovnoj strani: Mladan Dinkić
Foto: Aleksandar Anđić



Finansijski centar Pudong u Šangaju, kojim dominira toranj visok 632 metra, završen prošle subote, zvanično druga najviša zgrada na svetu.

foto: AP Photo

PROGNOZA VREMENA ZA PERIOD 8. 8. 2013 — 14. 8. 2013.

07/08/13 www.meteos.rs

min°C max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
Beograd	24 ☀ 39	25 ☀ 39	24 ☁ 33	19 ☁ 28	17 ☀ 31	19 ☀ 33	20 ☀ 35
Vojvodina	21 ☀ 39	22 ☀ 38	22 ☁ 32	17 ☁ 27	14 ☀ 30	16 ☀ 32	18 ☀ 34
centralna i južna Srbija	20 ☀ 39	22 ☀ 40	23 ☁ 38	20 ☁ 29	17 ☀ 32	16 ☀ 34	18 ☀ 36

Do subote nepovoljna biometeorološka situacija uz povremene tegobe, najčešće u vidu glavobolje, nesanice i nervoze. Zbog visoke temperature u najtoplijem delu dana, hronični bolesnici moraju izbegavati aktivnost na otvorenom. Za sve je neophodna i adekvatna zaštita od sunca pri dužem izlaganju. **UPOZORENJE:** Povećana je opasnost od toplotnog udara za osetljive osobe. Od nedelje do utorka povoljnije biometeorološke prilike, a zatim opet lošije.



Kome zdravlje u plastici leži

Tema nedelje u Srbiji, barem kada je IT sektor u pitanju, jesu elektronske zdravstvene knjižice. Trebaju li nam ili ne i koliko će to sve da košta. Budući da sam se u ovoj rubrici već izjašnjavao o temi konstatujući da nisu neophodne (osim za maloletnike koji nemaju ličnu kartu ili neki sličan dokument), ovoga puta bih skrenuo pažnju na nešto drugo.

Od knjižice je daleko važniji elektronski zdravstveni karton, vaš lični fajl kojem bi pristupao svaki lekar s kojim se susretnete, privatni ili javni, pa i farmaceut koji vam izdaje lekove. A o tome se vrlo malo razgovara, ne spominje se ni ko će sve moći da priviri u elektronski karton i pod kojim uslovima, a taj fajl sadržaće sve informacije o našem zdravlju, fizičkom, mentalnom, intervencijama svake vrste, doniranju ili primanju organa ili davanju i primanju krvi. I to je, zapravo, obaveza koju nameće Evropska unija. Ako se oko parčeta plastike ovoliko gložimo, šta će se tek dešavati kada na red dođu ova pitanja? Ili je problem u tih 500 dinara koje treba lično da platimo, dok će zdravstveni karton biti finansiran iz budžeta, samim tim nas se taj trošak ne tiče. Šta me briga, to "plaća država, a ne ja", zar ne?

Rasprava je pokazala još jednu zanimljivu stvar. Srbija o IT sektoru i njegovim mogućnostima razmišlja kao da smo u 1987. Državni funkcioneri koji bi trebalo da odlučuju o uvođenju ovakvih sistema pokazuju neverovatno nerazumevanje, koncentrišući se uglavnom na najprimitivnije načine upotrebe, kao što je čekanje u redu ili nešto u tom smislu. Nikome nije palo na pamet da objasni kako će nam to nova knjižica zdravstvo učiniti efikasnijim, ako već toliko plaćamo.

Kudikamo zanimljivije je na međunarodnoj sceni, gde je u toku strašan pritisak na Tviter da promeni svoju politiku privatnosti kojom najviše štiti one koji vređaju druge. Dugo se to kuva, ali prekipelo je kada je nekolicina žena u Britaniji poslednjih nedelja na ovoj mreži zaprečeno silovanjem i stavljanjem bombe pred kuću. Razlozi su bizarni, jedna od njih je, recimo, vodila uspešnu kampanju da se Džejn Ostin nađe na novčanici od deset funti. Dovoljno za nekog mizoginog, anonimnog trolera (osoba koja istresa mržnju na mreži).

Policija je uz pomoć menadžera Tvitera uspeła da uđe u trag nekima, privedeni su i sada slede istraga i možda optužnica. Ali od Tvitera se istovremeno zahteva transparentnost, odnosno da ne štiti privatnost opskurnih likova koji mrežu koriste samo da bi sejal mržnju i pretnje.

Menadžmentu nije lako, mada su se svečano obavezali da će nešto učiniti. Ukidanjem anonimnosti, makar i samo u ekstremnim slučajevima, napraviće presedan koji će tvitovanje učiniti neatraktivnim pa će se korisnici seliti na druge mreže. S druge strane, rizikuju da ih neka država stavi na crnu listu i blokira pristup, što je mnogo realnije nego što biste pomislili. Pojedinci, bolje rečeno pojedinke, već su pokrenuli akciju bojkotovanja Tvitera i sada očekuju da ih što više ljudi zaprati i retvituje.

ZORAN STANOJEVIĆ

Fabing

Fabing je prekršaj etikecije koji se sastoji u tome da se sagovorniku pokaže da je manje važan od vašeg pametnog mobilnog telefona (engleska reč *phubbing* je kombinacija reči *phone* – telefon i reči *snubbing* – odbacivanje, odbijanje). Sagovornik nešto priča, a vi počinjete da tvitujete, ne gledate ga u oči, stavljate do znanja da davi, da vas ne interesuju ni to što priča ni njegov izraz lica, ni gestikulacija, ni govor tela ni on.

Telefon se iz kuća preselio u džepove – odakle pravi džumbus. Niko nikoga ne gleda, svi gledaju u ekran i tvituju, sekstuju i SMS-uju na spravama koje brzo zastarevaju. Smartfoni su na tržištu dočekali svoj 17. rođendan, ajfoni (iPhones) šest, ajpedi (iPads) tri, a korisnici potpuno podetinjili, svi se pretvorili u adolescente.

U vreme kada su nove sprave omogućile dostupnost svakoga na svakom mestu, neki od sociologa kulture ukazuju na paradoks da ti smartfoni, tableti itd. zapravo nisu socijalni mediji kako se nazivaju, već antisocijalni, jer redukuju i uništavaju socijalnu komunikaciju i vode u kulturnu regresiju, mada su geometrijskom progresijom povećali dostupnost informacija.

Sve skuplje sprave, a sve manje teksta –165 slova, ne više. Gde si? Tu sam. Ok :-). Neguje se užasna tendencija da se komunikacija među ljudima i sa socijalnim okruženjem suzi i šifruje.

U jednom tekstu u "Indipendentu" se cinično uočava kako je to fobing izbegavanje ljudske komunikacije, zapravo manipulativno. Ljudima je lakše "upravljati" preko ekrana, za susret nisu potrebni ni pažnja, ni strpljenje ni čista košulja, a i teže im je da od vas zahtevaju nešto nerazumno...

Neki listovi pišu da je iz Australije krenuo pokret protiv te nove antisocijalne navike, s parolama No Tweeting, No Facebook, No Instagram, No Foursquare, Google Hangouts. No Sexting...

Ko zna dokle to ide? Na univerzitetu u Edinburgu razvija se sajber-sociologija – istražuju nove društvene pojave u informativno doba – među kojima i sajber-seks (uočen na America Online), pa i sajber-orgazam. Jedno praktično uputstvo glasi: "Radi onde, igrati tamo, voli onamo, ali za seks u sajber-spejsu uvek koristi modem!"

MILAN MILOŠEVIĆ

EKONOMIJA DE JEDNE REKONS

Pre nego što će sići sa glavne političke tribine, lider URS-a je, što je odjeknulo, podsetio na stih da kada se čini da je gotovo, to je tek početak. On doista jeste uporan i vredan, pa je prerano govoriti da je konačno politički “sahranjen” – ali je malo verovatno da u budućnosti ima s kim i s čim nešto da postigne u politici. Možda preuzme neko propalo preduzeće i od njega napravi mega kompaniju? No, i za to je potrebna vizija, a ne samo pragmatizam

Ovoga puta ima nešto čudno i neslavno u četvrtom silasku s vlasti Mladana Dinkića. Otpušten je iz Vlade Srbije zajedno sa svojom tek formiranom novom strankom Ujedinjeni regioni Srbije (URS), a pravi se da nije razumeo ko ga je doista uklonio i praktično se ponovo nudi upravo onome koji ga je stvarno razvlastio i pustio niz vodu.

Neće biti, naime, da Dinkić nije shvatio da ga je realno razvlastio Aleksandar Vučić, vođa naprednjaka, i inicijator “temeljne rekonstrukcije vlade”, a da je tu operaciju samo efektivno izveo premijer Ivica Dačić, predsednik socijalista, uz blagoslov Tomislava Nikolića, predsednika države. Pa ipak, Dinkić za glavnog krivca svoje smene proglašava premijera Dačića, koji ga je, navodno, izneverio – spasavajući svoju sopstvenu glavu! Zar je od Dačića očekivao nešto drugo i zar ne vidi da Vučiću ne trebaju ni on, ni Dačić, ni Nikolić.

KALKULATIVNA GREŠKA

Hvatajući se za navodno ljubazno Vučićevo razumevanje i njegovu navodnu ponudu da mu se u zamenu za oduzimanje državne blagajne da potpredsedničko i ministarsko mesto za turizam, sabobračaj i informatiku, Dinkić iz nekog razloga ignoriše očiglednu činjenicu da je famozna rekonstrukcija vlade dosad samo pokazala da je gazda te vlade

i dalje Tomislav Nikolić – s kojim je vladajuća koalicija i bila zaključena pre godinu dana – i da je Vučić zasad od rekonstrukcije, od koje je toliko očekivao, uz dodatne brige i povećanu odgovornost, dobio i Nikolićev šamar, putem onog famoznog javnog saopštenja “da za izbore uvek ima vremena” i da “brzo treba završiti rekonstrukciju”, to jest da vlada treba da nastavi rad u tandemu Dačić-Vučić.

Naime, mogao je predsednik Nikolić svom mladom kolegi Vučiću takvu poruku preneti i u četiri oka, ali on je o tome izdao javno saopštenje odmah posle razgovora sa Ivicom Dačićem, famoznog 30. jula, kada ga je ovaj “zvanično” obavestio da je to popodne iz vlade izbacio Dinkića i njegove ministarke. Smisao te “demonstracije moći” bio je u tome da se javnosti ukaže gde je i dalje sedište odlučivanja u državi, pa i da Nikoliću ne odgovara prevremeno izborni “legitimiziranje” novog popularnog državnog lidera, što bi njega samog dodatno marginalizovalo.

Vučić je, suočen sa ovim Nikolićevim “saopštenjem”, sutradan bio prinuđen da organizuje igrokaz sa sednicom Predsedništva SNS-a na kome je, navodno, većina glasala za prevremene izbore, umesto za dalju saradnju sa “preživelim” Dačićem, ali je sam mladi lider “spasao Srbiju” takve odluke, tražeći da se ipak još “šest meseci” nastavi sa nominalnim premijerom, koji efikasno sprovodi sve što mu se naredi – jer bi, između ostalog, kako je rekao

– vrednost dinara za nekoliko dana drastično opala (a tome je dodao još nekoliko besmislica).

Mladan Dinkić je, iako je cela ta predstava bila jasna da jasnija nije mogla biti, međutim, osuo paljbu samo po premijeru Ivici Dačiću i njegovoj nevolji da “obnaša” premijersku funkciju kao pedinter svoga “prvog potpredsednika” – kao da ni on sam, zapravo, sve ovo vreme nije bio samo “asistent” novog lava srpskog populizma, koji je, logično, i pod Nikolićevim pritiskom, bio prinuđen da ostavi Dačića na “prljavim poslovima” na severu Kosova, ali je zato procenio da je poslednji trenutak da preuzme punu kontrolu nad državnim parama i državnim prodajama (koje slede) – kako bi svoj politički uspon popločao sa više novca. To jest, već neko vreme, svako kome su trebale državne pare, i nije gubio vreme jureći premijera Dačića i ministra finansija Dinkića, već se direktno obraćao Vučiću – ali takvu praksu je trebalo još uprostiti i političkoj moći dati i oficijelnu državnu auru.

Jedino objašnjenje za Dinkićevo “meko” povlačenje u “konstruktivnu opoziciju”, kako se odmah izrazio, moglo bi se konstruisati na proceni da će Vučić u skoroj budućnosti “počistiti” sa političke scene i Nikolića i Dačića, pa bi se Dinkić sa svojim “ursovcima” možda mogao naći potreban pri formiranju “pratećeg orkestra” novog vođe Srbije, ovoga puta sa licem “prozapadnog lidera” sklonog

STRUKCIJE STRUKCIJE



Foto: Aleksandar Andjic



Ministarski dani i poslovi

Dinkić je, posle promena nakon 5. oktobra 2000. godine, u vreme Đinđićeve i Živkovićeve vlade, bio guverner Narodne banke Jugoslavije, odnosno Narodne banke Srbije; ministar finansija u prvoj vladi Vojislava Koštunice; ministar ekonomije i regionalnog razvoja u drugoj Koštunićinoj vladi; potpredsednik vlade i ministar ekonomije i regionalnog razvoja u vladi Mirka Cvetkovića; ministar finansija i privrede u vladi Ivice Dačića. Sada, posle 13 godina vlasti Dinkić je odvojen od državne kase, a posle njegove smene dobija najveća priznanja i to od onih koji su ga smenili. Naime, oni potragom za njegovim naslednikom među stranim ekspertima poručuju da je

Dinkić najbolji i da u Srbiji nema boljeg, a možda se može naći među strancima.

Mlađan Dinkić je rođen 20. decembra 1964. u Beogradu. "Tu sam završio i sve škole, uključujući i šest godina klavira u nižoj muzičkoj školi 'Josif Marinković'." Njegovi roditelji, otac Dušan i majka Mirosinka, su ekonomisti. "Moj otac je krajem sedamdesetih bio i naš predstavnik u OECD-u, pa sam između svoje četvrte i šeste godine živio u Parizu. On je u ekipi premijera Ante Markovića bio direktor Saveznog zavoda za plan."

Diplomirao je na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu (1988), s prosečnom ocenom 9,20, na kom je 1993. godine odbranio titulu magistra.

Od januara 1990. do 2000. godine asistent je kod profesora Ljubomira Madžara na Katedri za privredni razvoj na predmetu Teorija i planiranje privrednog razvoja na Ekonomskom fakultetu.

POLITIČAR I OSNIVAČ PARTIJA (G17 I URS)

Knjiga *Ekonomija destrukcije* (1994) nastala je iz feljtona o piramidalnim bankama, o poslovanju Jezde i Dafine, koji je Dinkić objavljivao u "Borbi" 1993. Ova knjiga je bila put koji ga je odveo ka Demokratskoj stranci: "Kad je izašao taj moj feljton, zapazio me je kolega Ivan Vujačić, pa me je odveo u marketinšku agenciju Spektra, koja je radila na promociji



Politička karijera Dinkić Mlađana: Osnivanje G17+, mitinzi, guverner Narodne banke,...

Foto: Fonet



Foto: Vreme



Foto: G. Matić

modernizaciji Srbije (kako već pišu zapadne novine, čineći možda medvedu uslugu onome koji se lako može naći u glavnoj ulozi rimejka, više puta već viđenog filma, "Igrala je samo jedno leto" – s obzirom na brzinu s kojom prihvata ovde ozloglašenu "reformsku retoriku").

Takva Dinkićeva "špekulacija", da će uskoro biti potreban najnovijem "modernizatoru Srbije", čini se kontraproduktivnom. Jer, ne samo da podrazumeva uvek mučno političko udvorištvo, ovoga puta prema Vučiću, nego se oslanja i na pogrešnu kalkulaciju da će bilo ko trebati onome ko uspe da izađe na kraj sa današnjim liderima tvrdokornog srpskog tradicionalizma, a to su i dalje Nikolić i

Dačić. Ako uspe – što uopšte nije sigurno, s obzirom da je i sam izrastao iz istog ideološkog legla, a naročito s obzirom da i sam sistem "Srbije pod jednom jakom rukom" ne trpi realnu modernizaciju i opstaje samo u "ortodoksnoj Srbiji" otpornoj na duboke društvene promene – Dinkić i njegovi mu neće biti potrebni, već upravo neko iz današnje stvarne opozicije, kako bi pokazao da ima "svenarodnu podršku".

U takvu kalkulativnu grešku, da se priprema za mogućeg Vučićevog saradnika kada za to dođe vreme, Dinkić verovatno pada zbog sada već prepoznatljivog nerazumevanja suštine "političkog pragmatizma" – koji se, što je naizgled kontroverzno, uvek smatrao njegovim glavnim

oružjem. Ne radi se samo o tome da svako strada upravo od oruđa koga se prvi prihvatio, već o tome da pragmatizam sam po sebi nikad nije neka politika, pa se gola glad za vlašću uvek mora ognuti u neko ideološko ruho, inače izaziva sablazan kod biračkog tela.

EKSPERTSKI FIKUSI

Ako se podsetimo Dinkićevih političkih početaka, kada je tokom priprema njegove čuvene knjige "Velika pljačka naroda – ekonomija destrukcije" (1997) počela da nastaje "Grupa 17" u njoj su se našli prilično različiti ljudi – Ljubomir Madžar, Stojan Babić, Mihail Arandarenko, Srbo-ljub Antić, Aleksandar Denda, Mirosinka

Demokratske stranke za izbore krajem 1993. godine. To je ona kampanja za koju je Tijanić smislio slogan 'Pošteno!', a u tom timu bio je i Srđan Šaper. I tada sam upoznao Zorana Đinđića, koji mi je ponudio angažovanje u stranci. To nisam prihvatio, ali sam kasnije, 1995. godine, prihvatio da budem Đinđićev tajni ekonomski savetnik, sve dok nisam otišao na polugodišnje usavršavanje u Italiju."

Tokom građanskih protesta '96-97. Dinkić je bio mišljenja da tadašnji opozicioni blok nema jasnu viziju ekonomskih reformi za vreme posle Miloševića. "Tada se rodila ideja da se okupi jedna grupa ekonomista koja bi za narod pripremila program koji bi tačno naveo šta bi demokratske promene donele Srbiji. Tu ideju sam najpre izneo svom profesoru Madžaru, zatim smo u Podgorici to izneli Vesi

Vukotiću – pa smo zajedničkim snagama okupili grupu od 17 ekonomista za izradu programa. Novinari su nas zbog toga nazvali Grupa G17." U periodu od 1997. do 1999. godine osnivač je i koordinator G17.

Od 1999. do 2000. godine radi kao izvršni direktor G17 plus. Od 2002. do 2006. godine, kada je ta nevladina organizacija prerasla u stranku, Dinkić je postao njen potpredsednik, a od 2006. i predsednik stranke G17 plus.

"Stalno me pitaju zašto je G17 plus postao politička stranka. Zašto smo ušli direktno u političku borbu? To je, rekao bih, iznuđena odluka. Kad sam postao guverner, nisam razmišljao da će G17 plus postati politička partija. Da su kolege iz vlade i drugih državnih institucija obavile posao isto onako kako smo ga mi obavili na funkcijama koje smo obavljali, ne

bismo ni razmišljali o tome da osnujemo stranku."

OSNIVAČ URS-a: Politički savez nacionalnih, regionalnih i lokalnih stranaka, udruženja građana i pojedinaca pod nazivom Ujedinjeni regioni Srbije (URS) osniva 16. maja 2010. godine i registruje kao nevladinu organizaciju (NVO), i tek su 2013. godine prerasli u političku stranku. Osnivačka skupština URS-a održana je 21. aprila 2013. u hali Šumadija sajma u Kragujevcu. Upisana je u registar partija 10. juna 2013.

GUVERNER I MINISTAR

DOS je formiran uoči prevremenih izbora koje je Milošević zakazao 24. septembra 2000. godine. Dinkić kaže "prvi sam na konferenciji za štampu predložio da kandidat DOS-a za predsednika SRJ bude Voislav Koštunica. Bilo je gundanja..."

»



nastup na Exitu, sa Miroljubom Labusom i Zoranom Đinđićem, ministar u vladi V. Koštunice...

Foto: Vreme



Foto: Emil Vaš



Foto: A. Anđić

Dinkić (Mlađanova mati), Dragor Hiber, Aleksandra Jovanović, Milan Kovačević, Miroljub Labus, Jasna Matić, Branko Milovanović, Jelica Minić, Branko Radulović, Milko Štimac, Dušan Vujović i Veselin Vukotić.

U svom ekonomskom programu reformi u Srbiji i SRJ, koji je objavljen početkom 1997. godine, ova Grupa 17 iznela je stav da u tadašnjim miloševićevsko-šešeljovskim političkim okvirima i sa njihovom vladajućom političkom elitom ne može biti ekonomskog oporavka. U ovom programu se jednostavno konstatuje da "radikalna institucionalna reforma nije moguća bez istovremene jednako radikalne političke reforme", a tome

se dodaje i pogled na glavni uzrok tekuće krize: "Nesmenjivost vlasti duboki je uzročnik političkog voluntarizma i njene posvemašnje neodgovornosti." Kasnije će Dinkić i sam pomisliti da je "nesmenjiv", to jest da je nužno da participira u svakoj vlasti, bez obzira na njeno generalno opredeljenje.

Kad je reč o Miloševićevoj upravljačkoj eliti u društvu i privredi, ocena Grupe 17 je bila apsolutno nedvosmislena: "Oni su u neku ruku postali zaštitni znak za splet prevaziđenih socijalističkih ideja i institucija; ukoliko se oni ne uklone, niko – niti na domaćoj niti na međunarodnoj pozornici – neće ovaj veliki preokret moći da percipira kao doista ozbiljnu, trajnu

i nepovratnu promenu. Njihov odlazak biće najveći, a verovatno i jedini, pozitivan doprinos sveopštem privrednom, društvenom i narodnom preporodu." Zar je Dinkić zaboravio na ovaj stav kada je prošle godine ulazio u koaliciju sa "naslednicima" Miloševića i Šešelja? Da li će i njemu neko dobaciti da odlaskom može učiniti više za Srbiju, nego što je dosada učinio u svim vladama u kojima je priležno radio?

Kad pogledate gde su ljudi iz prve ekipe G-17 danas, videćete da praktično nema nijednog u blizini Mlađana Dinkića, to jest u njegovom URS-u. Neki su ostali beskompromisni liberali, neki su postali nacionalno osenčeni liberali, neki

»

Posle pobe na izborima postao je guverner Narodne banke Jugoslavije/ Narodne banke Srbije od 28. novembra 2000. do 22. jula 2003. godine.

Smenila ga je vlada Zorana Živkovića, a potom je Dinkić srušio nju otvarajući afe- re Bodrum i Janjušević–Kolesar.

Često se čuje da je srušio bar tri vlade u kojima je, do sada, bio ministar. Na ta- kve tvrdnje Dinkić je odgovorio: "Urbana je legenda da sam ja srušio tri vlade, ali istina je da sam oborio samo jednu, vladu Zorana Živkovića, i to kada sam bio u opoziciji."

Za ministra finansija u prvoj vladi Vojislava Koštunice izabran je 3. marta 2004. godine da bi, dve godine kasnije (oktobra 2006), podneo ostavku zbog zastoja Srbije na putu ka Evropskoj uniji.

Na vanrednim parlamentarnim izborima 21. januara 2007. G17 plus je pre- šao cenzus i postao deo nove vlade. Za

ministra ekonomije i regionalnog razvo- ja u drugoj vladi Vojislava Koštunice iza- bran je 15. maja 2007. Ostao je ministar i kada je 15. maja 2008. formirana vlada Mirka Cvetkovića – i u njoj dobija funk- ciju potpredsednika i ministra.

Posle sukoba sa državnim sekretarom Ministarstva finansija Slobodanom Ili- ćem oko subvencija za fabriku Gorenje i javnih kritika rada vlade, a posebno ener- gije i autoriteta premijera, Cvetković po- kreće postupak za njegovu smenu.

Dinkić podnosi ostavku, napušta vladu 22. februara 2011. godine da ne bi bio "re- konstruisan" i postaje poslanik u Skupšti- ni Srbije, a u vladi ostaju njegovi ministri iz G17 plus. Marta 2011, Dinkić postaje šef poslaničke grupe Ujedinjenih regiona Sr- bije u Skupštini Srbije.

Na izborima 2012. godine Ujedinjeni re- gioni Srbije sa 5,5 odsto glasova prelaze cenzus, i sada njihova poslanička grupa u

Skupštini Srbije ima 16 poslanika. U vladi Ivice Dačića (od 27. jula 2012), Dinkić je vo- dio resor finansija i privrede. Sada je mini- star u ostavci nakon što je Dačić odlučio da "vlada može i bez ministara iz Ujedi- njenih regiona". On kaže da je planirao da podnese ostavku na mesto ministra i pre formalne smene, već 1. avgusta, ali da ga je vicepremijer Aleksandar Vučić zamolio da to ne čini do izbora novih ministara.

Odlazeći ministar Dinkić u intervjuu za "Blic" (1. avgust 2013) optužio je premije- ra Dačića da ga je žrtvovao kako bi saču- vao svoju premijersku funkciju. Dinkić je objavio da će nastaviti da radi u opozici- ji i da će se vratiti u Skupštinu Srbije kao poslanik u kojoj je bio šef poslaničke gru- pe URS-a pre izbora na funkciju ministra. Optimistički je poručio da će se vratiti u vladu nakon sledećih izbora.



...sa B. Tadićem, M. Cvetkovićem i S. Markioneom (Fiat), osnivač URS-a...

Foto: Reuters



Foto: FoNet

su samo liberalno ofarbani nacoši – ali gotovo niko nije ostao u prijateljskim ve- zama sa Dinkićem. On je hladno skupljao samo one kojima nije smetao njegov "pra- gmatični bonapartizam" – a ideološku fa- sadu svoje stranke temeljno je menjao od izbora do izbora. Na kraju je ne samo nje- gov politički kredito postao neprepoznat- ljev, nego mu je, dakako, postala nepre- poznatljiva i politika. Ako je bilo vreme kada je svako mogao s njim, može doći i vreme kada nikome neće biti potreban, jer s njim ne znaš da li soliš ili sladiš čor- bu državne politike.

Mlađan Dinkić je u prvoj fazi dobro rabio činjenicu da je Grupa 17 doista bila grupa visokoobrazovanih ljudi i to je dalo polet i mnogim drugim mladim lju- dima sa dobrim obrazovanjem i znanjem

stranih jezika da se pridruže Labusu i njemu, kada su na tekovinama ekonom- skog programa G-17 napravili istoimenu stranku. Čak su ih zvali "stranka ekspe- rata" što je u nepismenoj Srbiji izaziva- lo izvesno strahopoštovanje, ali i tradi- cionalno podozrenje. Nažalost, Dinkić se vremenom "iz pragmatičnih razloga" raz- ilazio sa većinom ljudi sa kojima je po- čeo, a razišao se i sa većinom "eksperata" koji su mu se kasnije pridružili. Pogledaj- te samo njegove najbliže saradnike dan- as – o kakvim tu ekspertima može biti reči? Druga je stvar što se na "eksperte" iz nekadašnje Labusove i Dinkićeve stran- ke baca sva krivica za neuspeh tranzicije u Srbiji – što sadrži samo zrnice soli. Sr- bije je ekonomski propala ne zbog ono- ga što su "eksperti" predlagali, nego zato

što su ti "eksperti" bili suviše pragmati- čni, pa su ulazili u saveze sa antitrancizij- skim strankama i predstavljali samo "ek- spertske fikuse" u njihovim šumovitim i brdovitim baštama.

TO "NEŠTO"

Dinkićev potonji "regionalizam", navod- no suprotstavljen centralizmu, slomio se na vojvodanskom pitanju (gde ga posebno nisu voleli, jer je "ideološki" zašao u njihov rezervat, a pri tome u Vojvodinu nije hteo da uloži ni groša). Tu je samo propratna greška bio njegov "flert" sa Majom Gojko- vić i njenom grupom za trenutak zalutalih radikala – što je bila nužna posledica jed- nog neverovatno kratkovidog "pragmatiz- ma" povezanog sa praznom "aritmetikom" sabiranja nepostojećih "bivših" biračkih

PISAC KNJIGA

Objavio je: *Ekonomija destrukcije* (1994), *Merenje ekonomske efikasnosti upotrebe resursa* (1994). Grupa autora: *Završni račun: Ekonomske posledice NATO bombardovanja – Procena štete i finansiranja za ekonomsku rekonstrukciju SRJ* (1999).

PRIZNANJA

Nedeljnik "Vreme" je Mladana Dinkića proglasio za ličnost godine 2002. zbog zasluga na mestu guvernera NBJ, a prema obrazloženju redakcije "pre svega zato što je u protekloj godini uspeo da od Narodne banke Jugoslavije stvori stabilnu i efikasnu instituciju, koja je uspela da stabilizuje dinar kao nacionalnu valutu i da mu obezbedi priznanje konvertibilnosti; koja je postigla dragocene aranžmane s Međunarodnim monetarnim fondom i Svetskom bankom, što joj je omogućilo da rapidno uveća državne devizne rezerve;



Foto: Reuters

koja je vratila poverenje u bankarski sistem Srbije."

Dobitnik je i priznanja Najevropljanin 2006. u oblasti ekonomije koje dodeljuje Evropski pokret i Prva evropska kuća.

Iste godine Mladanu Dinkiću je dodeljena i Svetosavska nagrada.

U oktobru 2007. godine u Vašingtonu mu je uručena nagrada za najboljeg ministra finansija u svetu za 2006. godinu u izboru časopisa "Euromoney".

Glasovima posetilaca EMportala u izboru za EMG awards 2008. godine proglašen je za ličnost koja je najviše doprinela reformama u Srbiji od 2000. godine.

Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj (NALED) dodelila mu je nagradu Reformator godine 2009, zbog doprinosa stvaranju povoljnijeg okvira za poslovanje u Srbiji.

DRAGOSLAV GRUJIĆ,

DOKUMENTACIONI CENTAR "VREME"



koalicioni partner A. Vučiću i I. Dačiću, odlazak sa vlasti

Foto: FoNet

glasova. Što se tiče "regionalnog političkog kursa", dao je nekoliko izjava o obesprijavljenosti provincije prema Beogradu, platio iz državne kase neke investicije u gradovima gde je imao pristalice, skupio od grada do grada potpuno različite ljude – i sve to batalio kada mu je Dačić ponudio da zajednički preskoče iz tonuće lađe Demokratske stranke u akvarijum sa naprednjačkim ajkulama.

I umesto da bude srećan što mu je proteklih dana "rekonstrukcije" javno poslata poruka da izlazi iz glavnog bazena vlasti, preko Zorane Mihajlović (nekadašnje Labusove savetnice u G-17 plus), on je od 16. do 30. jula popuštao skoro svaki dan pod pritiskom Vučića i SNS-a. Prvo je pristao na cepanje njegovog ministarstva finansija i privrede, pa onda na otpuštanje

ministarki Grubješićeve i Kalanovićeve, da bi mu na kraju bio kriv samo Dačić koji "nije hteo da ga ponižava ostavljajući ga ministrom" (kao da je rekao, kad već ja moram da se ponižavam, ostajući premijerom, neću to da činim Dinkiću).

Na kraju, gle čuda, umesto da najavi da će sreću potražiti na opozicionoj strani, gde je konkurencija sada relativno slaba, Dinkić je faktički obećao da će ostati lojalan Vučiću. To će, istina, moralno olakšati članovima URS-a masovno preseljenje u Vučićev SNS, ali njemu samom neće doneti mnogo, bolje reći neće mu doneti ništa.

Dinkićeva ambicija je, kako je više puta rekao van političke scene, da osvoji mesto premijera i učini nešto za Srbiju. No sada već ne znamo šta je to "nešto"



Foto: A. Andić

za šta se on zalaže, a pogotovu je nejasna postala njegova ekonomska filozofija – koja je i inače uvek lutala između liberalnih rešenja, pukog državnog dirigizma ili jednostavnog kopiranja uspešnih država na zapadu.

Pre nego što će sići sa glavne političke tribine, lider URS-a je, što je odjeknulo, podsetio na stih da kada se čini da je gotovo, to je tek početak. On doista jeste uporan i vredan, pa je prerano govoriti da je konačno politički "sahranjen" – ali je malo verovatno da u budućnosti ima s kim i s čim nešto da postigne u politici. Možda preuzme neko propalo preduzeće i od njega napravi mega kompaniju? No, i za to je potrebna vizija, a ne samo pragmatizam.

¶

DIMITRIJE BOAROV

Čip koji nedostaje

Da li je Srbija pogodna lokacija za izgradnju visokotehnološke fabrike, ima li potrebnog stručnog kadra i na koji način bi fabrika čipova uticala na srpsku privredu

Kupovina poljoprivrednog zemljišta, propalih kombinata, ulaganje u rečno brodarstvo, vodosnabdevanje, irigaciju, hotele, JAT – sve ovo dovelo se u vezu sa kompanijama iz Ujedinjenih Arapskih Emirata u proteklih sedam-osam meseci, odnosno od posete šeika Mohameda Bin Zajeda Al Nahjana Srbiji u januaru ove godine. Za pomenute projekte i investicije vezuju se brojke od više stotina miliona evra, a poslednja najavljena investicija – izgradnja najpre centra za istraživanje i razvoj informacionih tehnologija, a potom (možda) i fabrike čipova vredne više milijardi dolara – dovela je emiratsku državnu kompaniju “Mubadala” u žižu srpske javnosti. Šeik Mohamed, princ prestolonaslednik, uz brojne druge funkcije ujedno je i predsednik Upravnog odbora “Mubadale”.

Iako je 2012. proslavila tek desetogodišnjicu postojanja, portfolio “Mubadale” je težak više od 55 milijardi dolara; kompanija je, između ostalog, najveći akcionar firme AMD, drugog najvećeg proizvođača mikroprocesora (posle Intela), kao i najveći investitor u GlobalFoundries, najbrže rastuću kompaniju mikroprocesora na svetu. Mesec dana pre dolaska predstavnika kompanije “Mubadala” u Srbiju, u Petnici je održan skup sa temom “Fabrika čipova u Srbiji – ima li interesa i kadrova”, na kome su učestvovali predstavnici nekoliko ministarstava srpske vlade, kao i brojne firme i naučni radnici. Prema rečima Nikole Božića, rukovodioca Odeljenja matematičko-tehničkih nauka IS Petnica, na skupu su se mogli čuti stavovi da treba da se razmišlja o proizvodnji, a ne o razvoju novih tehnologija, te je uporedio fabriku čipova sa Fijatovom fabrikom. “U Kragujevcu smo odustali od toga da razvijamo nove automobile, već je jednostavno Fijatov proizvodni pogon došao ovde – imamo ljude koji mogu da proizvode automobile, ali je mnogo skupo da mi pravimo i osmišljavamo nove modele. Dobro je da se proizvodna fabrika otvori u Srbiji, jer će svakako zaposliti



UJEDINJENI ARAPSKI EMIRATI U SRBIJI:

Aleksandar Vučić i Abdulah bin Zajed – potpisivanje sporazuma o saradnji u Abu Dabiju

visokokvalifikovane ljude, ali ne treba živeti u iluziji da je moguć razvoj novih *breakthrough* tehnologija. Sa druge strane, na skupu u Petnici nismo dobili od predstavnika države informaciju o tome šta bi se proizvodilo u toj fabrici. Ako se stvarno i planira rad na razvojnim stvarima, neće odmah započeti sa njima, već će se krenuti sa proizvodnjom čipova i novih tehnologija koje su već osmišljene, da bi se uahodao ceo sistem”, kaže Božić za “Vreme” i podseća da u Srbiji više od 30 godina nije postojala proizvodnja čipova: “Mi još od ‘Ei Niš’ nismo imali proizvodni pogon sa svim merama zaštite, sterilnosti, proizvodne i tehnološke čistoće – ne pričam o razvoju u elektronskom i inženjerskom smislu, već samo o stvarnoj proizvodnji na licu mesta. Za to je potrebno odnegovati generaciju ljudi koji će na adekvatan

način moći to da rade. Iz tog ugla najavljen otvaranje razvojnog IT centra ima smisla, zato što to znači da investitori prvo žele da okupe ljude za koje hoće da vide na koji način razmišljaju, da sa njima rade sa tehnologijama koje već imaju na drugim mestima, da pomalo pokušaju da inoviraju te tehnologije, kako bi se posle išlo u pravi razvoj.”

PROJEKTOVANJE PRE PROIZVODNJE

Sa druge strane, Todor Popović, vođa tima za digitalni dizajn firme Elsys, koja se bavi projektovanjem i integrisanjem digitalnih kola, nije previše uveren da će doći do izgradnje fabrike – po njegovim rečima, i ako se fabrika izgradi, to neće dovesti do masovnog zapošljavanja ljudi u Srbiji, već bi to bilo mnogo važnije za “postavljanje Srbije na mapu”: “Sve su to



foto: FoNet

kombinacije na dugačkom štapu. To ne važi samo za ovu priču – iskustva sa projekata za koje smo mi konkurisali kažu da se jedan od 10 takvih projekata zaista i realizuje. Ono što bi takav projekat donelo našoj struci je postavljanje Srbije na mapu, omogućio bi da druge kompanije dolaze ovde, da otvaraju svoja predstavništva, i da se naša struka generalno razvija. Mi trenutno u Srbiji imamo dosta jaku ekspertizu u projektovanju čipova – slobodna procena je da postoji oko 300 inženjera u Srbiji koji se bave projektovanjem čipova, i još veliki broj njih koji se time bave u svetu, a koji bi se eventualno vratili. Danas se projektovanje čipova radi na daljinu – taj posao može da se radi bilo gde – uspostavi se konekcija sa klijentom, pristupi se njihovim serverima i dokumentaciji, i mi onda radimo isto što

bi radili oni tamo, samo za manje pare. To je ono gde postoji maltene neograničen potencijal – koliko ljudi može da se osposobi toliko posla može da se nađe, velika je potražnja, ali i velika konkurencija. Međutim, ovo nije ta priča, reč je o proizvodnji čipova, tako da ta fabrika ne bi nama otvorila mnogo radnih mesta – bilo bi 10-50 inženjera koji bi imali posla vezano za proizvodnju, ukupno bi bilo posla za nekoliko stotina ljudi različitih profila i različite školske spreme”, kaže Popović za “Vreme”.

PARALELNO EDUKACIJA I IZGRADNJA

Dušan Grujić, tehnički direktor firme Novelic, koja se bavi projektovanjem analognih i digitalnih integrisanih kola, smatra da bi otvaranje jedne ovakve fabrike bez sumnje bilo izvanredno

za Srbiju: “Nadamo se da će pregovori sa investitorima biti uspešni. Sigurno je da bi velika investicija sa više hiljada zaposlenih u poluprovodničkoj industriji povukla i druge industrije, kao što su hemijska i mašinska, kao i razne uslužne delatnosti, i na taj način bi se povećala zaposlenost. Kompanije iz Srbije koje se bave razvojem mogle bi, uz podršku lokalnog proizvođača čipova, da naprave interesantnu ponudu za velike poluprovodničke kompanije, koje sve više outsorsuju svoj razvoj, a inicijativa države na okupljanju i podršci kompanijama iz oblasti razvoja integrisanih kola je veoma važna. Takođe, investicija u fabriku čipova u Srbiji svakako bi doprinela ukupnom tehnološkom razvoju zemlje. Fabrika čipova se oslanja na stručnjake koji održavaju tehnološke procese, ali i na partnere koji projektuju rešenja za specifične aplikacije, i u tom kontekstu bi Novelic, kao i ostale firme koje se bave razvojem u Srbiji, mogao da bude partner fabriki čipova.” Grujić kaže da ni sa kadrovima ne bi bilo problema, jer bi se obučavali dok se fabrika gradi: “Proces edukacije kadrova za rad u fabriki čipova vezan je za tehnologiju koja se koristi – ukoliko kadrovi imaju odgovarajuće predznanje, što jeste slučaj u Srbiji, moguće je izvršiti edukaciju u toku izgradnje fabrike korišćenjem lokalnih i inostranih resursa. Na primer, u Dresdenu su kadrovi edukovani u toku izgradnje u saradnji sa lokalnim univerzitetom. Tipični kadrovi su hemičari, tehnolozi, procesni inženjeri, mašinci, i tek onda inženjeri koji se bave razvojem i projektovanjem. Ne sme se zaboraviti da dobar deo zaposlenih ne mora da ima visoku stručnu spremu, već srednju stručnu spremu uz odgovarajuću obuku. Realno je očekivati da bi takva investicija, koja se meri u milijardama dolara, privukla i neke naše stručnjake koji rade u inostranstvu da se vrate u Srbiju”, kaže Grujić za “Vreme”.

◀
RADMILO MARKOVIĆ

Sunce ti kalaisa

Da li zbog nekih prikrivenih namera ugovornih strana, da li zbog inertnosti birokratije, da li zbog međuresorske neusklađenosti, tek pompezno najavljivana i na sva usta hvaljena izgradnja "najveće solarne elektrane na svetu" neslavno je propala



Zbog neispunjenja obaveza iz "Krovnog sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u vezi sa ulaganjem u obnovljive izvore energije i izgradnju solarnih parkova u Srbiji", Investicioni fond "Sekurum ekviti partners internacional Ltd.", odnosno "One Giga Solar Park incubator d.o.o." zahtevaju od Vlade Srbije isplatu ugovorom predviđenog penala od 900.000 evra i najavljuju tužbu Arbitražnom sudu u Londonu sa zahtevom da im se isplati i šteta od 160 miliona evra.

Reč je o sada već propaloj investiciji vrednoj 1,7 milijardi evra, koliko je trebalo da košta izgradnja "najveće solarne elektrane na svetu", o grinfilid investiciji koja je trebalo da tokom 25 godina projektovane eksploatacije ulije oko/preko 700 miliona evra u budžet Republike Srbije. Jedino što se od Srbije očekivalo je da obezbedi 3000

hektara (adekvatnog) zemljišta za postavljanje solarnih elektro-panela.

U "Sekurumu" kažu da do danas, devet meseci od potpisivanja ugovora, a šest meseci od kada je morao da se zaključi ugovor o zakupu, država Srbija zemljište nije obezbedila, te da su ispunjeni svi uslovi za raskid ugovora i pokretanje sudskog postupka. "Tužbu smo mogli da podnesemo još 1. aprila, ali nismo, čime smo pokazali da nam nije cilj da oštetimo Srbiju, već da investiciju realizujemo", kaže za "Vreme" Aleksandra Marojević, PR "Sekuruma", i dodaje da je Ministarstvo finansija i privrede pružilo svu podršku ovom projektu, što se za Ministarstvo energetike ne može reći.

Sa druge strane, u Ministarstvu energetike kažu da je Republika Srbija ispunila sve obaveze i još u januaru ponudila ne 3000 hektara za gradnju solarnog parka, koliko je tražila ta kompanija, već 10

puta veću površinu, posredstvom Uprave za zemljište Ministarstva poljoprivrede. "Međutim, od ponuđenih 30.000 hektara oni su odabrali površinu manju od 200 hektara i rekli da im to jedino odgovara", objašnjavaju. "Tada je naša strana predložila da na toj površini izgrade solarne panele snage 100 megavata, što bi bio takođe značajan energetska kapacitet za Srbiju. Međutim, ni ta investicija nije počela da se realizuje, što pokazuje da investitor nije imao ozbiljnu nameru da gradi solarni park."

"Potpisan je ugovor na 1000, a ne 100 mW", odgovaraju iz "Ekvitija" i dodaju da se "stiče utisak da neko nije ni pročitao ugovor pre nego što ga je potpisao".

OČIJKANJE

Krajem 2011. godine, otprilike u vreme kad je najavljivana početak eksploatacije

no



uljnih škrljaca kod Aleksinca, najavljena je i izgradnja "najveće solarne elektrane na svetu" koju će u potpunosti finansirati luksemburški investicioni fond "Sekurum ekviti partners Evropa" sa sedištem u Delaveru, SAD. Tim povodom potpisan je i Sporazum o saradnji.

"Predstavnici (te) firme došli su kod nas i ponudili da se na jugu Srbije izgrade solarni paneli ukupne snage od 1000 MW", izjavio je tada Bojan Đurić, državni sekretar u Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja. "Ukoliko se taj projekat realizuje, u Srbiji bismo imali najveći solarni park na svetu. Projekat dobro zvuči, ali tek smo na početku pregovora i tek treba da pričamo o uslovima. Za sada smo potpisali samo sporazum o saradnji, koji pravno gledano nije obavezujući dokument."

Tri meseca kasnije, objavljeno je da je

"Sekurum ekviti partners" potpisao sa "MX grupom", vodećim italijanskim proizvođačem solarnih panela i prateće opreme, ugovor o izgradnji solarne elektrane o kojoj je reč po sistemu "ključ u ruke", a na teritoriji Srbije.

Ugovorom je predviđeno da gradnja traje tri godine u blokovima od 10 Mwp, njih stotinu ukupno. Početak izgradnje predviđen je bio za "početak 2013. godine", pod uslovom da se ispuni nekoliko "kad": kad se odredi lokacija za izgradnju dovoljno blizu magistralnim dalekovodima, kad se završe pregovori sa lokalnim i republičkim vlastima, kad budu izdate sve potrebne dozvole, što građevinske što elektroenergetske...

Tom prilikom Karmelito Denaro, jedan od direktora "MX grupe", izjavio je da je u planu i izgradnja dve fabrike za izradu solarnih panela u Srbiji, kapaciteta od 60 do 120 Mwp i projektovanim prihodom između 40 i 80 miliona evra. Sve ovo je ponovljeno i treći put, na početku drugog poluvremena predsedničkih izbora, kad su ministar životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja u Vladi Republike Srbije Oliver Dulić i članovi Upravnog odbora kompanije "Sekurum ekviti partners Evropa" Alesio Kolusi i Ivan Matejak potpisali Memorandum o izgradnji solarnog parka u Srbiji, "najvećeg pojedinačnog solarnog parka u svetu".

Matejak je naveo da bi izgradnja parka mogla da počne već početkom naredne godine, ali da će to zavisiti od pronalazjenja adekvatnog zemljišta i od brzine dobijanja neophodnih dozvola, a da je Srbija izabrana jer ima veliku količinu sunčevog zračenja, koja je za oko 40 odsto veća nego u drugim delovima jugoistočne Evrope, jer ima ozbiljnu industrijsku istoriju i visokokvalifikovanu radnu snagu, kao i spremnost za saradnju na svim nivoima vlasti.

LJUBAV

Kako su izbori prošli, ovaj takoreći posao veka izgubio je na aktuelnosti, da bi u poznju jesen prošle godine opet živnuo: ne baš na onako velika zvona kao pred

izbore, objavljeno je potpisivanje krovnog sporazuma o izgradnji "najveće solarne elektrane na svetu" između Republike Srbije i (ovog puta) malteškog investicionog fonda sa sedištem u Delaveru, SAD – "Sekurum ekviti partners internacional". U ime Republike Srbije, sporazum su potpisali (tadašnji) ministar finansija i ekonomije Mlađan Dinkić i ministarka energije, razvoja i zaštite životne sredine Zorana Mihajlović, a u ime "Sekuruma" već pomenuti Ivan Matejak.

"Mi smo sa Vladom Srbije potpisali krovni sporazum, pravno obavezujući među stranama koji definiše detalje i rokove u vezi sa realizacijom projekta. Planiramo da do aprila sledeće godine dobijemo sve neophodne dozvole za izgradnju i krenemo u fizičku realizaciju", izjavio je tim povodom Ivan Matejak. Dodao je da "Sekurum" planira da bez ijednog dinara podsticajnih sredstava države Srbije uloži oko 1,7 milijardi evra u izgradnju solarnog parka snage 1000 megavata između Niša i Vranja, i naglasio da je Srbija odabrana jer, pored visoke insolacije, ima i veliki broj visokokvalifikovanih radnika, građevinskih inženjera, elektrotehničara. "Zadovoljni smo saradnjom sa sadašnjom, ali i bivšom vladom Srbije", rekao je Matejak.

"Nije u pitanju samo solarni park nego i kompanije koje će biti napravljene za proizvodnju solarnih panela i one koje će se baviti proizvodnjom električne energije i solarnih elektrana. Tri kompanije koje će biti napravljene zaposliće oko 700, 800 ljudi", rekla je tada Zorana Mihajlović.

PUKOTINA

Odmah po potpisivanju ugovora nastupili su problemi: od ponuđenih 30.000 hektara ispostavilo se da svega 135 zadovoljava zadate uslove, od kojih neki i nisu baš bili poznati pre potpisivanja. U samom ugovoru, naime, piše da je osnovni uslov blizina dalekovoda i putne infrastrukture, a da će posebni uslovi biti naknadno dostavljeni uz krovni uslov da poljoprivredno i šumsko zemljište nikako ne dolazi u obzir.

Kao što i inače biva, ti naknadni uslovi





foto: A. Andić



foto: Reuters

KO STAVLJA, A KO RASTAVLJA:

Ministarka Zorica Mihajlović i solarne ploče na oblačnom nebu

su znatno suzili izbor: gde naći toliko zemljište a da je ravančica i da je ispod 500 metara nadmorske visine. To je bila i prilika da se ugovor raskine, jer ako nema pogodnog zemljišta, nema ni izgradnje, ali toga se niko, slučajno ili namerno, nije setio. Niko ni da se zapita zbog čega to zemljište ne može da bude pod nagibom i zašto, pobogu, u obzir dolazi samo ono ispod 500 metara nadmorske visine, kad insolacija raste sa nadmorskom visinom.

Odnosi između ugovornih partnera zahtegnuti su do pucanja kad su iz "Sekuruma" prihvatili navodni predlog Ministarstva energetike da bi elektrane mogle da se izgrade na iscrpljenim površinskim kolubarskim i tamnavskim kopovima uglja. Kažu da su kopove obišli, da su lepo dočekani, da su obavestili nadležne o tome, ali da je od nadležnih stigao negativan

odgovor – ne može. "Što su nam ga nudili ako ne može?", pitaju se u "Sekurumu". Pozivaju se na izjavu v.d. direktora "Kolubare" Milorada Grčića, koju su zabeležile televizijske kamere da bi se "na taj način upotrebilo zemljište koje je već iskorišćeno u rudarskim radovima i otvorila nova radna mesta."

Sa druge strane, u Ministarstvu energetike tvrde da iscrpljeni kopovi nikad nisu bili u ponudi, jer "EPS već ima definisane projekte vetroparka i solarnog parka na tim lokacijama", kao i da se "ti ugljenokopi nalaze u samom središtu elektroenergetskog sistema Srbije i značajni su i sa bezbednosnog aspekta".

Od tada su se na vezama pojavile ozbiljne smetnje. "Na milion načina smo pokušali da uspostavimo kontakt sa ministarstvom energetike Zoranom Mihajlović, ali

bez uspeha: stignemo do šefa kabineta i odatle ni makac."

RASKID

Nekako baš u vreme kad je rekonstrukcija vlade ušla u finale, izgradnja "najveće solarne elektrane na svetu" ponovo je dospela u žižu interesovanja, ovog puta ne kao "posao veka", već kao raskrinkavanje "solarne mafije" koja bi na prevaru da "otme" 3000 hektara državnog zemljišta u cilju dalje preprodaje, odnosno da, ako im zemljootimački naum ne uspe, kane da na ime odštete naplate 160 miliona evra "naših para".

To što su se u isto vreme "otvorile" dve velike priče – rekonstrukcija vlade i propast "posla veka" – može da bude slučajnost, ali lako može biti i da je povezano. Naime, u Ministarstvu energetike kažu da su na krovni sporazum imali više primedbi, ali da su na insistiranje Ministarstva finansija i privrede ipak pristali da ugovor prihvate. Dogovor je bio, vele, da će investicija biti realizovana u jednoj od nedovoljno razvijenih opština u Srbiji, te zbog toga...

Naknadno je, nastavljaju, kroz provere koje je vršio antikorupcijski tim Ministarstva energetike, razvoja i zaštite životne sredine, utvrđeno da postoje indicije da je partner u ovom poslu slične aranžmane pokušao da realizuje sa još nekim državama, takođe bez uspeha. Nakon provere osnivača, zastupnika i povezanih preduzeća iskazana je osnovana sumnja da je cilj ovog posla bio da se pod povoljnim uslovima dođe do površine od 3000 hektara, koja bi bila predmet dalje preprodaje i uvođenja u posao drugih firmi i zainteresovanih strana.

"Odluku o potpisivanju sporazuma i ugovora o izgradnji solarnog parka sa 'One Giga Solar Park incubator d.o.o.' i 'Securum Equity Partners International Ltd.' donela je Vlada Srbije na predlog Ministarstva finansija i privrede", podsećaju. "Na osnovu svih tih dostupnih saznanja i dosadašnjeg ponašanja investitora, Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine predložilo je Ministarstvu finansija i privrede da podnese odgovarajući predlog za rešenje nastale situacije u cilju zaštite interesa Republike Srbije u realizaciji krovnog sporazuma."

ZORAN MAJDIN

Tragedija i zloupotrebe

Za Kliniku "Narodni front" ali i za lekarski esnaf bilo bi važno da se sazna istina o okolnostima smrti bebe blizanca jer prećutno pristajanje na atmosferu da su svi krivi, pravim krivcima – ukoliko ih ima – omogućava da se izvuku, da "prođu ispod radara", dok su stručni i odgovorni na stubu srama

Piše: Zora Drčelić

Da ne bude zabune, da odmah objasnim da sam od jula 2012. do februara 2013. godine četiri puta hospitalizovana na Odeljenju za visokorizičnu trudnoću GAK "Narodni front" u Beogradu. Četvrti put sam porođajem na carski rez donela na svet jednog dečaka. Ljudi koje danas povlače po medijima povodom slučaja smrti bebe blizanca, doslovce su izneli moju trudnoću. Niko mi ništa nije tražio, nikome ništa nisam ponudila. I žene koje sam upoznala na Odeljenju iz gotovo svih krajeva Srbije (podrazumevam i KiM), imaju sličnu priču, a one koje su, zbog mnogobrojnih komplikacija, gubile decu, vraćale bi se ponovo.

Baš zato jako dobro znam koliko je važno da se utvrde sve okolnosti smrti bebe blizanca pred sami porođaj Branislave Branković. Nažalost, ni zdravstvena inspekcija ni policija ni aferaško-tviteraška medijska hajka neće vratiti bebu roditeljima.

Istina je neophodna, kako porodici Branković i Klinici "Narodni front" tako i svakoj trudnici i budućoj majci. Bez pune istine, ova tragedija biće samo jedan od onih slučajeva iz crne hronike koji su povećali broj poseta na domaćim portalima, ponegde podigli tiraž novinama, i pružili priliku hordama anonimusa i onih koji veruju da se medicina može završiti kod "profesora Gugla" da po društvenim mrežama kao u doba Marije Antoanete arlauču u iščekivanju giljotine da donese muk.

Roditelji imaju prava da znaju jesu li bebu izgubili zbog nestručnog i nesavesnog lečenja, preciznije lekarskom greškom, ili je "sudbina", koja se u Kodeksu Lekarske komore Srbije zove "neželjeni ishod lečenja", umešala svoje prste. Granicu te tanke linije bi morala da ustanovi zdravstvena komisija i proceni stepen lekarske krivice ukoliko je ima. Pošto je preturila rekonstrukciju preko glave, i Slavica Đukić Dejanović deluje rešeno da stvar istera na čistac i to je ohrabrujuće.

Za "Narodni front" ali i za lekarski esnaf bilo bi važno da se sazna istina o okolnostima smrti bebe blizanca jer prećutno pristajanje na atmosferu da su svi krivi, pravim krivcima – ukoliko ih ima – omogućava da se izvuku, da "prođu ispod radara", dok su stručni i odgovorni na stubu srama.

Nego, kako je počelo i šta deluje nesporno?

Branislava Branković je bila u 37. nedelji trudnoće, a bebe su na pregledu u petak 26. jula imale po 3800 grama i bile su dobro. Reč je o jednojajčanim blizancima kod kojih može da se desi da imaju zajednički protok krvi u posteljici, što je i bio slučaj u ovoj trudnoći, kako je kasnije objasnio direktor klinike dr Dušan Stanojević. U slučaju zajedničkog protoka krvi kroz postelnicu, život jedne bebe može da bude u opasnosti. Zbog toga je i planiran carski rez tri nedelje pre termina porođaja. Doktor Stanojević je

još rekao da je bilo naznaka ugroženosti jedne bebe, ali ne takvih "da bi se hitno radio carski rez". Direktor "Narodnog fronta" reče i da trudnica nije primljena u bolnicu zbog poremećene trudnoće, nego zbog tegoba od kamena u bubregu, za šta je terapiju primila. Carski rez je urađen u ponedeljak 29. jula i jedna beba dečak nije više bila živa. Druga beba dečak je bila u kritičnom stanju, ali se oporavila na Institutu za neonatologiju Srbije. I zove se Vedran.

Šta je, međutim, sporno?

Objavljeni tvit Vesne Damjanić, novinarkе RTS-a, inače rođake porodice Branković, da "lekarka nije htela" da uveče porodi pacijentkinju jer je carski rez bio zakazan za ujutro te da se jedan blizanc ugušio dok se drugom bore za život, pokrenuo je lavinu. Na svim internet portalima i društvenim mrežama na kojima se raspravljalo o ovoj tragediji, zaključak je bio isti: po domaćim bolnicama vladaju korupcija, neznanje, nemoral i nestručnost, na porođaj se bez plave koverte ne ide, Kliniku "Narodni front", koja je valjda prva među jednakima po javašluku, nestručnosti, korupciji etc. najbolje bi bilo zatvoriti, a u međuvremenu nijedna žena da nogom ne kroči više tamo, nije valjda luda?! Eto, ovu nesrećnu ženu nisu hteli da porode za vikend jer je neko uzeo pare za ponedeljak ujutro, pa da mu se ne uskače u termin!?

Za to vreme, sve što je rekao nesrećni otac bilo je da je istragu prepustio policiji i zdravstvenoj inspekciji. Dežurna lekarka dr Zagorka Milovanović, kojoj je u medijima odmah presuđeno, rekla je samo da su navodi kako na dežurstvu nije htela nekoga da porodi sasvim besmisleni. Željko Miković, načelnik Odeljenja za visokorizičnu trudnoću, koji je rukovodio timom dežurnih lekara, rekao je da ga dežurna nije konsultovala o slučaju pacijentkinje Branković, po čemu je zaključio da doktorka nije imala nikakvih nedoumica u vezi sa tom trudnoćom.

GAK "Narodni front" godišnje ima oko 14.000 žena na Odeljenju za visokorizičnu trudnoću. Od tih recimo 7000 prijava na Odeljenje (određen broj trudnica više puta dođe na patologiju tokom trudnoće), oko 2000 trudnica se tu i porodi, kako reče dr Miković. Što znači da u masi porođaja od 6500 godišnje na celoj klinici, visokorizične trudnoće koje su okončane uspešnim porođajem čine trećinu. I to je takođe nesporna statistika.

Uz brojne nesporne, ima i spornih činjenica. Za jednu su svakako sem aktera zaslužne i kolege iz medija pristajanjem da za račun tiraža citiraju mišljenja "neimenovanih lekara" iz "Narodnog fronta". Šteta što tako ne služe istini, nego unutar-kliničkom lekarsko-političkom obračunu.

Branković su zaslužili bolje.



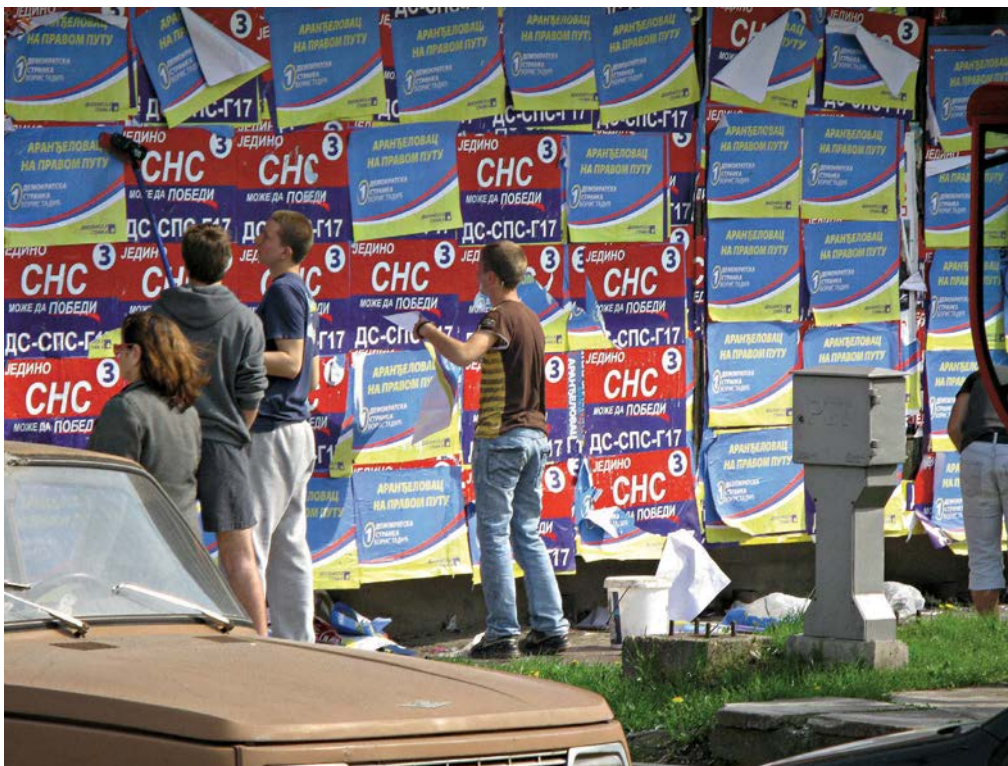


Foto: Dragan Todorović

Siva zona politike

Za skoro polovinu ukupno prijavljenih troškova izborne kampanje iz maja prošle godine, javnost i dalje nema saznanja o krajnjim izvorima finansiranja

Finansiranje stranaka, naročito u vreme predizbornih kampanja, odavno je tema koja kod birača izaziva kontroverze i nepoverenje. Zbog teške sagledivosti tokova novca koji pristiže strankama, barem u Srbiji, moć korupcije u političkom životu čini se da je postala predominantna. Na stranu što je Srbija od 2011. dobila pravni okvir koji u dobroj meri uređuje finansiranje predizbornih kampanja, i na stranu što Zakon o finansiranju političkih aktivnosti sadrži obavezu izveštavanja o svim prihodima i rashodima kampanje, dok je kontrola tih izveštaja poverena nezavisnom organu. Zakon, radi bolje kontrole, predviđa i obavezu da se sva sredstva namenjena za finansiranje kampanje uplaćuju na poseban račun i da se sva plaćanja troškova obavljaju sa tog računa. Predviđaju se i sankcije za nepoštovanje tih pravila, međutim, jedno je zakonska regulativa, a drugo praksa. Zato su izbori u maju 2012. bili prvi ozbiljan test primene zakona.

Da bi se utvrdilo koliko je sistem finansiranja kampanje imun na korupciju poslužilo je CRINIS istraživanje, koje je osmislio Transparency International. Na leto 2010, Transparentnost Srbija, zajedno sa ograncima u Hrvatskoj, Makedoniji, Albaniji, kao i na teritoriji Kosova, krenuo je u projekat istraživanja Zapadnog Balkana, uključivši i finansiranje kampanja na izborima prošle godine.

ZAKON DA, SANKCIJE NE

Generalno gledano, u kontekstu CRINIS istraživanja koje obuhvata procenu 75 indikatora odnosno propise i njihovo sprovođenje u praksi, zakonski okvir Srbije na skali od 0 do 10 ocenjen je sa 8,1, a praksa postupanja sa 5,5. U zakonskom okviru najviše ocene dobile su iscrpne zakonske odredbe o prijavljivanju izvora prihoda i troškova, kao i davanje širokih nadležnosti nezavisnom kontrolnom telu – Agenciji za borbu protiv korupcije. Najslabije ocene zakonskog okvira dobio je nedostatak mera koje bi omogućile

masovnije prijavljivanje neregularnosti u finansiranju kampanje.

U delu istraživanja koji se odnosi na praksu postupanja, kao najbolje ocenjene oblasti izdvajaju se takođe obim i detaljnost izveštavanja. Najslabije je ocenjeno potpuno odsustvo sankcija za nezakonito finansiranje kampanje još od uvođenja višepartijskog sistema 1990. godine. Tako se danas, i pored mnogih sumnji i međusobnih optužbi, vodi samo jedna istraga zbog zloupotreba javnih resursa u izbornoj kampanji (protiv bivšeg predsednika opštine Bojnik) i samo jedan postupak zbog sumnji u "kupovinu glasova" (u Novom Sadu). Slabo je ocenjena i "pouzdanost izveštavanja", ili grubo rečeno poštenje partija pri sastavljanju izveštaja, zbog nepostojanja sveobuhvatne kontrole kao i inače velikog nepoverenja građana u političke partije.

Takvom stavu i te kako idu u prilog izveštaji o troškovima kampanje za parlamentarne izbore u maju 2012, koji pokazuju da za polovinu troškova javnost i dalje nema

Zakon i zloupotrebe

Ma kako paradoksalno zvučalo, najveću korist sankcionisanje može da donese samim strankama – sve dok se ne utvrdi ko je sve prekršio zakon i na koji način, mnogi građani će se prema strankama odnositi po načelu “svi su oni isti”

Piše: Nemanja Nenadić, Transparentnost Srbija



Neka druga istraživanja još rečitije govore o tome da je stepen poverenja građana u institucije, naročito one koje spadaju u “politički sistem”, na veoma niskom nivou. To je za društvo dvostruki problem – s jedne strane, ako se na političkoj sceni ili u vlasti pojavi neko ko se zalaže za neophodne ali bolne reforme, teže će dobiti podršku građana; s druge strane, nepoverenje u demokratski sistem pogoduje da snažnu podršku dobiju vaninstitucionalne prečice i rešenja koja će biti efikasna, bez obzira na to da li su zakonita.

CRINIS istraživanje ne govori direktno o korupciji, ali jasno pokazuje da zakoni u oblasti finansiranja izbornih kampanja nisu obezbedili da dobijemo potpune informacije, a da je njihova dosadašnja primena još manje dovela do ostvarenja tog cilja. S jedne strane, govori se o pomacima napred zahvaljujući antikorupcijskim zakonima ali, s druge, gotovo dramatično deluje podatak da javnost nije upoznata s krajnjim finansijerima za oko polovinu prijavljenih troškova kampanje. Razlog za to su nedorečene zakonske odredbe. Zakon navodi kredit kao “izvor prihoda”, iako svako zna da se kredit mora od nekud vratiti a taj izvor se iz izveštaja ne vidi. Zakon ne zabranjuje direktno da iza kampanje ostanu neizmirena dugovanja, ali posredno to čini, jer ne pruža mogućnost ni da se ti troškovi naknadno plate sa računa za finansiranje redovnog rada stranke, ni da se podnese dopunski izveštaj u kojem bi bili navedeni podaci o naknadnom plaćanju. Dakle, bez obzira na to da li će ovi troškovi biti izmireni na legalan način ili ne, postoji problem nedovoljne transparentnosti ali i pitanje smisla kontrole izvora finansiranja kampanje ako se veliki deo tih podataka iz izveštaja ne vidi.

Pored toga, postoji problem i sa poznatim izvorima prihoda. Oko trećine prijavljenih troškova kampanje na parlamentarnim izborima je plaćeno od novca koji su parlamentarne stranke dobile iz budžeta nakon što su izbori završeni, na osnovu ostvarenog uspeha. To nije suprotno zakonu, ali otvara nove nepoznanice – koji bi bili izvori finansiranja da je izborni uspeh bio manji ili da lista uopšte nije prešla cenzus, jer niko nije imao 100 odsto sredstava iz drugih izvora za pokriće rashoda.

Pored svega ovoga, u Srbiji, a i u mnogim drugim zemljama postoji još veći problem – sumnja u verodostojnost i potpunost prikazanih izvora finansiranja. Naime, iako Agencija nije dovršila kontrolu, očigledno je da neki troškovi nisu

prikazani u izveštajima (npr. za prevoz učesnika pojedinih mitinga), pa tako ni prihodi iz kojih su oni finansirani. Postoji sumnja da su izvori lažno prikazani, npr. kada su donatori primaoci socijalne pomoći ili firme u dugovima. Takođe, očigledno je da su i u ovoj izbornoj kampanji obilato korišćeni javni resursi. Da ne govorimo o mnogobrojnim neispitanim sumnjama u kupovinu podrške birača kroz zaposljavanje u javnim službama, podelu socijalne pomoći i angažovanje javnih službenika za potrebe kampanje.

Paradoksalno, nakon salvi optužbi za zloupotrebu javnih resursa i kupovinu glasova koje smo mogli čuti u kampanji, danas se vode samo dva krivična postupka, u Bojniku i Novom Sadu, što se očigledno nije moglo izbeći, jer postoje i tv snimci. Da su to jedini slučajevi zloupotreba u vezi sa kampanjom, onda bismo mi bili jedna veoma srećna zemlja. Presude nisu važne samo zbog toga da bi krivcima bile izrečene kazne i da bi oni ostali bez dela budžetskih prihoda u narednoj godini, kako Zakon nalaže. Važniji je njihov preventivni efekat, za veće poštovanje zakonskih obaveza na nekim budućim izborima. Međutim, ma kako paradoksalno zvučalo, najveću korist sankcionisanje može da donese samim strankama – sve dok se ne utvrdi ko je sve prekršio zakon i na koji način, mnogi građani će se prema strankama odnositi po načelu “svi su oni isti”, što u praksi onemogućava da se na nekim budućim izborima opredele za koga će glasati, imajući u vidu i poštovanje antikorupcijskih propisa.

Postoje neka dobra rešenja iz Hrvatske i Makedonije koja bi trebalo probati i kod nas, na primer, dužnost da se deo podataka objavi i tokom kampanje, obavezivanje medija da objave podatke o prihodima od političkog oglašavanja, poreski stimulansi za firme koje objave podatke o datim prilozima. Međutim, generalno gledano, najbolji lek za utvrđivanje izvora prihoda jeste temeljna kontrola, koja je zasnovana na praćenju rashoda izborne kampanje i ispitivanju svih sumnji u zloupotrebu javnih resursa. Pošto je kontrola finansiranja kampanje samo jedan deo u mozaiku suzbijanja korupcije jednako je važno da funkcioniše kontrola i u drugim oblastima – npr. kod javnih nabavki, planiranja budžeta, dodele subvencija i da bude javan proces donošenja zakona i drugih odluka. Naime, ukoliko je neka donacija bila data kako bi se kupio privilegovani tretman kod državnih organa, zloupotreba se može sprečiti kontrolom tog postupka, čak i ako su donator i njegovi motivi ostali skriveni.

saznanja o krajnjim izvorima finansiranja (naime, 22 odsto troškova čine krediti a 26 odsto dugovi). U celini uzev, 41 odsto troškova kampanje, kažu partije u svojim izveštajima, namireno je sredstvima iz budžeta, 26 odsto nije plaćeno uopšte, dok je 22 odsto ukupnih troškova plaćeno sredstvima iz kredita, i za ovih 48 odsto ostaje nepoznat krajnji izvor finansiranja; samo 11 odsto troškova, tvrde partije, plaćeno je sredstvima iz privatnih izvora.

Dalje, Agencija za borbu protiv korupcije mesecima nakon kampanje nije završila temeljnu kontrolu. Tek krajem prošle godine, posle smene direktorke, Agencija je ubrzala postupak i podnela prve prekršajne prijave protiv političkih partija koje nisu podnale izveštaj o prihodima i troškovima kampanje. Jedan od zaključaka istraživanja glasi da iako Agencija za borbu protiv korupcije, Državna revizorska institucija, Republička radiodifuzna agencija i javno tužilaštvo imaju široka zakonska ovlašćenja za ispitivanje nezakonitog finansiranja kampanje, oni nemaju jasno postavljene obaveze i rokove da se to ispitivanje i obavi.

Opšti zaključci istraživanja, sa izbora u maju 2012, pokazuju da je nov zakonski okvir doneo neka poboljšanja u praksi, usled povećanja budžetskih izdvajanja, kao i najavljene povećane kontrole partijskih izveštaja od Agencije i organizacija civilnog društva. Sve je to uticalo da partije prijave veći iznos prihoda i troškova kampanja nego ikada ranije. Na primer, ukupno prijavljeni troškovi za parlamentarne izbore u maju 2012. iznosili su 1,9 milijardi dinara, a za izbornu kampanju u januaru 2007. iznosili su 730 miliona dinara, dok se obim kampanje nije puno razlikovao. Ipak, sa tim poboljšanjem, zapažena su i ozbiljna kršenja zakona, u popunjavanju ili nedostavljanju izveštaja, nenavodenju promotivnih troškova ili nepružanju informacija o prilogima što sve zajedno čini dobar osnov za sumnju.

KNJIGOVODSTVO

Istraživanje analizira deset oblasti, ključnih aspekata za procenu zakonske regulative i njene propusnosti ka korupciji. Kao prva oblast navodi se knjigovodstvo. Istraživanje pokazuje da kada su u pitanju legalni prihodi i troškovi, partije uglavnom poštuju zakonske odredbe,

dok se nelegalno stečen prihod ne beleži uopšte. Pritom, i zakonske odredbe ovu oblast dodatno komplikuju: političke partije su u obavezi da vode evidencije tokom budžetske godine a istovremeno su dužne da sačine posebne finansijske izveštaje za svaku kampanju u kojoj učestvuju. Kako bi ispunile ovu obavezu partije moraju da vode odvojene evidencije za svaku kampanju, pri čemu se prihodi prikupljaju i troškovi plaćaju sa posebnog računa. Tipični primeri kršenja zakona, pa time i netačni izveštaji iz kampanja, obuhvataju plaćanja sa računa za redovan rad partija, umesto sa posebnog računa za kampanju, kao i propuste da se evidencije vode odvojeno za svaki izborni proces (npr. za izbore u svakoj opštini). Ta kršenja zakona na poslednjim izborima zabeležena su u nekoliko izveštaja za lokalnu kampanju i pokrajinske izbore u Vojvodini.

Dugovi za oglašavanje

Ukupni prijavljeni rashodi tokom kampanje 2012. iznosili su oko 3,5 milijardi dinara, pri čemu je oko tri četvrtine, što je gotovo 24 miliona evra, potrošeno na oglašavanje. Svi ti rashodi nisu bili pokriveni prihodima i nekoliko političkih subjekata imalo je dugove, ili rashode pokrivene kreditima. To samo znači da taj novac, iz bilo kog izvora da bude vraćen, neće biti prikazan u već podnetim izveštajima o finansiranju kampanje.

PODNOŠENJE IZVEŠTAJA

Tokom izbora 2012, glavna pravna praznina odnosila se na nedovoljno jasne odredbe o kreditima i obavezama koje nisu izmirene do dana podnošenja izveštaja. Kako su sve vodeće partije koristile kao izvor prihoda značajne iznose bankarskih kredita, a dve koalicije prijavile znatno veće troškove kampanje od ukupno raspoloživih prihoda, javnost je ostala uskraćena za informacije o krajnjim izvorima prihoda za polovinu troškova kampanje na parlamentarnim izborima.

Zakonom takođe nije utvrđena obaveza da se finansijski podaci o kampanji predstave dok kampanja traje, već tek mesec dana po okončanju. Tako ni na izborima 2012, partije nisu učinile ništa tokom kampanje, makar da se dodvorne glasačima, kako bi predstavile svoje izvore



Foto: Vreme

finansiranja i strukturu rashoda. Ni sami donatori to nisu učinili.

OBIM I DETALJNOST IZVEŠTAVANJA

Po zakonu, svi prihodi i rashodi trebalo bi da se nađu u izveštaju, međutim, uočljiva je velika disproporcija među izvorima finansiranja. U kampanji za parlamentarne izbore samo 11 odsto troškova, tvrde stranke, plaćeno je sredstvima iz privatnih izvora. Kada je u pitanju kampanja za predsedničke izbore 2012, udeo sredstava iz budžeta je još veći, dok je samo četiri odsto prihoda prikupljeno od priloga i prenošenjem sa redovnog računa stranaka. Izveštaji bi morali da sadrže i podatke o svim donatorima, iznos, datum svake donacije, podatke o primaocima. Tek tako prikazani omogućavaju da se proverí tačnost informacija i otkriju stranke koje u prevelikoj meri zavise od nekoćine donatora te da se uoči veza između budućih predstavnika naroda i stranačkih donatora. Prema rezultatima monitoringa, čak tri od ukupno šest najvećih partija nisu objavile podatke o prilogima tokom kampanje, iako su objavili imena donatora u izveštajima o kampanji.

POUZDANOST IZVEŠTAVANJA

Pouzdanost podataka je teško merljiva dimenzija i CRINIS metodologija se oslanja na podatke dobijene iz anonimnog upitnika na koji su odgovore davali predstavnici stranaka, revizori, stručnjaci, predstavnici nadzornih državnih organa i civilnog društva. Nalazi istraživanja pokazuju da se pouzdanost izveštaja o finansiranju kampanje u Srbiji smatra veoma niskom. Nekoliko razloga je u opticaju:



Foto: Milovan Milenković

kontrola izveštaja o prihodima i rashodima za kampanju za izbore 2012. još nije okončana, široko je nepoverenje u tačnost finansijskih podataka u izveštajima kao i u političke partije uopšte, uvreženo je mišljenje da političke stranke finansiraju moćni biznismeni i da se njihova imena ne pominju u izveštajima – pa se u celini uzev može zaključiti kako je finansiranje političkih partija u Srbiji još uvek u domenu "sive zone".

DOSTUPNOST INFORMACIJA

Učesnici u izborima istina dostavljaju finansijske podatke, ali tek nakon održanih izbora i isključivo Agenciji za borbu protiv korupcije. Ove podatke nakon toga objavljuje Agencija. Izveštaji o izborima 2012. objavljeni su mesec i po dana nakon održanih izbora, i to kao skenirane kopije. Tek u avgustu 2012, Agencija je objavila ove izveštaje u elektronskom obliku, ali ni tada u obliku pretražive baze podataka. Pored toga, neki podaci iz izveštaja koji bi trebalo da budu javno dostupni, ostali su skriveni usled tehničke greške u izveštajnom obrascu.

PREVENTIVNE MERE I SANKCIJE

U zakonodavstvu Srbije postoji nekoliko preventivnih mera protiv korupcije u izbornim kampanjama, kao što su obaveza korišćenja posebnog računa za finansiranje, zabrana prikupljanja priloga u gotovini, pravila koja se odnose na sprečavanje zloupotrebe javnih sredstava u svrhu finansiranja kampanje ili pristrasnosti medijskih javnih servisa. I pored obaveza da sve transakcije budu izvršene preko računa, nalazi istraživanja

Reklama za političare

Monitoring koji je Transparentnost Srbija radila na izborima 2012, pokazao je da su najviši državni funkcioneri u proseku bili 2,4 puta, odnosno 140 odsto aktivniji u poređenju sa istim periodom prethodne godine, dok je nivo aktivnosti bio manji samo u tri od osamnaest posmatranih slučajeva. Aktivnosti predsednika Republike tokom kampanje bile su povećane pet puta, predsednice Narodne skupštine jedanaest puta, ministra za infrastrukturu šest puta, a direktora javnog preduzeća "Srbijagas" sedam puta. Nijedna od ovih promotivnih aktivnosti nosilaca javnih funkcija tokom izborne kampanje, niti sa njima povezani troškovi, ne mogu se naći u izveštajima o finansiranju kampanje.

pokazuju da ovo pravilo nije u potpunosti poštovano. Kada je o medijima reč, u slučaju da odluči da emituje predizborni plaćeni termin, emiter je dužan da svim izbornim listama, odnosno kandidatima, "obezbedi pod jednakim programskim, tehničkim i finansijskim uslovima emitovanje njihovog priloga u okviru predizbornog plaćenog termina". U monitoringu koji je sprovedla Transparentnost Srbija zabeležene su masovne zloupotrebe javnih sredstava tokom trajanja kampanje u vidu promocija javnih funkcionera, plaćenih reklamnih oglasa lokalnih organa vlasti i značajnog povećanja budžetskih rashoda. Ova pojava može se povezati i sa vlasničkom strukturom medija, ali je u većem broju slučajeva u vezi sa

DŽABA ZAKONI KAD NEMA SANKCIJA: Finansiranje političkih partija i izbornih kampanja

finansiranjem medija iz javnih izvora, koje nije transparentno, ili sa uticajem marketinških agencija koje su u vezi sa političkim partijama. Pored toga što postoji solidan zakonski okvir, skoro da ne postoje slučajevi da je neki postupak vođen, pa čak ni pokrenut za mnoge vidove kršenja propisa o finansiranju političkih partija. Posle izbora 2012. broj pokrenutih prekršajnih postupaka ipak je značajno porastao u odnosu na ranije godine. Agencija je pokrenula 170 postupaka do kraja aprila ove godine protiv onih partija koje nisu dostavile izveštaje o prihodima i rashodima za lokalne kampanje.

DRŽAVNA KONTROLA I JAVNI NADZOR

Istraživanje ocenjuje vrlo loše nezavisnost državnih kontrolnih organa. Pored Agencije koja nije obavila kontrolu i pokrenula prekršajne postupke mesecima nakon izbora, tu su i propusti drugih nadležnih organa, javnog tužilaštva i RRA koji se takođe nisu bavili kršenjem propisa tokom kampanje.

Kao jedan od problema Agencije navode se i njeni nedovoljni kapaciteti. To je, kaže se u istraživanju, delom greška same Agencije, jer nije zahtevala sva budžetska sredstva koja su joj opredeljena za ovaj posao (Agencija je za kontrolu zatražila samo 43 miliona dinara što je oko 390.000 evra, iako je bila ovlašćena da dobije deset puta veći iznos). Tako su dobijena sredstva korišćena samo za prikupljanje podataka tokom kampanje, ali ne i za dalju kontrolu i proveru podataka.

Nalazi istraživanja ukazuju takođe na preku potrebu razvoja mehanizama za prijavljivanje kršenja zakona, imajući u vidu da građani, udruženja, partije i drugi još uvek retko obaveštavaju Agenciju i javno tužilaštvo o slučajevima kršenja zakona. Iako su udruženja građana i mediji izveštavali o pojedinim vidovima nepravilnosti, još uvek ne postoje podsticaji za uzbunjivače. Usvajanje zakona, kažu u Transparentnost Srbija, koji bi ohrabrio aktivnije učešće građana, pogotovo onih koji imaju insajderske informacije o kršenju odredaba o finansiranju kampanje, očekuje se ove godine.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Pitanja pravde i pitanja života

“Istrage o zaštiti konkurencije u EU često su kompromitovane činjenicom da isti ljudi sprovode istragu, podižu optužnice i donose presude. Smatram da su policija, tužilac i sudija veoma važna zanimanja i da svako ima svoja ovlašćenja, ali njihovi poslovi moraju biti razdvojeni”

Advokat visokog profila, Ijan Forester, boravio je nedavno u poseti Srbiji, što je bila prilika da za “Vreme” govori o advokaturi one vrste koju znamo iz američkih serija sa ovom tematikom. Forester u svojoj radnoj biografiji kao najvažnije tačke ima savetovanje velikih korporacija, ali i vlada mnogih država, naročita kada su u pitanju zakoni o zaštiti konkurencije. Zaštita konkurencije je i inače njegova glavna specijalizacija. Na impozantnom spisku klijenata ima BBC, Kenon, Dupont, vladu Gibraltara, Majkrosoft, Fajzer, Fudbalski savez Škotske, Tošibu, UEFA, Tojotu...

Među njegovim postignućima naročito se izdvajaju dva, za koja danas zna ceo svet: slučaj fudbalera Žan-Marka Bosmana pred Evropskim sudom pravde, koji je zauvek promenio pravnu regulativu o transferu igrača u Evropi i zastupanje američkih vojnika homoseksualne orijentacije pred sudom na Floridi, što je slučaj koji je kasnije rezultirao ukidanjem “Ne pitaj, ne pričaj” doktrine u američkoj vojsci i omogućio ravnopravan tretman homoseksualaca.

“VREME”: Pokrivete široko polje u advokaturi, pošto zastupate i velike korporacije i takozvane obične građane. U čemu je razlika između tih dvoje?

IJAN FORESTER: Nikad ranije nisu mi postavili to pitanje. Mnogo je veći izazov zastupati pojedinca, za advokata to predstavlja veći stres, jer imate osobu koja traži pomoć, zaštitu, vođenje... Obično je za takvog klijenta razlog zbog kog je pokrenut proces mnogo važniji, zapravo, pitanje života, nego što je to slučaj sa kompanijama ili korporacijama. Dakle, mnogo je emotivno zahtevnije zastupati pojedinca.

Kompanije učestvuju u procesima koji podrazumevaju mnogo više materijala i papira koje morate pročitati, mnogo

je komplikovanije utvrditi šta je istina i uvek postoji nekoliko različitih verzija istine. Osim toga, kompanije veliku pažnju posvećuju reputaciji, pa stalno morate da vodite računa o tome kako javnost vidi slučaj. Po pravilu, takvi sporovi privlače veću pažnju javnosti. Možda su u slučajevima pojedinaca predmeti sporova intrigantniji, dok je kompanijama bitnije kako će čitava stvar izgledati u javnosti nego što im je važan sam ishod.

U karijeri ste imali mnogo slučajeva koji su se ticali zaštite konkurencije, i to širom sveta, pa i u SAD i EU. Bez obzira na razliku u zakonodavstvima, da li postoji nešto što je slično, zajedničko svim sporovima kada je reč o konkurenciji?

Zakoni o konkurenciji nikada nisu dovoljno precizno definisani i pravila po kojima se može tržišno i po zakonu raditi nisu uvek jasna. Ti zakoni se mogu oslanjati samo na različite koncepte, definisane u pravnoj nauci. Daću vam primer. Pretpostavimo da srpski proizvođači ne žele da dozvole izvoz ili uvoz u Makedoniju i Hrvatsku. Da li je to dobro ili loše? U zavisnosti od toga sa čije tačke gledišta posmatrate, moguće je napraviti jak argument u oba pravca. Da li su nam u Srbiji potrebni automobili iz Makedonije koji su, recimo, jeftiniji, zavisi od proizvođača u Srbiji. Teško je napraviti savršeno jasna pravila za kompanije koja će u svakom zamislivom slučaju biti validna. Zato tvorci zakona uvek moraju da izaberu jednu od dve jednako validne opcije. Takođe, kada se takvi slučajevi nađu na sudu, sudija mora da napravi izbor da li će stati na stranu proizvođača ili potrošača, ili pak na stranu vlasti. A svaka od tih strana vidi slučaj samo iz svog ugla. Ako sudija kaže da se ne slaže sa vlastima i prikloni se potrošačima, zaključak je jedino da je uložio najveći mogući napor

da donese odluku. U slučaju žalbe, uvek će biti uzeto u obzir da li su vlasti i nadležne institucije pokazale poštovanje prema drugim stranama u sporu.

Tim povodom jednom ste izjavili da treba uložiti još mnogo napora da bi na nivou EU postojala dobra legislativa o zaštiti konkurencije. Šta su vaše glavne zamerke na propise EU?

Legislativu o zaštiti konkurencije u EU odlikuju pre svega tradicionalna uverenja sudija koje ne žele da se mešaju u stvari za koje smatraju da nisu deo njihovog posla. Takođe, istrage o ovim slučajevima na nivou Evropske unije često su kompromitovane činjenicom da isti ljudi sprovode istragu, podižu optužnice i donose presude. Smatram da su policija, tužilac i sudija veoma važna zanimanja i da svako ima svoja ovlašćenja, ali njihovi poslovi moraju biti razdvojeni. Ne mogu da ih obavljaju isti ljudi.

Osim toga, moram da kažem da Evropska komisija ima radikalnu tendenciju da donosi nove, fleksibilnije zakone. Zbog toga je Evropa u poslednje vreme postala odredište za mnoge američke kompanije koje su u Sjedinjenim Američkim Državama pokušavale da utiču na promenu zakonodavstva, ali nisu u tome uspele. U Evropi pokušavaju da nađu kreativnije argumente za još promena legislative, ali mislim da put koji su odabrali nije najbolji.

Koji su najpoznatiji slučajevi koji se tiču konkurencije na kojima ste radili?

Jedan od najzanimljivijih odnosio se na fudbal, odnosno na slučaj Bosman iz 1995. pred Evropskim sudom pravde, a tičao se prava radnika na slobodu kretanja i udruživanja. Tom odlukom ukinuta je zabrana da strani fudbaleri koji igraju u EU mogu da igraju i za nacionalne lige, a takođe, omogućila je igračima u EU da pređu



Foto: A. Andić

■ “Mislim da su ljudska prava nedeljiva, te da vlade koje ne poštuju sopstvene zakone o ljudskim pravima, ujedno krše i univerzalnu povelju” —I. Forester

u drugi klub po isteku ugovora bez plaćanja transfera.

Po pitanju autorskih prava, pomenio bih slučaj iz 1993. godine kada je kompanija Novel podigla tužbu protiv Majkrosofta zbog protivržišnog ponašanja, jer je Majkrosoft zahtevao od svojih ovlašćenih distributera operativnog sistema Windows da plaćaju naknadu Majkrosoftu po svakom prodatom računaru bez obzira da li je na njega ugrađen Windows ili ne. Okončan je tako što je između Evropske unije i SAD sklopljena nagodba kojom Majkrosoft odustaje od dela svoje poslovne politike.

Kada govorimo o autorskim pravima, ta je tema vrlo aktuelna otkako je došlo do ekspanzije interneta. S obzirom na to da ste u ovoj oblasti prava već nekoliko decenija, da li je, kada posmatrate te slučajeve nekada i danas, došlo do neke evolucije u samoj prirodi sudskih procesa oko autorskih prava?

Evo u čemu je problem. Zakoni o konkurenciji kažu: favorizujemo zaštitu konkurencije, stimulišemo konkurenciju, ne odobravamo monopol, štitimo javni interes. To su osnovni principi svakog zakona o konkurenciji, u bilo kojoj zemlji. Ali, takođe, svaka zemlja ima zakone koji regulišu autorska prava i intelektualno vlasništvo. Glavne odrednice intelektualnog vlasništva su autorska prava, zaštitni znakovi i poslovne tajne. Recimo da ja imam autorsko pravo na nešto. Vi želite to da podelite na neki način. Ja vam ne dozvoljavam. Reći ćete mi: ti si monopolista. Ali, ja ću vam odgovoriti: ne, ja sam vlasnik

autorskog prava. To su različite stvari. Treba biti vrlo pažljiv pri odabiru kriterijuma kako i kome ćete ustupiti prava... Jedan od prvih slučajeva koji se pojavio u vezi s tim bio je 1988. a u vezi sa dizajnom automobila. Jedan mali proizvođač, Veng, tražio je dozvolu od Volvoa za reprodukciju dizajna rezervnih delova. Volvo to nije odobrio. Evropski sud pravde presudio je da prosto odbijanje da se prepusti dizajn sam po sebi nije zloupotreba monopola, ali da postoje određeni slučajevi u kojima jeste, na primer, ako Volvo odluči da prestane da proizvodi taj deo, iako je veliki broj automobila za koje je on potreban još uvek u upotrebi.

Od velikog značaja za razvoj zakonodavstva o intelektualnoj svojini bio je slučaj Magil iz 1985. Reč je o irskom izdavaču koji je želeo da štampa TV vodič za sve kanale koji se vide u Republici Irskoj. Međutim, BBC poseduje prava za objavljivanje svojih rasporeda TV programa, koje je distribuirao besplatno. Međutim, u Irskoj nije bilo preglednog TV vodiča za sve kanale, pa je Magil želeo da štampa takav proizvod, ali BBC i još dve televizije mu to nisu dopustile. Podneo je žalbu Evropskoj komisiji, koja je odlučila da su televizije zloupotrebile dominantan položaj time što su Magilu uskratile pravo na objavljivanje TV programa. Evropski sud pravde je podržao tu odluku, u skladu sa članom 86 Sporazuma iz Rima. Naime, Magil je želeo da napravi nov proizvod – vodič za više televizijskih kanala, različit od onog koji je nudio BBC.

Dakle, odgovor na vaše pitanje je: da, u poslednjih 20 godina evropski zakoni o autorskim pravima su pretrpeli velike izmene i ono što je tada bilo nezamislivo, danas je sasvim prihvatljivo.

Koliko ste upoznati sa procesom pred Vrhovnim sudom SAD o tome da li farmaceutske kompanije mogu da patentiraju gene čija ispitivanja finansiraju?

Patentirati možete izum, ali ne i otkriće, i to se mora jasno razgraničiti. Dakle, ono što podleže patentu mora da bude nešto novo, ne onakvo kakvo ste ga našli u

prirodi. Mora da bude nekakvo poboljšanje i mora da bude potpuno primenljivo u praksi. Zato ne mislim da je moguće patentirati gen. Možete patentirati tehniku njegovog izučavanja. Ali, ako je to sve što je Vrhovni sud rekao, onda ne vidim nikakvo iznenađenje u tome. Moja sumnja je...

Čini mi se da nešto poput patentiranja gena ne bi moglo da se dogodi u EU.

U pravu ste. Legislativu EU oko biotehnoloških izuma poznajem, jer je moja supruga radila na sudskim slučajevima u vezi s tim. Evropska definicija o tome šta spada u biotehnološki izum je vrlo jasna i precizna, iako je doživela vrlo intrigantne kritike. Ali, kancelarija za patentiranje u Minhenu je vrlo cenjena, a standardi EU u vezi s patentiranjem su među najefikasnijima u svetu.

U karijeri ste imali mnogo slučajeva u Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu.

Sud za ljudska prava u Strazburu se razlikuje od suda Evropske unije koji se nalazi u Luksemburgu. Pred sudom u Strazburu ima hiljade slučajeva koji čekaju na razrešenje. Pomenio bih slučajeve na kojima sam radio, o tretmanu ruskog zatvorenika i belgijskog novinara koji je izveštavao o korupciji i odbijao da otkrije izvore. Upoznat sam i sa nekoliko slučajeva iz Srbije. Vaš pravni sistem se ponekad dovodi u pitanje kada je reč o ljudskim pravima, ali smatram da je Evropska konvencija o ljudskim pravima vrlo jasna u pogledu prava pojedinaca i vladavine prava. Sud u Strazburu obično razmatra da li je uzrok nanete nepravde odsustvo reforme pravosudnog sistema u određenoj zemlji ili postoje i drugi uzroci. Mislim da su ljudska prava nedeljiva, te da vlade koje ne poštuju sopstvene zakone o ljudskim pravima, ujedno krše i univerzalnu povelju. Ona svakom pojedincu garantuje pošteno suđenje. Upućen sam u nekoliko slučajeva iz Srbije i tu smatram da je problem to što sudovi nisu do kraja saslušali argumente onih koji sada čekaju epilog u Strazburu.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ



Ne zovite vi nas, zvaćemo...

Prema podacima Nacionalnog biroa za zapošljavanje, 205.000 od ukupno oko 650.000 nezaposlenih u Srbiji, mlađe je od trideset godina. Šta čeka mlade ljude na razgovorima za posao, kako izgledaju i šta im se nudi

Sajam zapošljavanja, Top job, mart 2013; više od dvadeset poslodavaca predstavilo se u Belexpo centru na Novom Beogradu.

Sandra J. je u novom sakou, našminhana, ne previše, u haljini odgovarajuće dužine, prekrivenih ramena. Veruje da izgleda poslovno, ozbiljno, ali ne i dosadno. Odštamala je deset primeraka svoje radne biografije. Na ulazu se mimoilazi sa vršnjacima – lica zabrinuta, držanje posramljeno. Delovi razgovora u redu na štandu firme gde Sandra J. namerava da ostavi cv: "Znam, i ja već tri godine tako, apliciram gde stignem"; "Da mi bar odgovore da nisam primljen, nego za šest meseci nijedan odgovor, čak ni negativan"; "Infostud mi je 'homepage' da kad upalim komp vidim odmah da li se nešto pojavilo"... Sandra J. je obišla sve štandove na kojima je mogla da se raspita za posao. Na svakom isti odgovor – trenutno nema slobodnih radnih mesta, njen cv će zabeležiti u bazi, ako nešto bude zvaće je... Ulaz na sajam bio je besplatan.

ZNATE GDE SU VRATA

Izmišljena radna mesta, sumnjivi poslodavci, eksploatisanje mlade radne snage. Ovo su samo neki od problema

sa kojima se suočavaju mladi u potrazi za poslom. Uprkos završenom školovanju, bez vere u sebe, na roditeljskom džeparcu, provode svoju mladost.

Prema podacima Nacionalnog biroa za zapošljavanje, od oko 650.000 nezaposlenih u Srbiji, 205.000 njih je mlađe od trideset godina. Od ukupnog broja mladih, koji su uglavnom neprestano u potrazi za poslom, njih 30.000 ima fakultetsku diplomu. Na razgovorima za posao doživljavaju filmski banalne scene susrećući se sa poslodavcima koji pokušavaju da ih potcene, iskoriste i najčešće – prevare.

Kada je reč o kvalifikacijama za slobodna radna mesta, problem je i to što se od tek svršenih diplomaca zahteva radno iskustvo. Ukoliko je neko stekao iskustvo tokom studija, ono se uglavnom odnosilo na volonterski rad, pa se samim tim ne smatra relevantnim. Odatle nastaje začarani krug i parodija na život: ako aplicirate za posao, nemate dovoljno iskustva, a ono se ne može steći bez zaposlenja. Samim tim, ne ide staž, a kada dođe vreme, bez iskustva i staža nema ni penzije...

Vrteći se tako ukруг, u nadi da će se trud, rad i znanje sigurno jednom isplatiti, Milena D. je sa tek stečenom fakultetskom diplomom uporno tražila posao.

Izvesna žena jednom joj je užurbano objasnila da je adekvatna za "neku" poziciju u marketingu u kompaniji čije je ime takođe zbrzala, pa je upitala može li doći sutra na razgovor. Dajući sve od sebe da ostavi dobar utisak, došla je na zakazani razgovor. Zatekla je skup od dvadeset i kusur ljudi kako čekaju na isti razgovor kao i ona: gospodina i gospođu u kasnim šezdesetim u havajskim košuljama, mladog komunikativnog automehaničara... Kada je ušao zgodan, visok, markantan mladić, objasnio im je da se nalaze na prezentaciji proizvoda zdrave ishrane. Prvo je objasnio kako uspeva da zaradi mnogo novca, a potom upitao ko je zainteresovan da mu prenese svoje iskustvo i nauči ga poslu. S obzirom da nije želela time da se bavi, Milena D. se obratila mladiću, rekavši da su njoj prenete drugačije informacije o poslovnim razgovorima na koji je mislila da dolazi. Odgovorio joj je da ne želi svoje vreme da troši na nju i ispratio je rečima: "Znate gde su vrata."

Obeshrabrenost je trajala kratko. "Pa šta, mora jedan razgovor da prođe loše. Biće još prilika", mislila je. Bila je u pravu. Nakon dvadesetak dana dobila je odgovor da odgovara profilu koji kompanija "City" traži za menadžera za odnose sa javnošću.

Razgovor je zakazan u kafiću. Mileni D. to je delovalo malo sumnjivo, pa je javila drugaricama gde ide – za svaki slučaj. U kafiću je bilo dvadesetak ljudi. Kada je ušla, mahnuo joj je čovek u drečavo roze dukserici. Neočešljan, ali ozbiljnog lica. Prišla je stolu, on joj je zatražio cv. Naručila je čaj. Proučivši njenu radnu biografiju, rekao je da bi možda već u ponedeljak mogla da počne. Entuzijastično je upitala čime se agencija konkretno bavi, možda će morati malo da se pripremi. Rekao je “od iznajmljivanja automobila, jahti, do organizacije događaja”. Spremna na sve, Milena D. je nakon nekoliko minuta neobaveznog razgovora upitala gde se nalaze prostori firme i kakvo bi joj bilo radno vreme. “U principu, trenutno nemam prostorijske. Još smo novi u ovome”, objasnio je poslodavac. “Bili bismo stalno na vezi. Ti bi se u međuvremenu nalazila sa klijentima. Na kafi ili, ako može, kod njih u kancelariji. Mi bismo se nalazili sredom i petkom u 12, kod Konja, jel ti to odgovara?” Imala je pregršt pitanja, ali nijedno nije mogla da izusti. Platila je čaj i rekla da će mu se javiti. Na izlazu je srela još dve devojke svojih godina koje dolaze na isti razgovor.

NUŽDA, A NE STIL

Dve mlade devojke susrele su poslodavca koji im je održao “lekciju” o životu i radu na grupnom intervjuu sa desetak studenata različitih fakulteta. Reč je o berzi. Konkretno – prodavanje zlatnih poluga. Nakon testa koji su uradili, vitak, crn, arogantan mladić im je održao govor o vrsti posla za koji konkurišu. Mogu da zarade ogromne količine novca kao i on, kaže, ali ne odmah: “Morate da imate želju, ambiciju da budete najbolji”, rekao je. “Plata je na procenat – najuspešniji mogu da zarade oko dve hiljade evra mesečno.” Međutim, da bi se zaradio i jedan dinar biće potrebni meseci i meseci, nema garancije. Motivacija bi trebalo da bude sledeća: “ovaj posao može da vam omogući pristojnu zaradu. Šta možete sa 400 evra da uradite da radite vikendom u Beogradu? Dok izađete sa društvom, iznajmite separe, platite flašu pića... Uvek možete da radite na trafici za 30.000. Ili – ili! Život nije bajka.”

Nakon završenog fakulteta diplomci se često odlučuju za master studije u inostranstvu, u nadi da će im to doneti prednost pri zapošljavanju. Među njima je i

Ana B. Kada se iz Italije vratila u Srbiju, za šest meseci je bila na dvadesetak razgovora za posao – nijednom uspešnom.

“Zvanje mastera donelo bi mi u državnoj firmi veću platu, više slobodnih dana... Međutim, rečeno mi je da moje zvanje ovde ne postoji, pa mi se zato i ne priznaje diploma stečena u Italiji. Za nostrifikaciju diplome morala bih da izdvojim nekoliko hiljada evra, koje nemam.”

Nakon ovakvih i sličnih iskustava, mladi ljudi s vremenom snižavaju svoje kriterijume – na kraju pristaju na sve. Tu ih čeka čuveni probni rad: ponekad traje večno (dok kandidat sam ne odustane) ili je ograničen na mesec do tri, kada na dato mesto dolazi novi konkurent. Ko ga prođe, uglavnom može da se nada radu na crno – sve je bolje od besplatnog nadničanja, pa i posao za koji starije kolege dobijaju trostruko više novca za manje rada.

Treba li ikog da čudi, prema rezultatima socioloških istraživanja na Filozofskom fakultetu, što svaki drugi čovek u Srbiji živi sa roditeljima do svoje 35. godine? Razlog je nužda – ne stil života.



SANJA ZRNIC

NAJBOLJI TELEFONI SA POPUSTOM DO 10.000 DINARA.

ZTE BLADE G | 1din UZ PRENEŠI I SURFUI 1000

HTC DESIRE 200 | 1din UZ PRENEŠI I SURFUI 1000

POŽURI I IZABERI NOVI TELEFON DOK TRAJE AKCIJA.

Osnovna mesečna pretplata za paket PRENEŠI I SURFUI 1000 iznosi 1.820 dinara. Cena telefona uz ugovornu obaveznu od 24 meseca.

Kontakt centar: 063 9000
www.telenor.rs

telenor

Dobre stvari pokreću svet.

Propali projekti,



foto: M. Milenković

Kada narednog vikenda bude krenulo osmo po redu prvenstvo Srbije u fudbalu, većina ljudi neće znati koje ekipe učestvuju. Znamo da je Hajduk ugašen, da je Voždovac kooptiran i da je Novom Pazaru oprošteno. Ne znamo zbog čega

Pre nekoliko sezona reporteri "Vremena" bili su na jednoj utakmici u bačkom gradiću Kuli gde je domaći fudbalski klub Hajduk ugostio tek rekonstruisanu Crvenu zvezdu. Zvezdu je vodio makedonski stručnjak Čedomir Janevski, a od igrača koji su tada igrali za Zvezdu zapamtili smo samo Ibrahima Gaja, fudbalera iz Afrike, koji je igrao na poziciji centralnog odbrambenog igrača.

Navijači Zvezde, koji su na kraju ipak nekako ušli na stadion i pored napravnog povećanja cene ulaznice na 1000 dinara i ogromne policijske kontrole, pevali su pesmu u kojoj su pominjali ovog igrača i tadašnjeg vlasnika kluba iz Kule Nikolu Džombu, nestalnog dečka srpskog fudbala.

"Džomba liže jaja Ibrahima Gaja", grmelo je sa tribine sa navijačima Zvezde, a Džomba bi izlazio do aut-linije i mahao publici. Mahao je i Ibrahim jer je razumeo da ga pominju.

Hajduk je važio za klub koji je u odličnim odnosima sa FK Partizanom: najbolji igrači ovog kluba išli su u Partizan, Džomba je gledao utakmice zajedno sa upravom Partizana u vreme kada je njegov

klub igrao na drugom mestu, Hajduk je protiv Partizana igrao sa drugim timom.

Od pre nekoliko dana, saopšteno je iz uprave kluba iz Kule, ovo sportsko društvo se gasi, odnosno istupa iz najjače lige Srbije jer je na naplatu stigao dug od dva i po miliona evra koji oni ne mogu da izmire. Naprasno, dogodilo se da se slede pravila po kojima klub koji nije u mogućnosti da bude likvidan ne može da se takmiči u najelitnijem takmičenju.

VOŽDOVAC EKSPRES

Džombe neko vreme nema u klubu i izgleda da je od njegovog povlačenja krenulo nizbrdo klubu koji ponosom ističe svoju stogodišnju tradiciju. Problem je u tome što je ova tradicija samo nešto formalno a suštinski se niko posebno u tom delu Bačke neće zabrinuti zbog nestanka kluba koji se pojavio sa raspadom SFRJ na velikoj sceni i uspevao godinama da bude solidan prvoligaš.

Na njegovo mesto je ekspresno ubačen FK Voždovac, klub koji je takođe star oko sto godina, i koji je ove godine dospeo u fokus javnosti jer je dobio stadion na vrhu tržnog centra u naselju Braća Jerković u

Beogradu. Spektakularna građevina otvorena je ovog proleća u aprilu iako još uvek nema sve upotrebne i ine dozvole. Na dnu je garaža, iznad garaže je super moderna robna kuća a na vrhu stadion sa četiri tribine i reflektorima. Gledano iz daljine, taj projekat izgleda odlično i predstavlja novi urbanistički topos u delu grada koji je najpoznatiji po tome što je tu odrastao Aleksandar Knežević Knele, heroj beogradskog asfalta, mladić koji je ubijen početkom devedesetih i jedan od glavnih likova čuvenog dokumentarca o srpskoj mafiji *Vidimo se u čitulji*.

Međutim, novi Voždovac to treba da promeni i možda za neku godinu vidimo ovaj klub i u nekom evropskom takmičenju od koga su odustali 2007. godine iako su plasmanom bili stekli pravo da se takmiče u Evropi. Klub koji je u vlasništvu preduzetnika Zlatana Zdravkovića i njegovog sina Marka takmičio se ranije u najboljoj srpskoj fudbalskoj ligi početkom dvehiljaditih a 2005. godine se fuzionisao sa FK Železnikom koji je bio u vlasništvu Dragana Ace Bulića, još jednog znamenitog beogradskog preduzetnika. Kada su bili stekli mogućnost da





foto: Reuters

veze i stadioni



foto: FoNet

SVAKO NA SVOM MESTU: "Hajduci" napolje, "Voždovac" unutra, Karadžić uvek (u sredini)

DUGOVI I SPASIOCI

Hajduku je na naplatu došao dug koji je napravljen još pre dvadesetak godina kada se zidao stadion u Kuli i koji je u međuvremenu narastao za dva i po miliona evra, a niko sada ne želi da "pomogne" i "stane" iza kluba kao što su u prošlosti činili preduzetnici iz društva Braća Rodić MB ili docnije Nikola Džomba. Rodići su docnije bili pominjani kao posredni saradnici Darka Šarića u nekim privatizacijama u Srbiji. Kula se nalazi pored Vrbasa, dela Vojvodine u kome je snažno prisustvo crnogorske zajednice koja se doselila u kuće vojvođanskih Nemaca streljanih ili proteranih na kraju Drugog svetskog rata, pa postoji i priča da je klub godinama unazad bio pod "pokroviteljstvom" Veselina Vukovića – takođe "žestokog momka" iz Crne Gore koji je bio povezan i sa srpskom Udbom i sa podzemljem, o čemu je "Vreme" ranije izveštavalo. Kada pominjemo Nemce, hajde da kažemo da su oni i mađarsko stanovništvo i osnovali klub daleke 1912. i da je puno igrača nastupalo u klubu a da su bili nemačke ili mađarske nacionalnosti. Do Drugog svetskog rata.

Voždovac je, opet, lokalni klub sa periferije koga je pod svoje preuzeo Zdravković devedesetih godina i koji dvadesetak godina pokušava na različite načine da sazida novi stadion u Zaplanjskoj ulici u Beogradu. On važi za imućnog čoveka, ljubitelja skupih automobila i tenisa,

a posao izgradnje stadiona prepustio je kompaniji svog strica Aleksandra Zdravkovića koja je registrovana u Lihtenštajnu kao Eurobau connect AG. Oni su godinama unazad pokušavali da dobiju dozvole za izgradnju novog stadiona i u većini slučajeva su bili odbijeni od Gradske uprave (govorimo o periodu od 2002. naovamo). Na kraju, njima su dozvole izdali u Ministarstvu za prostorno planiranje i zaštitu životne sredine koje je predvodio Oliver Dulić, što je bio razlog za svađu između njega i Dragana Đilasa.

Tabloidi su protekle jeseni izveštavali o ovom slučaju, navodeći da će Dulića i za "taj slučaj goniti". On se branio stavom da nije mogao da zna šta sve potpisuju ljudi iz njegovog ministarstva. Prema drugoj verziji, navodno je Miodrag Rakić Miki, desna ruka Borisa Tadića i raniji sekretar Nacionalnog saveta za bezbednost, naložio Duliću da Zdravkovićima izda dozvole za izgradnju objekta.

U aprilu 2013. godine glamurozno je otvorena robna kuća "Stadion", koja u svojoj osnovi spaja komercijalne sadržaje i čisto sportske predstave, donoseći, u malom, koncept koji su želeli da primene i Crvena zvezda i Partizan kada se govorilo o zidanju novih stadiona: to bi bila mesta gde se najmanje igra fudbal, i gde se svakodnevno kroz različite sadržaje "odvija život". Već u maju smo imali incident kada je jedna četvorogodišnja devojčica propala u garaži robne kuće jer

igraju kvalifikacije za Kup UEFA, Zdravković je odustao jer mu to nije bilo u interesu. Docnije je klub ispao iz super lige, pa iz prve lige, a završenu sezonu je okončao kao treći u Prvoj ligi Srbije, što ga je kvalifikovalo prema računici Izvršnog odbora fss-a za ekipu koja će zameniti posrnuli FK Hajduk.

I dok na Voždovcu ubrzano "završavaju" pripreme za start na prvoligaškoj sceni, veći deo kulskog tima otišao je u Novi Pazar zajedno sa trenerom, a priča se da će i aktuelni predsednik kluba otići u Sandžak. Na Fejsbuk grupi FK Hajduka već imamo pozive da se navija za Pazar i da će Pazar i Kula ostati večni prijatelji. Na taj način se još jednom, kao pre dve sezone, spasava u zadnji čas čedo Rasima Ljajića koje je 2011. godine ugurano u Super ligu Srbije kada se povukao BASK iz Beograda, a onda se predsednik tog kluba obreo na mestu predsednika Novog Pazara zajedno sa svojim igračima. Opet, Novom Pazaru je omogućeno da nastavi da se takmiči u "eliti" iako je poslovanje tog kluba, kao i svih ostalih, na granici legalnog i u suprotnosti sa većinom propisa fss-a, Zajednice prvoligaša, Zakona o poreskom sistemu itd.



INSPEKCIJA: Predsednik FSS na fudbalskom tavanu

foto: FoNet

objekat nije bio završen kako treba, ali, obećavaju investitori, sve će biti urađeno prema projektu i svakoga se dana čekaju preostale upotrebne dozvole.

KAKO TOLE KAŽE

Ako sve bude kako su u FSS-u planirali, Voždovac će za desetak dana biti domaćin Vojvodini u drugom kolu srpske Superlige. Na odluku da ovaj beogradski klub bude kooptiran u viši rang pobunili su se predstavnici Metalca iz Gornjeg Milanovca, koji imaju novi stadion, kao i predstavnici čačanskog Borca koji je bio jedno vreme stabilan superligaš. Međutim, ništa im nije vredelo.

Tomislav Karadžić Tole rekao je da misli kako bi Voždovac trebalo da bude prvoligaš, i to se i desilo. Sada nema puno vremena da se bilo ko bavi detaljima, da li je to regularno, da li je to kako treba, da li je samo Hajduk klub koji ne može da izmiri obaveze. Sada izgleda kao veoma važno da stadion na krovu "zaživi" jer je Karadžićeva "misija" bila da se stadionska infrastruktura u Srbiji poboljša da bi se napravili bolji uslovi za razvoj fudbala. Ove sezone bi svi trebalo da imaju stadione sa reflektorima da bi utakmice mogle da se igraju u terminima kada je dozvoljeno reklamirati pivo, a to je posle 18h. Kao da će time biti rešeni svi problemi i kao da će to dovesti više ljudi na stadione jer se, kao, sve to i organizuje zbog publike.

Hajduk iz Kule nije propao jer mu je nedostajalo dva i po miliona evra da vrati dugove ljudima kojima su bili obećani lokali

na stadionu. Propao je jer to nikoga nije zanimalo u tom delu Vojvodine, odnosno ljudi koji žive u Kuli kao i oni koji žive u naselju Braća Jerković ne prepoznaju te klubove kao nešto što im pripada i za šta se treba boriti. Klubovi su "uzeti od naroda" kada su se u njima pojavili preduzetnici koji žele da pomognu, a na kraju vidimo da su oni u klubovima samo da bi uzeli. Lepota "malih klubova" je uvek bila u tome što su bili suštinski vezani za jedno mesto, za jedan kraj grada i bili su njegov simbol. Ljudi ili žive zajedno sa tim klubom, kao što je slučaj u Nemačkoj i Engleskoj na primer, ili tog kluba nema.

S druge strane, ovaj slučaj i ponavljanje odlaganja utakmice prvog kola između Javora i Crvene zvezde zbog Sabora u Guči pokazuju da je fudbalsko takmičenje u Srbiji još uvek daleko od regularnog. Oni koji vode fudbalsku organizaciju rekli bi da je i to bolje nego da se sve ugasi, ali je iz perspektive javnosti takav stav problematičan jer su takvo takmičenje i takva situacija zapravo generator previše loših stvari u Srbiji. Donacije "velikim klubovima", ili "gledanje kroz prste" velikim klubovima, iritira one manje klubove, ali i druge ljude u Srbiji koji vide da dok neko razmišlja o tome kako će preživeti sa dvesta evra mesečno, neki klubovi prosipaju stotine hiljada evra na ne zna se šta, a svakako ne na nešto što će široj zajednici biti od koristi.

Stav države da se od ove godine jednako daje Partizanu i Zvezdi ne znači mnogo, štaviše, izaziva ogorčene reakcije

naročito ljudi iz Partizana, koji je dominantan u svim sportovima poslednjih dvadesetak godina. Sa ustoličenjem Aleksandra Vučića kao najmoćnijeg čoveka u Srbiji, kao da je zavladała panika među članovima Partizana koji su bili državno mezinimče godinama unazad.

NIŠTA BEZ VUČIĆA

Zato ne čudi reakcija Duška Vujoševića, trenera KK Partizana i predsednika Sportskog društva, koji tvrdi da postoji urota protiv Partizana kao takvog a na račun pomaganja Zvezdi. Vujošević direktno "proziva" Aleksandra Vučića da želi da uništi Partizan time što im je blokiran račun, a da u isto vreme daje sve Crvenoj zvezdi. On je, čini se, samo u jednom u pravu: klubovi su vlasništvo države i država bi trebalo o njima da se formalno stara određujući kriterijume za finansiranje i način kontrole potrošnje.

KK Partizan duguje na ime poreza oko milion i po evra, što za državu nije neki trošak i verovatno je moguće to otpisati. Ali bi onda trebalo javno reći kolike su plate članova uprave, trenera i igrača pa bismo došli do toga da bek Partizana ako nije reprezentativac ne može da ima mesečno veću platu od 400 evra. Isto važi i za fudbalere Zvezde ili bilo kog drugog kluba. Neverovatno i nelogično zvuči da neki tim duguje milione evra, a da ima stotine hiljada evra za plate igrača i trenera.

Da li bi onda neko mogao da govori o osvajanju titula, o svetloj tradiciji, o ponosu, o ambasadorima Srbije u svetu?

Dok država ne donese odluku na koji će način tretirati vrhunski sport u Srbiji, susrećemo se sa ovakvim pričama. U međuvremenu, lokalni klubovi će nestajati jer se "njihova baza" mnogo brže topi od one koju imaju "velikani". Do nekog srećnijeg vremena nagledaćemo se i naslušati priča o preduzetnicima koji žele da pomognu i o zaslugama za narod koje neki klubovi imaju kao nosioci slavne tradicije. U stvarnosti toga u Srbiji gotovo i da nema i zato nema ni publike – ili se želi samo ona publika koja sutra može da pomogne na nekim izborima. Cilj mora biti: civilni na tribinama, profesionalci i entuzijasti u klubovima.

To je sve.

SLOBODAN GEORGIJEV



Golgota i vaskrs Jugoslavije

Počnimo jednom sličicom s tzv. letovanja. Dangubimo tako u bašti kafića u Puli, na trgu koji je dobio ime po jednom romanu Dragana Velikića, kadli najedared iz obližnje zgrade pošte nahrupljuju tamburaši u slavonskim nošnjama praćeni veselim i pijanim društvom; ispostaviće se da se radi o nekakvom derneku poštara Hrvatske. Vozaju tamburaši, ciliču podnapite tetke sas frizure, iju-iju-ju, uzdižu se ruke i drmuckaju pozadine, a repertoar prigodan: malo slavonskopanonskog lokalpatriotizma, malo jugoestradih evergrina, malo diskretnog koketiranja s tzv. domoljubnim motivima, ali kako veće uze da odmiče, bogme se stvar sve više okrenu na "narodnjake", dakako one "srbijanske" i "bosanske": ovde Miroslav, onde Halid, tamo Toma... U neka doba ispraznismo krigele i nekako se sabrasmo da odemo odande praćeni horski pevanim refrenom: *ej, Branka, Branka, tko je tkriv zbog tnašeg rastankaaa*, a Bliska Osoba mi rezonerski veli: "I sad neka mi neko kaže da se Jugoslavija stvarno raspala?!" Ono, što jeste jeste, kad pogledam pečat u mom pasošu jasno mi je da se ta država jeste rasturila na proste i prostije

"jugonostalglična" izložba "Živeo život", koja da, je li, u lažnom i zašećerenom obličju prikazuje svakodnevicu Titovine, na koju je Z. inače nešto jako ljut. Najbizarnije od svega je što bi prigovor mogao biti načelno tačan kada bi bio drugačije "impostiran", a ne izrečen sa krajnje banalne, jeftine i intelektualno beznadno mrtve pozicije nekog najstereotipnijeg "srpskog nacionalizma", oveštalog i besmislenog, naprosto nesposobnog da porodi bilo koju relevantnu i održivu tezu.

Zanimljivo je to: preko dve decenije od njenog krvavog i gnusnog raspada, država koje niti više ima niti postoje bilo kakve stvarne indicije da će je u sagledivoj budućnosti opet biti, izaziva ogromno interesovanje, pa makar i negativno, i to ponajviše kod – nacionalista. Neobično, apsurdno? Ma, jok: upravo je Jugoslavija, dok je postojala u svom vrlo materijalnom i opipljivom obliku, bila zlatni majdan za nacionaliste svih vrsta, jer je mogla da funkcioniše kao živi i prisutni, otuda i unutar tog diskursa ubedljivi krivac-za-sve; sad kad je nema, sve to nekako deluje jadno, baš svaki i baš svačiji nacionalizam se sveo na svoju mizernu i duhomornu sušti-

Na kulturnom i simboličkom nivou, Jugoslavija je danas jača nego u vreme kad nam se ukazivala u obličju države

faktore & čimbenike, ali opet, ispada i da je to više nekako "tehnička stvar". Elem, na "kulturološkom" i uopšte "simboličkom" nivou, stvarno se neretko čini da je Jugoslavija danas jača nego što je bila u ona vremena kad nam se ukazivala u obličju države, pa je – ako ništa drugo – mnogima bio izazov da je krive za sve što im nije potaman u životu. Danas stvarni ili navodni krivci hoćeš-nećeš stanuju na drugim adresama, a ogorčeno retroaktivno krivljenje zlosrećne jugoprostlosti za sve naprosto je već gotovo sasvim iscrpljen motiv, dosadan bogu i narodu, trajno zanimljiv još samo šačici nepopravljivih slučajeva, bilo gde po jugo horizontali i vertikalni.

Koji dan nakon one večeri, vozim se kući preko Učke, Ravne Gore i ostalih revolucionarnih toponima, pa u autobusu čitam novi broj ljubljanske "Mladine", a u njemu i odličan tekst o maloj buri u tamošnjim desno-konzervativnim krugovima, koji su nešto strašno nezadovoljni zato što je ove godine Kersnika, svojevrstu "glavnu" kulturnu nagradu posebne "nacionalne" specifične težine, dobio Goran Vojnović za roman *Jugoslavija, moja dežela* (Rende ga je objavilo u prevodu na srpski). Dakle, em se taj nacionalno nečisti nesmajnik preziva na "ić", em nam opet podmeće tu mrsku Jugoslaviju, koja nikako nije "naša dežela", vsekakor ne nas tapravih in pridnih Slovencev...

Posle stignem nazad u Otadžbinu i kupim novi "Pečat", kadli eto ti neumornog Zarkovića Miodraga kako se na tri strane ljuti i ibreti što je u srcu Beograda dva meseca trajala

nu, i jedino što bi ga moglo oživeti jeste – vaskrs Jugoslavije! Avaj, kako toga nema, onda se valja obračunavati s avetima u nedogled, mada to džilitanje privlači sve manje i manje publike. To znači da je i sama Jugoslavija zapravo, jednom istorijskom transmutacijom, pobegla od pogibelji i našla sigurno sklonište u onim područjima naše svesti i samoosećanja, naših privatnih i društvenih istorija, naših opredeljenja i ukusa, gde joj ovi više ne mogu ništa.

Za kraj, hajde da se vratimo na onaj pulski trg. Neke druge večeri, sedi tamo u kafiću oveće mlado društvanje, svi pričaju na italijanskom, ali neki od njih međusobno i na hrvatskom, očigledno je društvo "mešano". Neki pijani matori bilmez, bogzna kako tu zalutao, u neka doba počinje nešto da galami da šta ovi tu njemu u njegovoj Hrvatskoj pričaju italijanski iako znaju po naški, i da šta ovo i da šta ono... Mlađi čovek, po svoj prilici vlasnik kafića, uljudno ga smiruje ali ovaj sve više besni; na kraju ga takoreći za uši izvlači i maršira ga odatle u 3LPM. Ovaj se nešto buni, da ne može to tako u njegovoj Hrvatskoj, a gazda mu smireno koliko i odlučno odbrusi, sve gledajući ga u oči: "jebala te Hrvatska". Ovaj na koncu odlazi, pokunjen, jalovo preteći. Taj gazda lokalca, e, to je moj *kulturalni junak* ovog leta! Shvatili ste: ne zbog "Hrvatske", nego zbog bilo koje imenice koja se mogla naći na tom mestu. Vreme je da te tipove izvučemo za uši i izmarširamo ih iz naših života preciznim vritnjacima: jebalo vas sve ono čime ste nas predugo jebali! I tačka. Osećaj je vrlo osvežavajući, preporučujem svima na ovu vrućinu. ¶

IZJAVA NEDELJE "Pozivam vas da budete apostoli koji će širiti novu veru po Srbiji. Veru nije širio samo Hrist nego su mu za to bili potrebni i apostoli."



IVICA DAČIĆ, premijer Srbije i predsednik SPS-a, poziva članove svoje partije da rade za Srbiju ("Blic")

foto: M. Milenković

Mateja Kežman,

fudbaler, nekadašnji napadač PSV-a i reprezentativac, a sada sportski direktor FK Vojvodine, kada je video da Fudbalski savez Holandije ima počasno mesto na gej paradi u Amsterdamu, nije ostao ravnodušan. Na amsterdamskoj paradi, jedan od stotine brodova bio je u znaku fudbala, a na njemu su bili selektor Holandana Luis van Gal i legendarni Ronald de Bur, Pjer van Hojdonk i mnogi drugi, na šta Kežman upozorava: "Čuo i video! Nisam iznenađen jer su Holandani takvi, ali sigurno da mi nije milo što je Fudbalski savez javno podržao gejeve u fudbalu i uopšte gej paradu. Poznat je moj stav da je to udaljavanje od Hrista i koraćanje ka duhovnoj propasti. Nadam se da se takva ideja kod nas nikada neće pojaviti, a kamoli ostvariti."



foto: M. Milenković

Tomislav Karadžić,

predsednik Fudbalskog saveza Srbije, na pitanje da li se naš savez sprema za beogradsku gej paradu, kaže: "Vidite, ta tema nikada nije bila na dnevnom redu organa fss-a, tako da ja sam ne mogu da iznosim stavove. Mislim da ćemo kao i do sada u svemu, pa i po tom pitanju ubuduće, ići paralelno sa politikom države."

("Alo")



foto: M. Milenković

Milić Vukašinović,



foto: Vesna Anđić

legendarni roker i njegova supruga očekuju pri novu, a na novinarsko pitanje da li znaju pol deteta, kaže: "I kada sam čekao prvo dete, priželjkivao sam žensko, mada sam jedan kroz jedan Crnogorac, Vasojević. Za njih je propast ako ne dobiju sina, ali ja nisam takav. Volim devojčice jer je normalno da se maze, a muško dete ne valja mnogo, jer može da ide na gej paradu kad odraste."

("Story")

Dragana Mirković,

pevačica, govori o svom letovanju u Grčkoj i Turskoj: "Trista kilometara od Istanbula u Grčkoj smo posetili Aleksandropolis, grad Aleksandra Velikog. I meni je fascinantna grčka mitologija, ali ja nisam razmišljala o tome koja bih boginja volela da budem jer nikada nisam gledala toliko visoko."

("Story")

Mladen Dinkić,

"odlazeći ministar, raspametio je menadžment kompanije Mubadala iz Emirata kada su



foto: Porodični album

prošle nedelje došli u Beograd da ugovaraju ulaganja u Srbiju", svirajući za njih. O svom nastupu lider URS-a priča: "Bio sam u društvu sa generalnim direktorom Mubadale, najveće kompanije u Emiratu, i sa njenim prvim timom koji čine vrhunski stručnjaci iz Abu Dabija, Palestine, Velike Britanije. Čuli su da volim muziku i da sviram gitaru, pa su me zamolili da malo zasviram sa lokalnim bendom na splavu na kojem smo bili... Pošto su mi rekli da vole Pink Floyd, odsvirao sam *Another Brick in the Wall*. Čini mi se da su bili zadovoljni, i ako tu pesmu nisam svirao 10 godina. Želeo sam da im malo pokažem i domaću scenu, pa sam svirao hitove Van Goga, Partibrejkersa, Pilota, Bajage, Azre, Filma, Riblje čorbe, Dina Dvornika."

Da li je Dinkić pevao i omiljene pesme predsednika Vlade Dačića: "*Miljacku* nisam pevao, ali jesam *Ružicu* od Bijelog dugmeta."

Da li je i ranije animirao poslovne partnere: "Prvi put sam Emiraćanima zasvirao kod Vučića u vinariji, početkom januara, kada se i rodila ideja za partnerstvom Etihada i Jata. Bili su prisutni šejk Muhamed i njegov glavni operativac. Ako je moje muziciranje tada doprinelo, valjda će tako biti i kada je Mubadala u pitanju." ("Alo")



foto: Vesna Anđić

Vladimir Stojković,

golman Partizana, "prvi put govori o razvodu", pre nego što je okončan, i predstavlja novu devojk, dvadesetogodišnju Dejanu, "prelepu manekenku koja je osvojila njegovo srce". Na pitanje kako se oseća "posle svega što ga je snašlo", kaže: "Odlično, zahvaljujući Dejani! Srećan sam, ispunjen i osećam se mnogo opuštenije posle mučnog perioda koji sam ostavio iza sebe. Dugo sam u sporu i preživeo sam sve i svašta, od brojnih povreda do smrti oba roditelja i dugih bolnih situacija u životu, tako da sam oguglao na sve. Navikao sam da živim tako da ne znam šta me čeka. Želim da istaknem kako sam veoma pravedan i pošten momak."

Kako se oseća kada pročita da je njegova preljuba razlog za razvod: "Znam ko sam i šta sam, sigurno nisam cvečka kao muškarac, ali brak mi je bio jedan od prioriteta. Jedino što ne valja kod mene je to da ne valjam za sebe."

Vladimir kaže da nikada nije bio ženskaroš, kako ga bije glas, već: "Kao mali bio sam posvećen školi, vukovac, prava bubalica, s kojim su devojčice sedele da bi prepisivale od njega kontrolne zadatke, ali zbog boljeg života počeo sam da se bavim sportom."

Uprkos tome, mnogi koji komentarišu moj lik i delo smatraju me glupim i neobrazovanim, zbog brojnih predrasuda prema fudbalerima, ali ja nemam problem da popričam sa svakim i pokažem koliko sam glup." Novine su pisale da je još 2011. bio u vezi sa izvesnom Jelenom, da li je to istina: "Zaista nisam bio u vezi sa njom, pogotovo što je to bilo u vreme velikog posta i niko ne može da mi ospori!"

Da li je u redu da se fotografije sa novom devojkom, a još uvek je u braku: "Papir o razvodu samo je formalnost koja će biti ozvaničena u narednih nekoliko dana, važnije je ono što nas dvoje osećamo. Što se tiče podele imovine, šta god da se desi, daću i više nego što sud nalaže i uopšte neću žaliti." ("Story")



foto: Vesna Andić

Biljana Radeka Šeparović,

"urednica Informativnog programa na TV Pinku, a odnedavno voditeljka Jutarnjeg programa", otkriva šta je naučila od kada je majka: "Shvatila sam koliko se razlikuju roditelji od onih koji to nisu. Ako ništa drugo, ne bavite se drugima, brinete o sebi i ne smetate drugima. Danas kada se osvrnem, sa žaljenjem konstatujem da većina spletkaroša i ljudi koji žive od sujete nisu roditelji! Kada dobijete dete, više nikada nećete biti toliko neozbiljni da se bavite drugima. Mnogo bolje razumem svoje roditelje, ali i ceo svet oko sebe. Razumem i svoje neprijatelje, jer ih sada gledam s druge strane." ("Stil")

Seka Aleksić,

folk zvezda, nakon što je pozajmila glas Štrumpfeti i izazvala burne reakcije u javnosti, viđena je u Trebinju sa rediteljem Emirom Kusturicom. O tom susretu kaže: "Susret sa Emirom Kusturicom u hotelu u kojem sam odsela prerastao je u izuzetno prijatan i spontan razgovor. Imala sam utisak da razgovaram sa nekim koga prilično dugo poznajem. Verovatno zbog njegove prirodnosti. On je veliki umetnik, a iz svake njegove rečenice se očitava mudrost."

Čujemo da joj je suprug Veljko zabranio da se sunča u toplesu, a znamo da nije zbog ljubomore: "Sve je počelo kada sam se sunčala na bazenu u svom dvorištu i kada su dva fotoreportera pokušala da me slikaju. S obzirom na to da je sve pod video-nadzorom, nije bilo šanse da to izvedu. Pozvala sam ih u svoj dom, popili smo zajedno piće i dozvolila im da me slikaju. Bili su oduševljeni mojim gestom. Zatim je Veljko u šali rekao 'da nema više toplesa' i ja sam to napisala na Tviteru." ("Večernje novosti")



foto: Vesna Andić

Hladnoća poroka



Ilulissat

Skupilo se oko ovog projekta letenja od Pariza do Grenlanda i nazad oko petnaest posada i petnaest jednomotornih aviona. Ukupno tridesetak zaluđenika. Ali to se uvek prizna na kraju, kad se završi ekspedicija, to da smo zaluđenici. Već dve godine sanjam o ovom putu. Cilj je da stignemo u mesto Ilulisat, na sredini zapadne obale Grenlanda

Piše: **MILOŠ KRIVOKAPIĆ**

Za "Vreme" sa Grenlanda

Motor brunda, ujednačeno, bez ikakvih varijacija, osluškujem ga prilično često i može se reći da je srećan; dovoljno goriva ulazi u njegove cilindre, podmazan je, nije mu hladno, sudeći po instrumentima koji daju informacije poput temperature cilindara, izduvnih gasova, ulja itd. Svaki sat vremena ih upoređujem i to je veoma bitno, imam samo taj jedan motor o kome se sad brinem, ili bolje reći motorčić uzimajući u obzir okolinu: letimo na 3000 m visine iznad Severnog mora s malo lednog vetra koji učestvuje u brzini od oko 170 čvorova. Pristojna brzina i visina, pristojan je i taj aviončić, bogato je opremljen raznoraznim instrumentima, ali ne bi trebalo da sad počne da kašljucka, ipak ispod nas nema nijednog broda koji bi nam izašao u susret, a prvi sledeći aerodrom je u Rejkjaviku, na Islandu.

Situacija u kojoj se nalazim izgleda mi suludo kao i zemlje u koje smo krenuli: Island i Grenland. Ja u jednomotornom avionu, u neoprenskom odelu koje može da mi produži život dva sata u slučaju da se strovalimo u ledeni okean; Islandani, koji ceo život žive na vulkanima kao na nekoj tempiranoj bombi; i Grenlandani, koji žive toliko daleko od svega da im ni reč "daleko" ništa ne znači. Zajedničko nam je to što ignorišemo situaciju, pravimo se ludi i živimo s tim. Ja samo sada, a oni ceo život.

Skupilo se oko ovog projekta letenja od Pariza do Grenlanda i nazad oko petnaest posada i petnaest jednomotornih aviona. Ukupno tridesetak zaluđenika. Ali to se uvek prizna na kraju, kad se završi ekspedicija, to da smo zaluđenici. Već dve godine sanjam o ovom putu. Cilj je da stignemo u mesto Ilulisat, na sredini zapadne obale Grenlanda. To je tehnički izazov za ekipu, jer se preleću ogromna prostranstva s malim brojem



Fotografije: Miloš Krivokapić



KA ISLANDU: Monitor u pilotskoj kabini



KA GRENLANDU: Aerodrom u Rejkjaviku



KROZ PROZOR AVIONA: Jezera u ledenoj kapi

alternativa, u nesigurnim vremenskim uslovima, koji mogu i da se promene između poletanja i dolaska na lice mesta. Leto je, često ima magle uz obalu, mi ipak ne slećemo u istim uslovima kao i putnički avioni. Ali to je druga priča. Ono što je nesumnjivo zanimljivo i van tog tehničkog aspekta jesu same te zemlje.

IZNAD VULKANA

Slećemo u Rejkjavik. Sve je dobro prošlo. Uspeli smo, svi su tu. Niko nije naišao ni na kakav problem, samo je jedan avion preventivno sleteo na Farska ostrva da dopuni gorivo, nije ga bilo dovoljno u krilima za let od Škotske do Islanda.

Taksista koji nas vozi do hotela tvrdi da je ekonomska kriza prošla u ovoj samo tokom leta zemlji izlazeće-zalazećeg sunca – zimi je mrak. Možda takva klima i ta bomba na kojoj Islandani sede doprinosi njihovoj drčnosti: lepo... odbiti finansijske institucije i njihov diktat, proglasiti bankrot i krenuti sve iz početka, pa za to stvarno treba imati herca. U trenutku mi je došlo da čestitam taksisti. A toliko beskičmenih naroda i država u Evropi, svi kao nešto zavise jedni od drugih i zbog sitnih interesa – ništa, dave se. Taksista, koji izgleda u svim zemljama predstavlja put do najbrže informacije, dodaje: "Nemamo vremena za gubljenje." A toliko ih ima koji gube vreme, decenije, jednu pa drugu. A Islandani radikalno i brzo. "Okej, moramo da lovimo više ribe, ribari rešili da više rade. Islandski piloti više lete, dovode više turista." Evo i on otvara agenciju specijalizovanu za turizam za osobe s posebnim potrebama. Svi zavrnu li rukave i imaju osećaj odgovornosti, pa čak, čitam u nekom dvojezičnom islandskom nedeljniku, jednu Islandanku koja živi na selu, ima traktor i dvadeset dve godine, izabrala je u Parlament. Ima ona neku viziju. Uostalom, trećina stanovništva je fakultetski obrazovana, mnogi imaju šta da kažu u ovoj zemlji gde, priča se, ima više muzičkih bendova nego stanovnika. Šetajući se centrom Rejkjavika, prolazim pored Parlamenta, nadomak kojeg je kamen na kome piše: "Spomenik građanskoj neposlušnosti". Normalni ljudi od svesti i savesti, u normalnoj državi, na nenormalnoj zemlji. Znači, ipak može i tako.

Večeraćemo u jednom od boljih restorana u gradu. Dobar deo Francuza, koji čine

grupu, naručuje šniclu od kita. Dobro, hajde jednom, ali, ispostaviće se, mnogi će se maltene daviti od kitovine tokom puta. Čemu, ne znam, valjda zato što je to kod kuće zabranjeno. *Bœuf bourguignon* je isto tako dobar, ali ovo je valjda slađe.

Dan pauze, geizir, kupanje u plavoj laguni, kitovina.

PUTOVANJE NA KRAJ SVETA

Opet neoprenska odela. Svi bi da krenu, ali se malo vrte unaokolo. Sada definitivno dolazi jedna od najtežih etapa. Treba poleteti ka Kangerlusuaku. To je na zapadnoj obali Grenlanda. Zavisno od aviona, između pet i sedam sati leta. Samo pravo, svaki litar goriva u krilima je bitan. Iako se to gotovo nikad ne radi, sada će svi morati da izračunaju tačku iza koje nema povratka. 1350 km, pola od toga iznad ledenog Grenlandskog mora, a pola iznad ledene kape koja prekriva Grenland; treba je preleteti na 4000 m. Adrenalin je na maksimumu, polećemo, nema skretanja. Na radio-frekvencijama društvo nam prave putnički avioni koje čujemo kako daju svoje geografske pozicije kontroli leta, koja ih ne vidi jer tu radara nema, nego ih ucrtava na kartu i proverava da li je sve u redu. I kao nismo sami, a u stvari... Ipak, svi znaju kuda idemo i šta radimo, video sam tog jutra da je jedan islandski vojni patrolni brod izašao iz luke ka Grenlandu... Želim da mislim da je krenuo zbog nas, malo da isplovi, da se nađe ako zatreba. Vreme je lepo, motor brunda.

Posle dva i po sata leta – kopno na vidiku! Ali kakvo kopno: jedna planinčuga oštrih špiceva. Ispod nas, u magli, postoji jedna pista od sitnog šljunka, tu će manje opremljeni avioni da slete i napune rezervoare pre nego što se popnu na 4000 metara i prelete Ajs kap. Magla u početku, temperatura -18°C , ne bi valjalo da sad krene da se skuplja led po krilima, jer ne možemo niže, a ni mnogo više zbog ograničene snage motora. Malo leda, ništa strašno. Bar tako naglas govorimo. Iako smo tako visoko, realno smo od tla udaljeni samo 500-600 m. Ekran u avionu prikazuje sintetičku sliku okoline, kaže da samo što nismo udarili u planinu, alarm u kabini urla: "Terrain! Terrain!" Ali rekli su nam, a i mi lepo vidimo, da ispred nas nema ničeg, podaci u kompjuteru su

stari, leto je, ta planina je davno tu bila, otopila se pre nekoliko meseci.

Crna tačka na horizontu. Čini mi se da sam ugledao toranj i pistu. Nemoguće. Da li je to fatamorgana? Gledam Žaka, iskusnog pilota s kojim letim. Vidim, gleda i on. Čutimo. Trljam oči, ali umesto da tačka nestane, ja sve bolje vidim... pistu. Nasred leda. Pitam Žaka da li vidi neku crnu tačku u daljini. Misli da je senka. Ne, ipak je toranj i pista, slikao sam. Odkud to tu?

Kangerlusuak je na vidiku, vidi se kraj ledene kape. Osamdeset odsto teritorije je pod tom visokom ledenom kapom koja se iz godine u godinu smanjuje. Tirkizna jezerca otopljenog leda svuda su oko nas. Ne trepćemo. Svaki pogled se poput razglednice utiskuje u pamćenje.

ARKTIČKA GEOPOLITIKA

Kangerlusuak je bivša hladnoratovska vojna baza. Ni tu ne zalazi sunce ovih dana. Opet ono uzbuđenje kao kad se završi neki veliki posao. Obilazeći avion posle sletanja, hvatam sebe kako ga tapšem po trupu i krilima, kao nekog dobrog ata.

Tu se odvija moj prvi susret s Inuitima. Inuitima, a ne Eskimima, jer oni sami smatraju da *Esquimos* ima pežorativni prizvuk. Oni su prilično indiferentni prema nama. Hajde dobro, nisam ni ja neki Kolumbo, ali kad bi znali iz koje zemlje potičem, možda bih im bio zanimljiv bar koliko i oni meni. Ovi što pune gorivo slikaju avion, rvu se (ovo je i danas za mene misterija) i valjaju po zemlji. Dolazi šef, Danac, oni se uozbiljuju. Pitam ih odmah znaju li za neki aerodrom na ledenoj kapi. Kažu: da, ima jedan. Amerikanci dolaze vojnim transportnim avionima tamo s vremena na vreme i vežbaju nešto. Baš se pitam šta.

Svi su u poslednje vreme veoma zainteresovani za Grenland, pa i sami Inuiti. Uspeli su da 2009. godine izglasaju širu upravnu samostalnost od one koju su dobili 1979. godine, iako je Kopenhagen i dalje zadužen za spoljne poslove, bezbednost i finansije. Hm, model za Kosovo? Šalim se. Evropsku zajednicu su napustili 1985. godine jer su hteli da im uvedu kvote za ulov ribe. Grci su tada pristali na holandske kutije za pakovanje svojih kalibriranih lubenica, pa eto kako su završili. Svi koji su zainteresovani za Grenland nekako su srećni zbog otapanja leda... Ko

zna, možda tu ima još gasa ili nafte, u svakom slučaju biće dosta pijaće vode, i sad, molim lepo, došlo je i inuitskih pet minuta. Već se prodaju koncesije na ledenom prostranstvu od dva miliona kvadratnih kilometara, u očekivanju otapanja. Ili nekog rata. A u međuvremenu starosedeoci zbog otapanja leda ne mogu više ni da se prehrane, većina je već prešla u veća naselja, a onima koji su ostali hrana se doprema helikopterima, jer leti više nema dovoljno snega da se do njih dođe sankama, bilo da ih vuku psi ili motor. Sve je to samo deo izvrnute i slabo poznate arktičke geopolitike, gde se Kanađani sukobljavaju s Dancima i Amerikancima, Rusi s Norvežanima, a ima i drugih zainteresovanih. Ako bi negde van Bliskog istoka mogao da izbije sukob širokih razmera, onda je to nesumnjivo ovde.

Kangerlusuak je po svemu sudeći mesto sa svetlom budućnošću. Svih 556 stanovnika bacilo se punom parom na posao. U ogromnom hotelu na aerodromu sve možete da završite. Sala za ukrcavanje je odmah ispred recepcije, na prvom spratu su frizer i kancelarije *AirGreenlanda*, iznad su sobe za goste, kafana, prodavnica, restoran. Ovde i ne mora da se izađe iz hotela da bi se živelo; pretpostavljam da se zimi život svodi na penjanje i silaženje niz stepenice hotela. Recepcioner prodaje sve šta zatreba, od igle do lokomotive, ako nema u prodavnici preko puta.

Jedan Danac je došao po nas da nas gigantskim autobusom za zimske uslove odveze u restoran "van grada". Kaže, došao je na godinu dana, i ostao šesnaest. U selu nema nezaposlenih. Svi rade na aerodromu ili u turizmu. Broj gostiju raste. Dobar deo od 26.000 turista, koliko ih godišnje dođe, jesu Kinezi. Ipak, to nije bilo dovoljno da opstane ono što je nekad bila najveća diskoteka na Grenlandu, a što liči na ogromni bledoružičasti industrijski hangar ka kome Danac s nostalgijom u pogledu upire prstom. U Berlinu bi bio hit. Prelazimo preko rekonstruisanog mosta, rekonstruisanog po ko zna koji put – bujica ga redovno ruši, a oni ga stalno dižu i ojačavaju. Kako izgleda, on za sada vodi samo ka tom restoranu ka kome smo se uputili, smeštenom na obali idiličnog jezera. Idiličan bi bio i naš doživljaj da komarci, zbog "kasnijeg



ZAČUDNA LEPOTA SEVERA: Glečeri u Disko beju

dolaska proleća", nisu rešili da ovde produže svoj boravak. Kidišu na sve što se miče. Neki trče od autobusa do restorana, ostali se prave ljudi. Jedan deo grupe je razočaran što ne može i ovde da pojede parče sisarskog brata kita. Zadovoljićemo se kuvanim povrćem i mesom od jelena. Nisam ih video u blizini. Služi nas Tajlandanka. Govori francuski, mnoga lica francuskih pilota-turista su ozarena, frankofonija prelazi sve granice, eto jedne dobre vesti. Ona je supruga vlasnika restorana. Oni zimi drže restoran na Tajlandu, leti dolaze ovde. "Sad je podnošljivije za gospođu", kaže nam vlasnik restorana. "Pre su temperature zimi bile -40 , -50°C , sad su oko -25°C ."

LED I VATRA

Sledeći cilj je Ilulisat, rodno mesto Knuda Rasmusena, velikog polarnog avanturiste i istraživača, oca eskimologije. Let bi trebalo da je rutinski, samo 45 minuta. Ali, ali, ali... dok smo stigli do tamo, sasvim opušteni, niska magla pristigla s mora nadvila se nad aerodromom. Jedni se vraćaju u Kanger, drugi pokušavaju da slete. Neki uspeavaju, ostali ponovo pokušavaju. Uspeavaju posle nekoliko pokušaja. Tako ni u snu ne bi sleteli u Evropi, nije

po pravilu, nedovoljna vidljivost, magla je, ništa se ne vidi na samoj pisti. S vremena na vreme malo se razvedri i, kružeći nad aerodromom, nalazimo pistu. Žak i ja slećemo iz šestog pokušaja, nakon što smo dobro osmotrili okolinu i tek onda zagnjurili u maglu. I mada smo očekivali da nas neko s aerodroma pošteno izgrdi, rekli su nam: "Bravo, momci." I utom, nikud iz magle sleteće "Dash 8", putnički avion s pravim putnicima... "Oni znaju svaki kamen, magla ume ovde dugo da traje, ne može to da nas ometi", kaže mi jedan kontrolor. Na Grenlandu se može putovati isključivo avionom ili brodom, puteva između naselja nema. Izgleda da je svako spreman na određenu dozu rizika, ovde je priroda iznad čoveka. Mi iz nadurbanizovane Evrope zaboravili smo kako to izgleda.

Dva aviona su se ipak vratila u Kangerlussuak. Sutradan ista situacija, jedan je odustao od dolaska, a drugi je ipak pokušao. Prvi pokušaj sletanja, pa drugi. Treći put su i sleteli. Ali prebrzo i s prevelike visine, preleteli pola piste, nestali u magli i sleteli s piste. Iskrivili su elisu i za njih je put završen, avion tu ostaje. Dođuše, nisu videli da im je ispred mesta na koje su sleteli ostalo još 10 metara do

ambisa. Morali su da dođu. Ego. Vratili su se u Pariz putničkim avionom. Videti Ilulisat i(li) umreti.

Ponoć. Sunce na zalasku, ali ni noćas neće zaći. Stravična je ta energija, ne daje čoveku predaha. U obilazak glečera u Disko beju idemo ribarskim brodom. Dok se još može. Priča se da se čeka otopljenje skrupula megainvestitora kako bi počela potraga za naftom i gasom. Ali iako su neki od njih već bezuspešno pokušavali, masovno još ne smeju: priroda je prelepa. A i Unesko je zaliv stavio na svoju listu kulturne baštine. Na palubi se toči viski. Ne samo da bi se ugrejali, jer i nije tako hladno, $5-6^{\circ}\text{C}$, vazduh je suv. On se sigurno toči i da bi se lakše savladalo teško opisivo uzbuđenje. Šta sad tu ima tako posebno, dobro glečeri, lepi su. U stvari – fascinantni su, kao kad se gleda u vatru. Dva sata je prošlo prebrzo, ne sećam se slađeg odmora. Zurim u taj led i ne mislim. Hladnog nosa i ušiju, udobno mi je na metalnoj klupi na kojoj sedimo. Plutajuća brda, zaglušujuća tišina, povremeno led škripi, pucketa, sunce na horizontu daje najlepše svetlo, ono koje pruža najjače kontraste. Nakon prvih "Oooo, uhhh, ahhh", niko više ništa ne govori. Mogli bi, ali je suviše. I sad još treba zamisliti da



je donji deo glečera od pet do sedam puta veći od dela koji se nalazi iznad površine mora. Izgleda mi nemoguće. Vraćamo se polako u luku Ilulisata, prelepog gradića na brdu, s crvenim, žutim i plavim kućicama i milionskim pogledom na glečere. Tu i tamo zavija pas, svi spavaju.

Krenuo sam da kupim suvenire. Figurice od kostiju ne znam više koje životinje nisu me interesovale. U nekom dokumentarcu o Grenlandu i mutacijama u inuitskom društvu, autor je rekao da je pravljenje tih figurica "prostitucija prošlosti putem industrijalizacije". Idem da kupim nešto drugo. Ušao sam u veću od dve prodavnice. Sve mi je poznato, sve velike marke. Pa dobro, ne moraju da imaju sapun od fokine masti, ali bar nešto... Prodavačica, zbunjena mojim pitanjem imala neki grenlandski proizvod, obilazi sa mnoom prodavnicu da bi se na kraju vratili na početak i upitnim pogledom, sležući ramenima, ukazuje: "Water?" Pa da. Kupio sam nekoliko flašica da ponesem ljudima na poklon. Na Islandu sam kupio sapun s vulkanskim pepelom. Svako ima svoj pršut.

Pored prodavnice, fudbalski teren. Fudbal je nacionalni sport, vole ga i igraju, ali nisu ni u FIFA ni u UEFA. Na terenu,

vidi se da igraju strasno, da uživaju, jedan mladić, koji se tu našao, onako dižući obrve i prigušenim glasom, kao da mi savetuje da se kladim na njih, kaže da je to onako, solidna ekipa, i potvrdno klima glavom. Nisam video neki poseban talent na terenu, moguće zato što je u pitanju samo trening, ali taj višak glasnog smejanja igrača, višak uživanja u driblanju, višak iskrene sreće zbog lepog gola, to odsustvo profesionalizma i ozbiljnosti neverovatno su mi prijali. Na trenutak sam pomislio kako kod nas, na razvičenom Zapadu jelte, postoji u stvari kod igrača višak profesionalizma ili ozbiljnosti, a manjak uživanja. Publika na igralištu je kao mamurna, stonirana. Prilazi mi krezubi mladić i nudi mi hašiš, tvrdi da je dobar. Nisam ga pitao odakle je, sad mi je krivo, saznaću drugi put kako to stiže tu.

Internet na dan u hotelu košta četrdeset evra, a i šta će mi.

VINO OVDE NE RADI

Narsarsuak je sledeća destinacija. Opet preko hiljadu kilometara, ali nakon svega dosad preletenog, ovo izgleda kao lokalni let. Prelećemo glavni grad Nuk, žao mi je što ne stajemo, voleo bih da upoznam

nekog iz vlade, da popričamo malo, da vidimo kako spremaju svoj ulazak na svetску političku scenu, kako misle da od Danaca u potpunosti preuzmu odgovornost za svoju budućnost. Voleli bi, ali za sada Danska daje preko pola državnog budžeta. Ne treba im mnogo za 57.000 stanovnika (deset puta manje nego u Crnoj Gori), ali kad bi ta nafta i gas proradili i ti turisti krenuli masovnije da dolaze čim otopli... gde bi im bio kraj.

Nebo je tamnoplavo, radikalno nema oblaka, vetar je drsko jak. Letimo u brišućem letu iznad ledene kape ka jugu. Vetar je slabiji pri zemlji. Nigde nikog. Narsarsuak je na listi deset najopasnijih aerodroma. Nema previše prostora za manevar, prilazimo mu kroz fjord, nisko, vijugamo ali znamo kuda idemo, imamo karte i GPS-ove. Na njima doduše nema modre boje mora koja mu daje gustinu, ni glečera koji gutaju ivice stena i oštirih brda. Nigde ni znaka civilizacije. Jedino radio-stanica u avionu otkriva prisustvo ljudi u blizini i kvari doživljaj.

Uživamo kao deca, iako se trudimo da budemo odgovorni kao odrasli. Tako kako mi sad letimo ne može da se leti u uređenom svetu... Zabranjeno je! Jer ko zna, može nešto da se desi... S ove



IGRATI ZA DUŠU: Fudbalska utakmica u Ilulisatu



POVRATAK: Poletanje iz Ilulisata

distance i iz ovog podneblja, gde prirodna čoveka može da zdrobi očas posla, neke ideje i neki stavovi izgledaju krajnje smešno. Malo anarhije nije na odmet, radi pročišćenja i približavanja osnovnim instinktima.

Moram da se pribijem uz planinu i glečer pre nego što napravim poslednji zakret ka pisti. Žak ima iskustva u tome, najiskusniji je među nama, podržava me. Pa kad se mora nije teško, iako je toliko impresivno da mi se znoje dlanovi na komandama aviona. Vilica me boli koliko se kezim od zadovoljstva.

A da nema te piste, ne bi bilo ni tih sto pedeset ljudi koji tu žive samo zbog aerodroma. Danas aerodrom služi da primi turiste i da natoči gorivo avionima koji ga nemaju dovoljno na letu između Evrope

i Amerike. To je takođe bila američka vojna baza do 1958. godine. Amerikanci su sad na krajnjem severu, kod Tula. Fascinantne su slike o podzemnim gradovima koje su pokušali da naprave pod ledom. Ima ih na internetu. I dalje dolaze tamo, šta li rade?

Julut radi na kontrolnom tornju. S ovim Inuitom sam se dugo dopisivao pripremajući put. Mlad čovek, tridesetak godina. Doneo sam mu flašu francuskog vina. Kaže: premali procenat alkohola za njih. Gledam okolo – nema ničega sem leda i planina. Pomislih kako je u stvari sramota što sam doneo tu jednu flašu. Ovde treba jedan kargo avion votke, ili možda šljivovice. Julut nije čuo za šljivovicu. Došlo mi je da mu se izvinim. Nije mi se žurilo u hotel, pričalo mi se s

njim. Kako jedan mlad čovek danas živi na takvom mestu. Julutu je u Narsarsuaku dobro. Doduše, to je stvar ambicije. Pitam ga šta rade posle posla, kaže da na svu sreću ima internet. A gleda i filmove. One najnovije. Uh. Utom dolazi šef, Danac naravno. On je tu već trideset šest godina. Kad ide na odmor, ide nakratko, i to negde u blizinu. Ima bistre plave oči i popucale kapilare na obrazima, kontroliše vazdušni prostor oko Narsarsuaka i nikad nije otišao na ostrvce preko puta gde ima neka drevna kuća odakle ide put ka drugom naselju. On se posle posla karta, ali voleo bi da može da radi više. A inače, kuća koja se nalazi preko puta je mesto gde se naselio Erik Crveni, norveški istraživač koji je otkrio Grenland pre više od hiljadu godina. Julut voli i da izađe malo, doduše ovde ima samo jedna kafana i hotel. Jednog dana, nada se, živeće u nekom većem mestu.

Hotel su preplavili japanski turisti koji su došli na treking. Uživaju u divljini i u primarnom komforu hotela. Šefica recepcije je Dankinja. Došla je kao ispomoć na nekoliko meseci. Gledam je i mislim se, nije još upoznala šefa kontrolnog tornja. Da li će se i njenih nekoliko meseci pretvoriti u trideset šest godina? Danci ovde moraju da se drže zajedno. Inuiti, iako neizmerni pacifisti, postaju sve manje tolerantni. Ona kaže da sva ključna mesta i dalje drže Danci, a da bi neki Inuiti voleli da preuzmu odgovornije funkcije. Ali, opet, kaže gospođa: "Nisu dovoljno obrazovani." Možda zato što se ne vraćaju na Grenland kad odu u Dansku na besplatno školovanje? Ostanu tamo i boluju od dijabetesa, kako stoji u jednoj studiji koju sam kasnije našao.

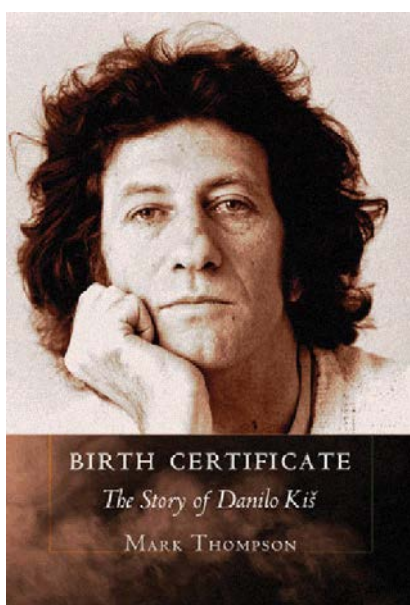
U restoranu opet nema mesa od brata sisara. Gola piletina. Sutra počinje povratak kući. Prva etapa Rejkjavik, pa za neke Farska ostrva, pa Škotska. Posle dosadašnjeg iskustva, povratak više nikome ne izgleda previše strašno, svi su se očeličili, manje se boje prirode, hrabriji su. Pred nama su dosad najteži vremenski uslovi, kiša, turbulencije, magla, malo leđenja, ali opet ništa previše drastično da bi nas sprečilo da pođemo kući. Posada jednog aviona ipak je ostala da čeka pogodnije vremenske uslove. Tri dana. U Narsarsuaku, sa simpatičnim Julutom i njegovim šefom.

Politikantska upotreba jedne biografije

U Americi nedavno objavljena biografska knjiga Marka Tompsona o Danilu Kišu *Birth Certificate. The Story of Danilo Kiš* (Cornell University Press, 2013), čiji se prevod na srpski uskoro očekuje, već je izazvala dosta pažnje unutar akademskih krugova i među širom čitalačkom publikom. "Vreme" je o ovoj knjizi već pisalo ("Talog života, pepeo politike", br. 1162), a sada donosi još jedan tekst o njoj, pisan iz drugog ugla i s drugačijim vrednosnim zaključcima

Piše: ZORAN MILUTINOVIĆ

U ovoj knjizi verovatno je najzanimljivija autorova ideja da je strukturiše oko jednog dokumenta, Kišove kratke "autobiografije". To je postupak u duhu Kišove poetike, koji priziva Kišov najbolji roman, *Pešćanik*, takođe strukturisan oko očevog neposlato pisma. To, takođe, obećava biografiju, ili "život i delo" pregled, jedan žanr koji je davno izašao iz mode, ali koji još uvek može da se dopadne i stručnjacima i široj publici. Ali posle uvodnih stranica o Kišovoj porodičnoj istoriji i najranijem detinjstvu, ta biografska namera nestaje. Kišov "Izvod iz knjige rođenih" je kratak i ironičan govor u kojem autor sebe fikcionalizuje i egzotizuje, i ne bi ga trebalo shvatiti doslovno. Tompsonova knjiga *Birth Certificate*, međutim, uzima ga za siže, i opširno komentariše sve što je samo usput nabačeno. Otud onda dugačka istorija rimske provincije Panonija, ili rasprava o idejama Jovana Cvijića i Vladimira Dvornikovića, čiji značaj za temu ove knjige uopšte nije jasan. S druge strane, Kiš u samo dve rečenice sumira nekoliko decenija u kojima je napisao sve svoje knjige, pa je biograf koji hoće da sledi "Izvod iz knjige rođenih" još uvek prepusten samom sebi ako hoće da istraži odnos između Kišovog života i književnosti. U drugom delu knjige značajni periodi Kišovog života dati su u grubim crtama – manje-više isti podaci mogu se naći i na Kišovoj zvaničnoj internet prezentaciji – a izbor između onoga što je uključeno kao važno ili isključeno kao nevažno čini se nedosledan. Ponekad izostavljanje vodi u zabunu: na samom kraju knjige autor se



pita zašto je Kiš svoje knjige i spise ostavio Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, što je testamentarna želja koja, kao i Kišov zahtev da bude sahranjen po pravoslavnom obredu, razočarava autora, ali je on ipak prihvata s mnogo dostojanstva. Odgovor bi bio jednostavan da je Tompson prethodno rekao čitaocu da je Kiš izabran za člana SANU 1988. godine, i da akademici često deponuju svoju zaostavštinu u akademijama kako bi njihovi spisi bili dostupni istraživačima. Ali to članstvo Tompsonu se činilo kao podatak manje vredan pomena nego jedna nagrada za koju je Kiš bio nominovan, ali je nije dobio.

Ako knjiga *Birth Certificate* razočarava kao biografija, možda to nije ni trebalo da bude? Nažalost, kao književna kritika ili interpretacija, ili kako god hoćete da nazovete komentar nečijeg dela, ova knjiga takođe razočarava. Autor se bavi Kišovim knjigama u sedam poglavlja, od koji su tri

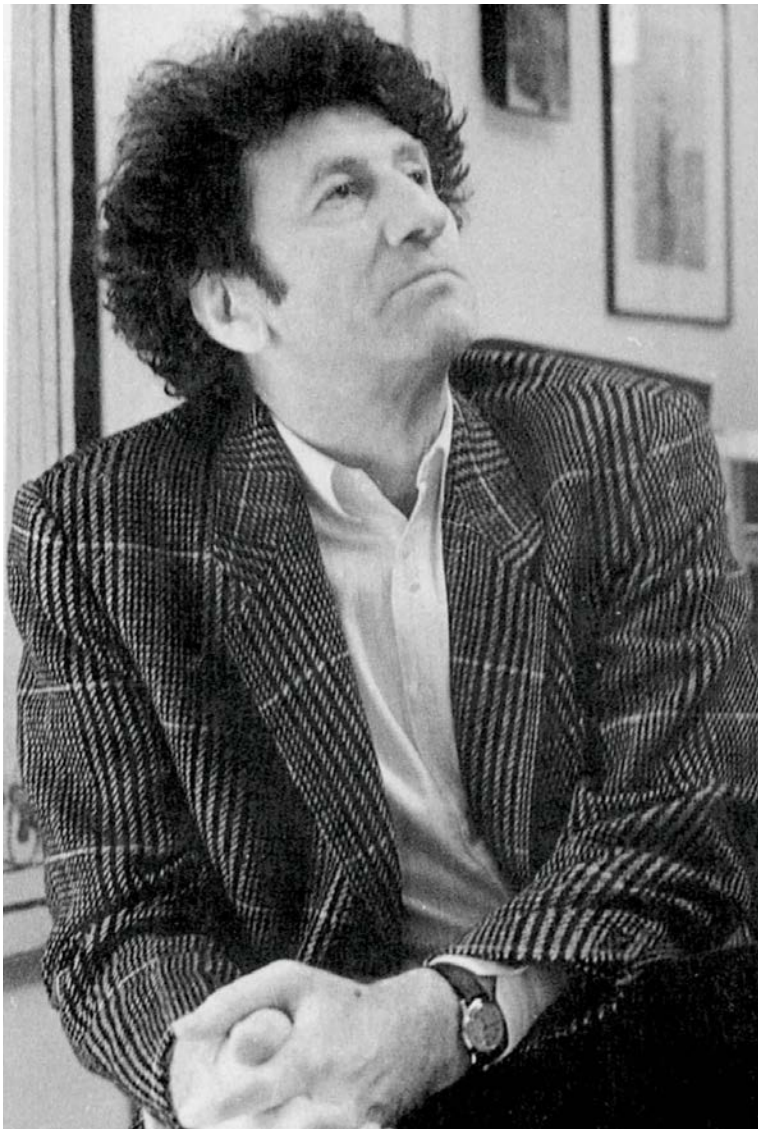
umetnuta u pripovest o Kišovom životu u godinama njihovog objavljivanja, a četri tako da prekidaju pripovest o Kišovom detinjstvu. To možda i može da se prihvatiti kao donekle opravdano, ali kad se *Bašta*, *pepeo*, *Rani jadi* i *Pešćanik* čitaju kao Kišova fikcionalizovana biografija ili porodična istorija, i kad se koriste kao reprezentacije Kišovog detinjstva, neizbežna posledica jeste da se onda o njima nema šta drugo reći. Odnos između života i književnosti, činjenica i fikcije, dokumenata i priče, što je jedan od najvažnijih elemenata Kišove poetike i najčešća tema u njegovim delima i intervjuima, tako je skinut s dnevnog reda. Kiš je istrajavao na očuvanju tenzije između njih, i kad su ga pitali o autobiografskom zaleđu *Bašte*, *pepela* uporno je ponavljao obe alternative: "ulepšane uspomene", "laž", "onakvi kakvi bi trebalo da budemo", kao i "to sam ja, moj otac, moja majka". Tompson, nažalost, iako citira iz istog intervjua, ovu tenziju rešava u korist ovog drugog. Taj stav je najočigledniji kad se zapita da li bi bandera iz Kišove *Eolske harfe* mogla da bude jedna od onih koje povezuju Kerkabarabás i Zalabaksa. Može biti; sasvim je sigurno, međutim, da ta vrsta upitanosti predstavlja interpretativni napor koji se uputio pogrešnim smerom.

NACIONALNI KONTEKST

Bilo bi bolje da je knjiga *Birth Certificate* istrajala u prvobitnoj odluci da bude biografija, jer Tompsonove parafraze i deskripcije Kišovih priča i romana neće doneti mnogo novih čitalaca ovom potcenjenom modernom klasiku. Te parafraze su povremeno praćene kratkim citatima iz Prusta i Džojse, Hane Arent ili Iv Hofman, ali da bi išta osvetljavale te sugestije

morale bi biti razvijene u čvrsta i dosledna tvrđenja. Ni autorove nepovezane impresije i asocijacije, koje takođe često prate parafraze, ne mogu da nadoknade manjak tvrđenja. Posao povezivanja, tumačenja i objašnjenja ne sme da bude ostavljen čitaocu knjige *Birth Certificate*, jer je baš to zadatak književne kritike. Tompson nema visoko mišljenje o savremenoj književnoj teoriji i, kao što autori koji dele taj stav često rade, očekuje od Kišove proze da tumači samu sebe. To očekivanje dostiže vrhunac kad, umesto da analizira, tumači i objašnjava, Tompson odustane od svih kritičkih napora i prosto prepíše čitavu priču *Lauta i ožiljci*, ostavljajući čitaocima da s njom rade šta god znaju i umeju.

Verovatno je baš to zanemarivanje ideja poniklih u književnoj kulturi dvadesetog veka glavni razlog pogrešnog čitanja Danila Kiša u ovoj knjizi. Tompson ga vidi kao "nesofistikovanog": "Uvek postoji, oko njega i njegovih knjiga, jedno primordijalno osećanje da on i one izviru iz zaleđa koje ima malo toga sa književnošću u akademskom smislu reči i nema ništa sa popularnom kulturom u njenim masovnim oblicima." Nije baš jasno kako popularna kultura nekoga čini sofisticovanim, ali većina čitalaca se slaže da Kišove priče i romani imaju mnogo toga, za neke čak i previše, sa književnošću u akademskom smislu reči. "Kako" književnosti, pitanja poetike i estetike, umesto njenog "šta", bilo je u centru Kišove pažnje: to čini *Peščanik* velikim romanom u poređenju sa mnoštvom drugih romana o holokaustu. Možda bojeći se primordijalnih čitalaca, Kiš nikad nije prestajao da to naglašava u svojim intervjuima, danas sakupljenim u nekoliko tomova: tu se može videti jedan samosvestan, autorefleksivan pisac dobro upućen u pitanja estetike i književne teorije, uvek u dijalogu sa najzbuđljivijim idejama koje je njegova epoha stvorila o umetnosti, pisac koji čini sve što može da upozori svog nesofistikovanog čitaoca da u njegovim knjigama ima više od holokausta i totalitarizma. Prevideti tu dimenziju Kišovog dela znači – prevideti sve. Ona je sasvim opravdano postala fokus u desetak odličnih knjiga o Kišu napisanih na našem jeziku. Tompson pominje nekoliko, ali njegovi izvori su tri pregledna članka, a ne te knjige same. Taj ključni previd naveo je Tompsona da pokuša



Danilo Kiš

da poveže Kiša sa crnogorskim piscima devetnaestog veka, kakvi su Marko Miljanov i Njegoš, iako i sam priznaje da je Kiš ovog prvog čitao po prvi put tek pred kraj života, a da nije imao nikakvo interesovanje za ovog drugog. Kad je već tako, čemu potrošiti deset stranica na njih dvojicu? Zar ne bi bilo korisnije reći nešto o Andriću, Krleži i Crnjanskom, ako se već treba ograničiti na kontekst nacionalne književnosti, dakle o piscima koje je Kiš stalno pominjao kao svoje učitelje, "korene" i zaleđe? Bolje pripremljena knjiga tu mogućnost ne bi propustila, kao što ne bi propustila ni da pomene glavne osobine Kišove poetike koje su već opširno raspravljene u obimnoj literaturi o Kišu.

Smestiti Kiša u kontekst njegove nacionalne književnosti a ne napraviti čitav niz grešaka mora da je zastrašujući zadatak za nekoga ko o tome malo zna: Skerlić nije

bio "otac srpske književne kritike"; Dobrica Ćosić je poznati pisac i političar, ali bolji kandidati za "najslavnijeg posleratnog romanopisca iz Srbije" su Andrić, Crnjanski, Pekić i Pavić; teško je poverovati, u nedostatku bilo kakvog dokaza, da se Kiš "divio" Marku Ristiću, Ždanovu jugoslovenske kulture, itd. Tompson Kišu pristupa iz perspektive oblikovane događajima u poslednje dve decenije, što nije bez rizika. Na primer, tvrdi da je Dragan Jeremić u polemici povodom *Grobnice za Borisa Davidovića* bio nadahnut nacionalizmom i antisemitizmom. Zahvaljujući Krivokapićevoj knjizi *Treba li spaliti Kiša* to je najbolje dokumentovana polemika u posleratnoj jugoslovenskoj kulturi, a njeno pažljivo čitanje ne podržava ove optužbe: Kiš je uključio nekoliko stranica o nacionalizmu na početku *Časa anatomije* da bi svoje protivnike sprečio da zloupotrebljavaju

njegovo neoprezno poigravanje sa "Vlasima" u prvom odgovoru Goluboviću, a ne da bi Jeremića i ostale optužio za nacionalizam. Takođe, Kiš je sumnjao da je Erih Koš siva eminencija iza cele afere. Kišovi protivnici jesu pokušavali da diskvalifikuju *Grobnicu* kao "jevrejsku knjigu" ciljajući na broj jevrejskih likova u njoj (slučajno, najuporniji Kišov saveznik Predrag Matvejević prvi ju je tako opisao, a bez ikakve zle namere). Smisao te diskvalifikacije bio je da *Grobnici* nedostaje "univerzalnost", da može biti relevantna samo za ono što danas zovemo politika identiteta, ukratko da je to baš onakva knjiga kakvih se Kiš uvek užasavao. Nema nikakvih dokaza da je bilo Kiš bilo neki drugi učesnik u polemici u njoj osetio ista antisemitsko. I dok se *Birth Certificate* naširoko bavi tim spekulacijama, propušta priliku da nešto kaže o književnom i teorijskom značaju cele polemike, kao i o ulozi koju je *Čas anatomije* odigrao u uspostavljanju i razvijanju jedne nove poetike.

O (ANTI)NACIONALIZMU

Očekivalo bi se da je Tompson, koji je karijeru započeo pišući o jugoslovenskim ratovima 1991–1995, mnogo bolje obavešten o političkim okolnostima u kojima je Kiš napisao svoje knjige. Iako je ovo jedna neuobičajeno mnogo politizovana biografija, *Birth Certificate* ne uspostavlja direktne veze između političkog života Kišove zemlje i geneze njegovih dela, mišljenja i stavova, niti je obavezna da to čini. Ali kad to ipak pokuša, očekivalo bi se da to čini na korektan način, jer će u protivnom rizikovati da izgubi mnogo od svog legitimiteta i čitačevog poverenja. Kroz čitavu knjigu autor sa odobravanjem naglašava Kišov antinacionalizam i kosmopolitizam,

ali kad priča stigne do 1973. godine i Kišovog poznatog intervjua sa Borom Krivokapićem, u kojem je Kiš oblikovao direktnu i doslednu kritiku nacionalizma uopšte, a ne bilo kog pojedinačnog, Tompson odjednom menja ton: "Kiš kao da se svrstao uz komunističku represiju", "u vreme – rane sedamdesete – kad je nacionalizam bio sahranjen duboko ispod vladajuće ideologije i, naizgled, nije predstavljao pretnju nikome". Duboko sahranjen? Rane sedamdesete su vreme Maspoka ili hrvatskog proljeća, masovnog nacionalističkog pokreta u Hrvatskoj, koji je ugrožavao opstanak Jugoslavije i koji je na kraju Tito suzbio. Ovaj intervju je objavljen osamnaest meseci pošto je Tito "ohrabrio" nacionalističko rukovodstvo Hrvatske da podnese ostavke. Tompson, međutim, predstavlja Maspok samo kao "reformski pokret (...) koji su podržavali studenti i intelektualci", sličan srpskim "liberalima" i ni na koji način povezan sa nacionalizmom, i tako odbacuje svaku pretpostavku da bi se Kišova kritika nacionalizma možda mogla i na njega odnositi. Pošto je pročišćenje Maspoka od nacionalizma ovde moguće samo po cenu predstavljanja Kiša kao pristalice komunističke represije i vladajuće ideologije, autor uvodi hipotezu da je Kiš imao "šesto čulo za otkrivanje nacionalizma" i da je njegov intervju iz 1973. u stvari bio uperen protiv talasa srpskog nacionalizma koji će se pojaviti tek sredinom osamdesetih. Dokaz za ovo ekstravagantno tvrđenje je Kišova rasprava sa Dragoslavom Mihailovićem o "lokalnoj boji" u književnosti, što ni najdobronamerniji čitalac neće moći da prihvati kao dovoljan dokaz. Mora se upitati da li je knjiga o Danilu Kišu pravo mesto za pokušaj revizionističke historiografije – možda je posebna knjiga o Maspoku

bolji izbor? – naročito po cenu predstavljanja Kiša kao nekog ko, iako je imao šesto čulo za otkrivanje nacionalizma, nije bio u stanju da vidi šta se zbiva u njegovoj zemlji. Nije bilo neophodno šesto čulo da bi se znalo da su ekstremni hrvatski nacionalisti ubili jugoslovenskog ambasadora u Stokholmu (1971), naoružani upali kod Bugojna (1972) ili postavili bombu na železničkoj stanici u Beogradu (1973), u ranim sedamdesetim za to je bilo dovoljno čitati novine. A Kiš je, za razliku od Borhesa, čitao novine. Jednako je razočaravajuće Tompsonovo tvrđenje: "Kontroverzna u Srbiji, *Grobnica za Borisa Davidovića* je pobrala lovorike u Hrvatskoj." Krivokapićeva knjiga *Treba li spaliti Kiša* pokazuje da ovo tvrđenje nije i ne može biti potkrepljeno dokazima, kao što ni suprotno tvrđenje koje bi nekome moglo da padne na pamet – "napad na Kiša krenuo je iz Zagreba", budući da je Golubović tamo objavio svoj prvi članak o Kišu – to ne bi mogao biti. Oba su jednako besmislena, a odaju lukavu zainteresovanost da se književnost upotrebi u neke druge svrhe. Mala naučna zajednica autora koji na engleskom pišu o jugoslovenskim kulturama do sada je uspešno odolevala preuzimanju ovakvih otrovnih elemenata iz diskursa šovinističkog politikanstva, koji jednu kulturu huškaju na drugu, ne mogu da izdrže empirijsku proveru, a ne doprinose baš ništa našem znanju i razumevanju. Slična prikrivanja, poluistine i aluzije koje zavode u pogrešnom pravcu sačinjavaju jedan podzemni tok u ovoj knjizi, tok koji se nikako ne slaže sa Tompsonovim divljenjem Kišovom antinacionalizmom.

(Autor je profesor južnoslovenske književnosti i moderne književne teorije na Univerzitetском koledžu London)



ZG RAZLOG

SRB

BG

DBR-NSLV

Knjige iz Zagreba s dobrim razlogom u Beogradu

Dr. Savo Zlatić Poslali su me na Kordun	Karel Kosik O dilemama suvremene povijesti	Mira Šuvar Vladimir Velebit svjedok historije	Anej Sam Poziv Čovjek
---	--	---	---

Ove (i druge) knjige mogu se potražiti u knjižarama „Prosvete“ u Beogradu, knjižari „Plavi krug“ (preko puta RTS) ili pod najpovoljnijim uslovima poručiti na tel. 064 22 65 942 ili e-mail: dobar.naslov@sezampro.

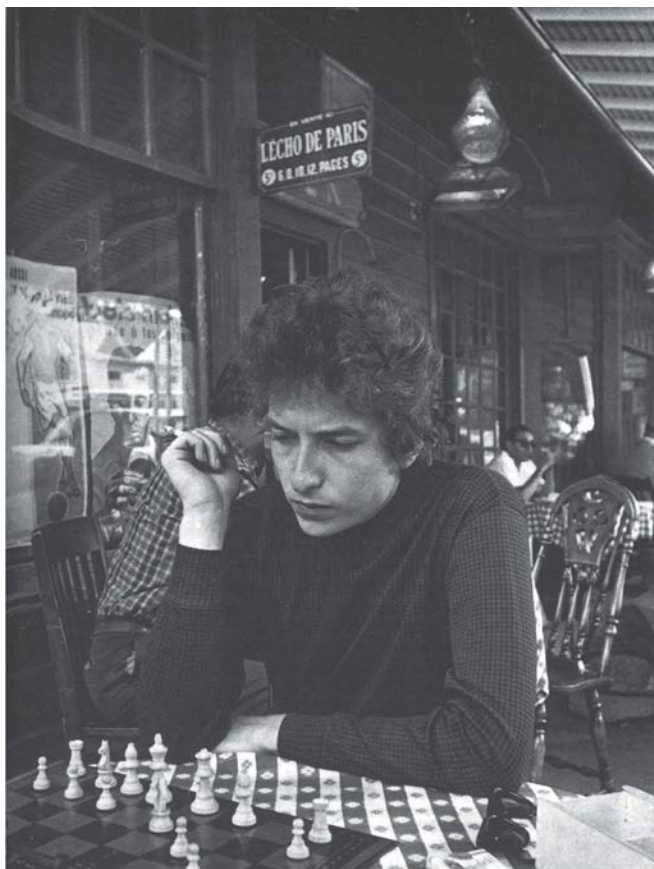
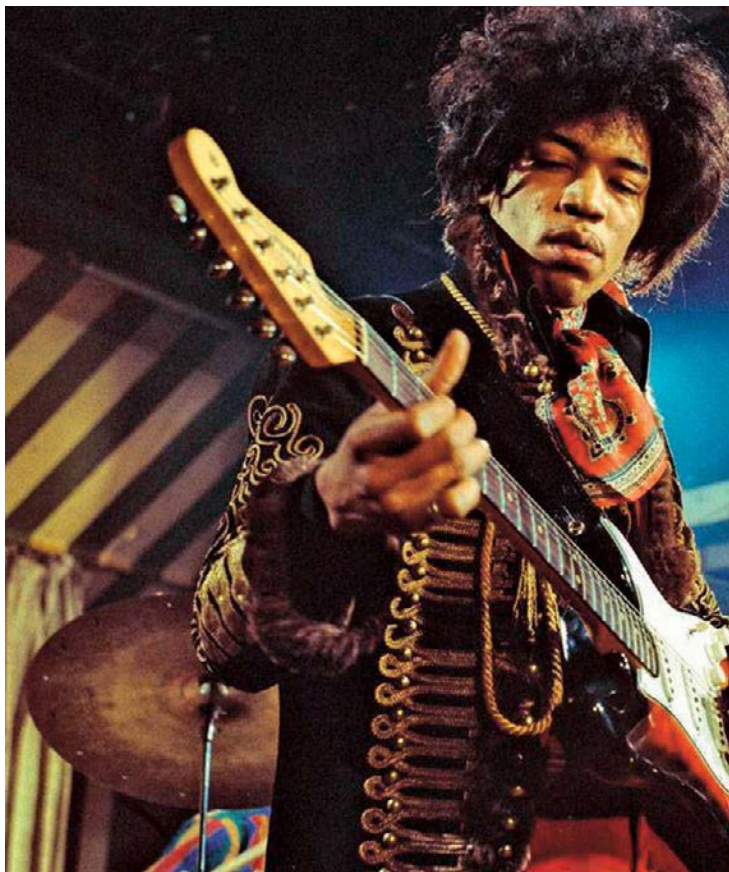


Foto: Danijel Kramer



Apokalipsa sada

Ta je pesma – *All Along the Watchtower* – izvorno snimljena 1967. godine, a u protekle tri i po decenije su je nekoliko puta proglašavali najvažnijom kompozicijom u historiji rokenrola. Svi znaju za barem tri njene verzije i svi misle da je makar približno znaju napamet. Znam tu pesmu već valjda i četvrt veka, a da se nikad nisam pošteno zamislio o čemu ona govori. Sve dok me, pre neki dan, jedan trinaestogodišnjak nije zapitao o čemu to zapravo pevaju Dilan i Hendriks

U historiji rokenrola dvije su klasične verzije pjesme *All Along the Watchtower*. Prva je originalna, u izvedbi samog autora – Boba Dilana, s njegovog albuma *John Wesley Harding*; druga je, naravno, Hendriksova za koju gotovo da postoji konsenzus da je najbolji cover svih vremena. Ja je, međutim, nisam otkrio ni preko Dilana ni preko Hendriksa. Njeni su mi se zarazni rifovi prvi put uvukli u glavu 1988. ili 1989. godine, u vrijeme dok je u travničkom kinu Lašva prikazivan film *Rattle and Hum*. Ta koncertna izvedba snimljena u San Francisku kasnije je uvrštena i na istoimeni album U2-a. Nije tad bilo interneta i nije bilo jednostavno doći do teksta zvanog lyrics. U boljem slučaju neko bi imao

ploču, pa bi se tekst mogao prepisati sa omota. U gorim (i češćim) slučajevima, do teksta se dolazilo tzv. skidanjem. Pjesma bi se slušala sa olovkom u ruci, poslije svakog stiha bi se pritiskala pauza da bi se na list papira ispisalo ono što je slušalac mislio da čuje. Logično je, naravno, da je često dolazilo do grešaka i zabuna...

TRI AKORDA I ISTINA

Ipak, tekst pjesme *All Along the Watchtower* pri pjevanju je lako razumljiv. Moje zabune su bile druge prirode. U pominjanju U2-ovoj verziji postoje, naime, stihovi koje Bono improvizuje, a za koje sam isprva mislio da su integralni dio pjesme. Ustvari, ne samo da sam mislio da su ti stihovi integralni dio pjesme, mislio sam

da su to ključni stihovi pjesme, da je u njima njena poruka. To je onaj dio gdje se kaže: *All I've got is a red guitar, three chords and the truth/ All I've got is a red guitar, the rest is up to you*, a što bi otprilike značilo: *Sve što imam je crvena gitara, tri akorda i istina/ Sve što imam je crvena gitara, sve ostalo zavisi od vas* (ili: od tebe). Ima tu nečeg što liči na Štulićevog *Jablana* ("Da li lažem kada kažem da je sreća u tri stvari, dobroj ženi, gitari i bogatom tati koji uvijek nešto radi?"), nečeg od onog Springstinovog ponosa gitarom koju je naučio da govori (*Now I've got this guitar and I learnt it how to talk*), nečeg programskog, što je istovremeno i nepretenciozno i strašno pretenciozno. Nemam puno, kaže pjesnik, nemam skoro



DVA DŽOKERA: Bob Dylan i Džimi Hendriks

ništa, ali to što imam meni je dovoljno, od toga živim, a u tom što imam je i istina. Jer istina nije komplikovana stvar, istina stane u tri akorda. Ali opet u rokenrolu ni istina sama po sebi nije dovoljna. I istini treba publika. Crvena gitara i tri akorda bez publike ne čine istinu. (Publika, naravno, može biti brojna, ali može se sastojati i od jedne jedine osobe, one, recimo, kojoj je pjesma posvećena.) Druga zabuna u mom djetinjском razumijevanju pjesme polazila je već od naslova. Nisam, naime, ranije čuo za riječ *watchtower*. Nisam, ipak, mislio da je nužno da konsultujem rječnik. Znao sam da je *watch* – (ručni) sat, znao sam da je *tower* – kula. Šta drugo, dakle, može biti *watchtower* negoli sahat-kula? Biće da nije nevažno da se ova zabuna (za koju ću mnogo kasnije saznati da se stručno naziva “naivnim prevodnim ekvivalentom”) zbiva u Travniku, jer je Travnik – kako su nas udžbenici učili – jedini grad u Bosni i Hercegovini, kao i u cijeloj Jugoslaviji, s dvije sahat-kule, dok su brojni lokalpatrioti opseg *jedinosti* po pravilu proširivali u “jedini na svijetu”. Kao klinac sam, znači, mislio da Dilanova pjesma koju pjeva (i)

NA OSMATRAČNICI DUŽ CELE TVRĐAVE DUGE

“Mora da postoji neki izlaz”, reče pesnik razbojniku,
“Previše ima konfuzije, ne mogu da si olakšam muku
Tajkuni piju moje vino, moju zemlju kopaju seljaci,
I niko ne zna šta je vredno da se čuva, a šta treba da se baci.”
“Nema razloga da se nerviraš”, reče razbojnik sav ljubazan,
“Ima nas mnogo ovde što znamo da je život više vic nego san
Ali ti i ja smo već videli sve i to naša sudbina nije, jasno
Zato nemoj sad da se lažemo, ionako je već kasno.”
Na osmatračnici prinčevi drže stražu duž cele tvrđave duge
Dok sve žene dolaze i odlaze, a isto i bosonoge sluge.
Napolju, u daljini, divlja mačka kreće da urliče
Dva jahače se bliže, vetar počinje da riče.

BOB DYLAN

(sa engleskog preveo Muharem Bazdulj)



Bono govori o sahat-kuli. Nisam tad pojma imao o Dilanovom istanbulskom porijeklu, i dobro je da nisam jer ko zna šta bih na tom tragu izmaštao.

DIJALOG U PAKLU

Uskoro sam, ako nikako drukčije, a ono uz pomoć višejezičnih brošura Jehovinih svjedoka, shvatio da je *watchtower* zapravo ona biblijska kula stražara. To, međutim, nije učinilo da se o pjesmi dublje zamislim. Nisam valjda ni mislio da postoji išta dublje u te dvije labavo povezane scene: dijalogu lude i lopova te opisu prirode i društva. Kad me je nedavno jedan trinaestogodišnjak upitao o čemu je zapravo riječ u toj pjesmi, poslušao sam pažljivo onih pet-šest najslavnijih verzija, prevodeći samom sebi, bukvalno i u prozi, cijeli tekst. Malo sam i proguglao naslov pjesme uz dodatak riječi “interpretacija” i “analiza”, ali nisam bio ništa pametniji. Melodija mi se, međutim, uvukla u uši, a tekst mi je djelovao sugestivnije nego ikad, sugestivano i kao *poem*, ne samo kao *song*. Ne znam zašto, ali bio sam siguran da ju je Dragošlav Andrić preveo u *Stereo stihovima*.

Prevario sam se. Nema boljeg načina da se neku pjesmu shvati i usvoji od pokušaja da je se prevede. Tako sam odlučio da probam da prevedem *All Along the Watchtower*. Nisam se na početku mučio s naslovom, važnije mi je bilo imenovati *dramatis personae*. Tu je *joker*, a tu je i *thief*. S potonjim ćemo lako: ili lopov ili razbojnik, ali šta ćemo s prvim. *Joker* je luda, lakrdijaš, šaljivdžija, budala, džoker. Sve je to fino, ali nijedna od tih riječi ne znači ono što u ovoj pjesmi znači Dilanovo *joker*. On je kod Dilana simbol umjetnika. Ne mogu ipak *joker* prevesti kao *umjetnik*. Mogu, međutim, kao *pjesnik*. U našem jeziku, ionako, ne samo kolkvijalno, kad kažeš *pjesnik* skoro kao da si rekao i *budala*. Dobro, ali o čemu tu razgovaraju *pjesnik* i *razbojnik*? Pjesniku je teško, muči ga konfuzija i traži izlaz. Jedni (tajkuni) nezasluženo žive bolje od njega, drugi (seljaci, a i radnici) takođe nezasluženo žive gore od njega, a ni jedni ni drugi nemaju, što bi se reklo, pravi sistem vrijednosti. Razbojnik pokušava da ga smiri. Govori mu, a to nije nevažno, ljubaznim tonom. Govori mu da se ne nervira, da ne shvata život preozbiljno. Nismo nas dvojica žutokljunci, tako mu još kaže, svašta smo već vidjeli, pa nije vrijeme da se sad prenemazemo, posljednja su vremena.

JAHAČI MAGLE

Poslije dvije *dijaloške* strofe, dolazi stih koji se otvara naslovnim frazom. »

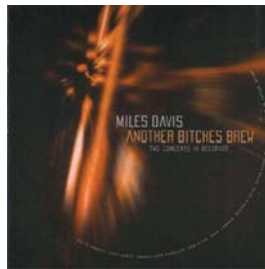
Kako prevesti *All along the watchtower*? Bukvalno rješenje *Duž cijele kule stražare* doima se neprikladnim. Takvu sliku jednostavno ne mogu da zamislim. Ali kakvu sliku *vidim*? Ono što vidim je prizor iz vesterna, sa ogromnim istorijskim ehom, od Troje do Masade. Ne vidim, naime, da prinčevi stražare *vertikalno*, cijelom visinom kule, nego *horizontalno*, *cijelom dužinom tvrđave*. I ne stoje prinčevi bilo gdje, stoje na osmatračnicama. Tako da *All along the watchtower* biva *Na osmatračnici duž cele tvrđave duge*. Takvim rješenjem čak se čuva i aliteracija; *all along* se preslikava u *duž duge*. Dok prinčevi drže stražu, žene dolaze i odlaze, baš kao i bosonoge slugе. Seljaci koji kopaju zemlju i slugе što idu bosih nogu spadaju među simbole svijeta što je osuđen na propast. Prinčevi to znaju, toga se i boje, zato stražare. I žene to znaju, tačnije rečeno – naslućuju, žene čiji je položaj u svijetu osuđenom na propast bliži položaju seljaka i bosonogih slugа, nego položaju prinčeva. Prinčevi, dakle, gledaju u pusti pejzaž pred sobom i isprva ne vide ništa. Zatim se još uvijek ništa ne vidi, ali se nešto čuje: zavijanje divlje mačke. Zatim se na horizontu vidi oblak prašine, a onda se, i prije nego se začuje topot konja, ukazuju dva jahača. Topot se neće ni čuti, začuće se još samo rika vjetrova. Tu pjesma završava. Nameće se pitanje: Ko su ova dva jahača? S jedne strane, naravno, logičan je odgovor da su to pjesnik i razbojnik, dva *lika* koja smo upoznali u prve dvije strofe. S druge, međutim, pjesnik i razbojnik su možda i dio svijeta osuđenog na propast, svijeta pred kojim stražare prinčevi, svjesni u dubini duše da je svaki otpor uzaludan, a dva jahača su jahači apokalipse za taj svijet, svijet u kojem pjesnik i razbojnik nisu prinčevi, ali nisu ni bosonoge slugе. Bilo kako bilo, pjesnik je bio u pravu. Izlaz postoji. I apokalipsa je neko rješenje. ¶

MUHAREM BAZDULJ

Komad skrivene istorije

Nedavno se pojavilo reizdanje albuma Majlsa Dejvisa *Another Bitches Brew – Two Concerts in Belgrade*, sa zapisima koncerata održanih 1971. i 1973. u beogradskom Domu sindikata, dragoceno svedočanstvo kako o velikom trubaču tako i o Beogradu tog doba

Prošlih godina, najbolja djela o našoj kulturnoj historiji uvijek su i redom bila ona koja su, umjesto lakšeg puta – prepoznavanja, potvrde ili proširivanja manje ili više znanog – uspijevala u tome da stvari vidimo odjednom



iz kuta iz kojega dotada nikada nismo. Djela koja su imala tajni ključ za vrata što su, jednom otključana, otvorila prolaz koji se dotad činio nepostojećim, čak nezamislivim, ključ koji je otvarao motive i pitanja što su nam, začudnošću i uzbuđenjem nad pronađenim i neočekivanim, mijenjala čitav pogled na stvari. Nekad s namjerom, a nekad slučajno, zaobilazno i diskretno.

Reizdanje dugo godina piratskog albuma Majlsa Dejvisa *Another Bitches Brew – Two Concerts in Belgrade*, snimljenog na dva koncerta, davnih 1971. i 1973. u Domu sindikata u Beogradu – takav je jedan ključ.

I misterija ujedno. I kao svaka prava misterija, obavljen je velom mnogih pitanja, uglavnom neodgovorivih. Nekih "praktičnih" – na primjer, kako su masteri snimaka s Radio-televizije Beograd došli do Evrope i Amerike, njihov put od početka pa do urednika ovoga izdanja? – do drugih pitanja, mnogo kompliciranijih.

IZDAJNIK U BEOGRADU

Prvo, u najkraćoj skici historijskog i vremenskog konteksta: Majls dolazi u Beograd na Belgrade Newport Jazz (festival i pojava, bez obzira na marljivost Vojislava Pantića, još uvijek ni blizu obrađeni), u periodu poslije *Bitches Brew* albuma, njegovog provokativnog raskida s

džez tradicijom, ploče što je od njega napravila milione – i omrznutu ličnost džez, "izdajnika" ni manje ni više.

Dolazi prvi puta i, ujedno, s električnim bendom – svojim najvećim "izdajstvom". Zvuk je izlomljen, bučan, amplificiran, skoro

kakofoničan na momente. Majls, superiorni liričar čije su promjene stila stvar džez kanona, otišao je u suprotnom smjeru od svega što je dotad stvorio u svom potpuno čistom i originalnom stilu – sada svira trubu s gitarskom *wah-wah* pedalom, distorzirano, s tek proplamsajima melodioznosti i mekoće preko nanosa i naslaga perkusija – dva udaraljkaša plus bubnjar ne staju ni trena. Sve je nape – to, pod tenzijom i neprimodno ubrzano, što nije pitanje "samo" muzičkog izbora – Majls ulazi upravo u treću deceniju ovisnosti o kokainu (uzgred, uvijek sam se pitao kako su strani muzičari unosili svoje "specijalne smjese" u Jugoslaviju – to je motiv za čitavu knjigu). Neprestani, beskrajni *groove* bez melodije i bez akordske progresije koji kao da ide u svim pravcima, držan je na okupu često samo jednim rifom, kao neka golema slikarska kompozicija što se razvija u dužini, horizontalno, bez kraja i pravog početka.

Naravno, budući je Majls u pitanju, muzika uvijek "svinga", ali i traži mnogo od slušatelja, jako mnogo.

I, evo, tu ulazi misterija, ona mjesta na kojim se svira, i jedno od ključnih pitanja, najočitijeg jer ga nitko ne postavlja, a najviše zbunjujućeg – publika, ti ljudi u Domu sindikata, u Beogradu i Jugoslaviji 1971, šta su mislili, što su osjećali dok su slušali, suočeni ovako sa suprotnim od

svega očekivanog? Kako bi fantastično bilo sada zaviriti u glave i duše da se to oslušne.

Na koncert su, pretpostaviti je, stigli stariji (već tada!), iskusni džez ljubitelji, možda čak i neki preživjeli muzički pionir još od prije "onog rata", pa doajeni iz četrdesetih i pedesetih godina, redom "tradicionalisti", zaljubljeni čisto i iskreno u diksilend, swing, u Glenu Milera i Harija Džejmsa, pa kasnije u bibap, kako se stil širio i zaoštravao ton-ski i idejno. Tamo su, uza sva nužna kašnjenja (koja nisu bila samo jugoslavenska, nipošto!) spram svijeta, naspram čiste veličine svijeta tadašnjeg, još ogromnog, drugačijeg, neopasanog mrežama instantnih informacija. Uz prvu generaciju i onu poslije nje, došla je i najnovija, tada treća – jugoslavenski bejbibumeri. Svi zajedno – pred čime su se našli ovdje?

Ostalo je nešto malo svjedočanstava kasnije, o nekim negativnim reakcijama (čak, što je najljepše, dokumentirano i vani, u centru, kao u recentnoj knjizi Džona Sveda o Majlsu). Ovo nekako spada u očekivano. Ali, u publici su bili i neki drugi. Neki kojima je čudom, srećom, nesporazumom, višim silama – što god bilo – ova muzika bila namijenjena, do kojih je ona doprla, kojim god neshvatljivim putem probijajući se kroz milion zapreka, ličnih i objektivnih. Do grupe ljudi, još uvijek netematizirane, svakako neispisane, čija je prisutnost obilježila Beograd u naponu, i iz toga, lančano, čitavu zemlju, dodajući velikoj slici nijansu farbe koja se ne vidi na prvi pogled, no koje svakako ima u spektru kojim je ona islikavana kroz decenije.

MISTERIJA APLAUZA

Zašto su oni uopće važni? Zato što su uzrok gotovo neobjašnjivog momenta što se odjednom ukazuje oko sredine snimke prvog koncerta. Možda je dio publike poznavao novi Majlsov pravac i materijal, ali sumnjam da je to vrijedilo za većinu. U tom harmonski nepokretnom,

nemilosrdno repetitivnom gruvu skupljenog oko basa Majkla Hendersona kao kičme benda, u broju *What I Say*, nakon višeminutne postkoltrejnovske vrišteće disonancije i arpeđa kao mazga tvrdoglavog sopransakosfonista Gerija Barca, začuje se – aplauz.

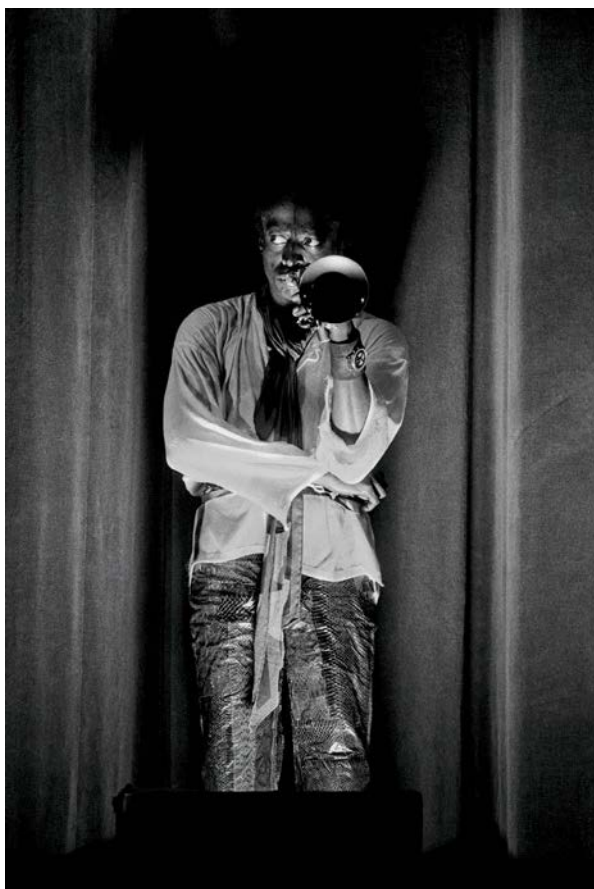
Ljudi su, dakle, u toj mutnoj, na sve strane razlivenoj delti amplificiranog zvuka bili kadri da pronađu nešto nalik strukturi sola, i onda da ga isprate i nagrade. Kakva je to koncentracija bila, kak-

Jer, pustiti *Turnaroundphrase*, surovi "džeming" koji otvara drugi disk, s koncerta iz 1973, znači čuti u detalj, ton-ski, ritmički i u teksturi, muziku nastalu deset i više godina kasnije. Znači prepoznati sasvim jasno Koju i Disciplinu kičme, kao prve, i svaki "podzemni fank" iz osamdesetih. Vidjeti pred sobom fragmente predstava skc-a, "Železni džez", podsjetiti se na konceptualnost, bilo promišljenu umjetničku ili "konceptualu žurki". Osjetiti likovnost, dizajn i ritam filmske režije, kontraste 35-milimetarske ali i vhs trake. Uopće, naslutiti čitavu jednu gradsku, doslovnu i prenesenu tonalnost. I vrijeme, naravno, iz kojega je kao fusnota, a u stvari najljepša šifra, ostalo samo ime beogradske grupe Inamorata – što je naslov baš Majlsove kompozicije upravo iz ovog, najradikalnijeg perioda. Vrijeme također, i kao test za današnje refleksno podsmijevanje cinika, kad je kulturna klima dozvoljavala da se kao normalno i lijepo uzme to da jedan beogradski džez i rok basista kćeri da ime – Nirvana.

Zasade svega toga kao da leže u ta Majlsova dva koncerta s početka prošle decenije, kao formula koja se raširila nesvjesno i zapalila mnoge ležeće i nefokusirane energije ljudi što će poslije, kroz dugi period, stvoriti bogat i tragičan skriveni narativ. Zbog njegove modernosti, nedodvoravanja i odbijanja da se dopadne – za razliku od onog komunikativnijeg, popularnog – danas ga neće

uspjeti tako lako potrošiti, izarčiti kao što su gladna i konfuzna pamet i neosjetljivo oko uspjeli obesmisлити gotovo sve ostalo iz naše kulturne povijesti. Ovo im je van domašaja. Kao i sve uostalom što je Majls dodirnuo i inspirirao, bilo to u Americi ili u jednom balkanskom glavnom gradu koji je, kako je njegov traged pjevao, "neka-da bacao svetlost daleko". Ta je svjetlost dijelom bila ona samoga grada, a dijelom je uvijek dolazila od drugdje da bi se, reflektirana, kao u prizmi, vraćala promijenjena, oplemenjena i čista u smjeru odakle je jednom došla.

ĐORĐE MATIĆ



Majls Dejvis

FOTO: Guy Le Querrec

va usredsređenost? I ozbiljnost, rješenost da se uhvati u koštac s ovakvom beštijom od zvuka, umjesto uobičajene orkestarske organizacije gdje sve teče lako i beskonfliktno.

Danas, toliko godina i katastrofa kasnije, ono što pak teče dok se sluša – nesnimljeni je film, fragmenti koji se odmotavaju i montiraju jedino u glavi i, evo srećom, na papiru, film o drugačijoj, potpuno neosvjetljenoj slici grada i zemlje. Slažu se kadrovi, kao u paralelnoj montaži, i naprijed i nazad, u nelinearnim skokovima – o tome što je tek mnogo kasnije uslovlila ova muzika.

Strast igre

Ono što je zaista bilo neobično u kratkoj karijeri Gordane Kosanović jeste da je gotovo preko noći postala pozorišna zvezda u zemlji u koju je došla bez znanja jezika. Jedna od najprestižnijih evropskih glumačkih nagrada koja se dodeljuje u Nemačkoj danas nosi njeno ime

Bio bi to munjevit, ali ne tako neobičan uspon jedne mlade, talentovane glumice, da je pozorišni reditelj Roberto Čuli 1980. godine u Beogradskom dramskom pozorištu nije video u ulozi Roz Doranž u predstavi *Harold i Mod*. Iste večeri pozvao ju je da igra u njegovom *Dekameronu 81*, a posle je poveo sa sobom u Nemačku, u tek osnovano pozorište "Theater an der Ruhr". Nekoliko godina kasnije je umrla, a Jovan Ćirilov je u "Politici" napisao: "Otisnula se u drugi svet, u drugu kulturu i u drugi jezik, da bi tamo u Nemačkoj, u najrazvijenijoj pozorišnoj sredini Evrope, postala jedno od najvećih imena mlađe generacije." I to je ono zaista neobično u karijeri Gordane Kosanović: preko noći je postala pozorišna zvezda u zemlji u koju je došla bez znanja jezika. Jedna od najprestižnijih evropskih glumačkih nagrada koja se dodeljuje u Nemačkoj nosi njeno ime.

Pre nego što je otišla sa Čulijem, u Beogradu su je zapamtili po ulogama u Ateљеu 212, Beogradskom dramskom pozorištu, Jugoslovenskom dramskom: u Kane-tijevoj *Svadbi*, u *Santa Maria Della Salute* Velimira Lukića igrala je Lenku Dunđersku sa Zoranom Radmilovićem koji je igrao Lazu Kostića... Snimila je nekoliko filmova: *Čuvar plaže u zimskom periodu* i *Pas koji je voleo vozove* Gorana Paskaljevića, *Piknik u Topoli* Zorana Amara, *Usijanje* Bore Draškovića, *Osvajanje slobode* Zdravka Šotre.

U DRUGOJ ZEMLJI

Avangardno pozorište "Teatar na Ruru" osnovali su Roberto Čuli i Helmut Šefer, u Milhajmu na Ruru u Nemačkoj, a Gordana Kosanović je bila u osnivačkom ansamblu. Kao u nekom holivudskom scenariju, samo desetak dana pošto je stigla na reku Rur ukazala joj se prilika: jedna glumica se razbolela tako da je uskočila u predstavu *Bog* po tekstu Vudija Alena. Monolog od pet minuta naučila je, kako sama kaže, za samo tri sata.



ZVEZDA NEMAČKOG POZORIŠTA: Gordana Kosanović u predstavi *Lulu*, na svojoj poslednjoj premijeri 1986.

"Mislim da je za to bio zaslužan 'glumački šok' u kome sam se našla: uhvatila me je nekakva obamrlost za sve okolo koja je učinila da se koncentrišem samo na jednu jedinu stvar", govorila je kasnije. "Tako sam dobila odmah pravo da postanem član ansambla, koji se tek formirao, i dva meseca kasnije počeo da radi pod imenom 'Teatar na Ruru'."

Ređali su se uspesi i dizala se prašina gotovo posle svake Čulijeve premijere. *San letnje noći* je podelio nemačku publiku: u Hamburgu su bili iziritirani Gordaninom izvedbom Puka, provokativnog ceremonijal-majstora i zavodnika ljubavnih igara, dok su je u Nirnbergu slavili, a pozorišni kritičar u "Cajtu" je napisao: "Zvezda je rođena u Milhajmu!"

"Teatar na Ruru" je 1985. gostovao u Atini, u sklopu Prve evropske prestonice kulture sa Sofoklovom Elektrom u Gordaninoj izvedbi. Publika je bila vidno podeljena na desne i leve, gde su prvi bili besni zbog "izdaje" tradicionalne helenske

tragedije, dok je čuvena grčka glumica Melina Merkuri posle predstave došla u garderobu i bukvalno pala na kolena čestitajući Gordani na njejoj Elektri i "na kritici evropskog buržoaskog malograđanskog društva".

JEZIK I IGRA

Igrala je glavne uloge u predstavama Čehova, Molijera, Petera Vajsa, Fon Horvata, Vedekinda... "Igrala je heroine, kokete, mučenike i klovnove, a svojom glumom je zaoštravala neprijatne istine od kojih su Čulijeve predstave sazidane", pisao je Dragan Klaić. I to na nemačkom. "Teatar je igra, a igra je za glumca jača od svega pa i od jezika", govorila je Gordana. "Po dolasku u Nemačku samo mi je jezik bio nepo-

znat, a jezik je samo jedno od pravila igre, a kada je dete željno igre, ono uči pravila strahovito brzo, gotovo spontano, samo da bi se igralo."

Fenomen da publika u Nemačkoj ne primećuje da je strankinja objašnjava u pismu svojoj profesorki glume Ognjenki Milićević:

"Desilo mi se fenomenalno otkriće: Tačna misao na sceni ruši sve barijere stranog jezičkog akcenta! Uopštena mesta, uopštenost radnje, zacementiranost logičkih akcenata i, uopšte, zacementiranost bilo kog glumačkog izraza koji bih na svom jeziku možda i uspela da prodam kao autentičnost, na stranom me jeziku potpuno izdaju, jer u takvim trenucima, kad se svaki iskusniji glumac oslanja i sakriva iza pukog izgovaranja rečenica, a misli mu lutaju ko zna gde, ja počinjem da slušam samo svoj izgovor i on naravno postaje sve lošiji... i kroz taj zapravo periferni znak svaka će budala primetiti da sa mnom nešto nije u redu..."



Kidnapovanje medija



Njena poslednja uloga bila je u predstavi *Lulu* Franka Vedekinda, premijerno odigrana 29. aprila 1986. u režiji Roberta Čulija. "Lulu ne može niko da pravi ni u životu ni u teatru, Lulu se ne može igrati, Lulu se može samo biti. Zato Lulu parodira pravljenje sebe na sceni sa šarmantnom zlobom. To je jedna od njenih omiljenih igara", pričala je Gordana Kosanović. Nije ni slutila da će njena gluma postati merilo za glumačku nagradu koja će nositi njeno ime.

NAGRADA

Nagradu "Gordana Kosanović" osnovalo je "Društvo prijatelja Teatra na Ruru", a prvi put je dodeljena 19. novembra 1987, na datum kada je Gordana pet godina ranije odigrala svoju prvu premijeru u ovom pozorištu. Bilo je predviđeno da se nagrada dodeljuje svake druge godine naizmenično glumcima u Nemačkoj i Jugoslaviji, ali je odavno prevazišla taj okvir. Ta nagrada je "doprinela velikim delom da se između našeg pozorišta i jugoslovenskih pozorišta razviju prisne veze", rekao je tada Roberto Čuli, "a namenjena je glumcima koji se odlikuju provokativnim načinom igre koji proizlazi iz neposredne inspiracije, koji igraju avangardno i maštovito, originalno i hrabro. Ovom nagradom 'Društvo Teatra na Ruru' želi da podrži glumce koji igraju na onaj drugi način, koji se usuđuju da prekorace granicu poznatog i prepoznatljivog, jer samo tako gluma postaje umetnost. Možemo biti sretni ako u čitavoj jednoj generaciji nađemo na jednog takvog glumca. Takva je bila Gordana." Isti kriterijumi za Nagradu "Gordana Kosanović" važe i danas. Ove godine dobio ju je belgijski glumac Kristof van Boven, član ansambla *Münchner Kammerspiele*. ¶

MILICA KOSANOVIĆ

Danima sa imao utisak "već viđenog" dok sam slušao saopštenja tv Pinka o Dilasu i uredništvu "Blica". Znaite, kada se javni medijski prostor privatizuje (a tako se ovde shvata privatni medij), onda ekonomija počinje da utiče na filologiju i jezik komunikacije. Ekonomska baza i u tranziciji uslovljava društvenu a time i medijsku nadgradnju. Pošto je Pink Željkov, onda kapital daje pravo upotrebe "Željkovog jezika" – privatnog slenga za obračun sa partnerima, konkurencijom, političkim neistomišljenicima (ovo, verujem, najmanje) ili dojučerašnjim klijentima. Zašto mi je onda danima odzvanjao taj poznati stil (babe narikače, Vesa rakija, gorostas iz Kučeva, Ćiki, smrdljive novine, itd.)?

Verujem da ni druga strana nije nevinna u ovom zamazivanju – potezao se Hitler, neisplaćene zarade i ko zna šta još, a ne želim da ovde utvrđujemo ko je prvi počeo. Posledica je katastrofalan pad medijske kulture – jer se ta kakica ravnomerno razmazala i po novinama i po tv ekranu. Pominje se i RRA, porno-kanali za Pink, pa je utisak da je ta krhka korica medijskih pravila i etikecije u Srbiji veoma, veoma tanka. Za čas smo došli na početak raspada, na Odjeke i reagovanja, na *Vojka* i *Savla* i slične burleske.

Kad bolje razmislim, od devedesetih naovamo medijski parajezik koji smo prerano zaboravili nije ni nestajao. Od Miloševića, JUL-a, a naročito od Šešelja nasledili smo naviku da se oponenti nazivaju moralnim pigmejima, paramecijumima, drogiranim bojovnicima, silama mraka, a setite se samo naslova Šešeljevih knjiga i sve će vam biti jasno. Sve vrvi od kurvi, lopova, veštica, izdajnika, ustaša... znate dalje, da ne nabrajam. Ličan nivo napada, koji nikada ne mogu zaboraviti, pojavio se i na konferencijama za štampu JUL-a, kada je tema bio nestanak (kasnije utvrđeno, ubistvo) Ivana Stambolića.

Posle 2000, ovaj jezik je u političkoj sferi otišao donekle u ilegalu, ali je u tabloidima pronašao dugoročan i prijatan azil. Kada je politička scena ponovo poljubila tabloide i počela da ih koristi u obračunima, stari izrazi su ponovo na malim ekranima.

Jezik saopštenja Pinka u suštini je isti jezik kojim je, recimo, Vendi u rijaliti programima davala pogrdne nadimke svojim oponentima i "žrtvama". To su "provaljeni lisac", "Mario del Tintoreto" ili ko sve još, samo na nivou medijskih prepucavanja. Tako, recimo, "Kurir" javno "leči" od alkoholizma Vladu Georgijeva, koji možda ima problem, a možda i ne, ali to zaista nije tema tabloida. Sličan grč u stomaku mogli ste osetiti kada se u rubrici "Zabava" u istom tabloidu pojavila vest kako je Goga Sekulić "ožalila muža". Kada na Pinku vidimo sms prepisku i psovke koje se tamo prikazuju, to je logičan nastavak medijske sage o erotskoj sms prepisci starlete Soraje i njenih ljubavnika. Bilo da nekog želite da povredite ili vezete za sebe, potrebna vam je kontrola a dobijate je upotrebom privatnosti.

Ne govorimo dakle o medijskom bontonu, kulturi ili profesionalnim standardima, već o jasnoj liniji upotrebe medijskog prostora u privatne svrhe. Od Miloševića naovamo imamo jasnu liniju političkog populizma, koji unosi u dijalog i raspravu ličnu uvredu kao manir. Mediji ne oponiraju javnoj personi, funkciji, potezima i greškama – već za cilj imaju degradaciju ličnosti. Naravno da toga ima svuda u svetu, međutim mi imamo razlog više da ovakvu praksu zaustavimo što pre. Jedna hajka preko tabloida, ne tako davno, završila se ne samo vređanjem premijera Đinđića – već njegovim ubistvom! Ovo "ubijanje u pojam" koje naši mediji tako vole, nema tačku zaustavljanja, jer je obe strane koriste i razumeju, nema lozinke kojom se ova perverzija zaustavlja, a naše institucije sistema očigledno nemaju snage da je zaustave jer su odavno postale deo problema umesto deo rešenja.

Iz istog arsenala su bile i kletve koje smo u prošlom sazivu Skupštine Srbije slušali od istaknutih članica srs-a. Kletva je poruka poslata "žrtvi" sa ciljem da se obeleži, zastraši, ali i poruka javnosti, zajednici da su dotični ili dotična obeleženi kao meta mržnje. Ova mržnja nema vremensko ograničenje jer komunicira na arhetipskom nivou.

Privatni ton u medijima zato uvek ima istu poruku – pretnju, gde oponentu "dišete za vratom" i šaljete poruku poput otmičara. To je deo tela, vaše intime, koji će vas naterati da učutite – što je sinonim za medijsku smrt. ¶

DRAGAN ILIĆ

Uzaludna molitva maj

Žulijan Asanž, osnivač Vikiliksa, u egzilu je poručio da Mening nikada nije imao priliku za fer suđenje. "Vlada je držala Bredlija Meninga u kavezu, svlačila ga golog i izolovala ga s namerom da ga slomi, što je akt koji osuđuje i specijalni izvestilac UN za torturu. To nikada nije bilo fer suđenje..."

Američki vojnik Bredli Mening (25) osuđen je 30. jula pred američkim vojnim sudom u Fort Midu po pet tačaka optužnice za špijunažu, po pet tačaka za krađu, kao i za kompjutersku prevaru i druge prekršaje.

Oslobođen je optužbi za pomaganje neprijatelju. Da je proglašen krivim i za to, Meningu bi pretila doživotna robija bez mogućnosti pomilovanja, plus 154 godine zatvora. Pošto je Mening proglašen krivim po većini ostalih 20 tačaka od 22 tačke optužnice, nakon poslednjeg ročišta koje traje do kraja avgusta, on može biti osuđen i na 90 godina zatvora, mada sudija ne mora da izrekne maksimalne kazne, a takođe može da odluči da Mening kazne služi istovremeno, a ne uzastopno.

Mening je tokom trogodišnjeg istražnog zatvora priznao da je 2009. i 2010. Vikiliksu poslao hiljade poverljivih dokumenata.

U tim dokumentima ima mnogo tračarija, ali neki sadrže i indicije o američkim ratnim zločinima, poput užasavajućeg snimka iz 2007. koji pokazuje kako je iz američkog borbenog helikoptera tipa "apač" (Apache) ubijeno 12 civila. Oni su

greškom identifikovani kao pobunjenici na terenu, a kamere i oprema koju su nosili Rojtersov dvadesetdvogodišnji fotograf Namir Nor-Eldin i njegov asistent Said Čmah, prepoznati su kao lanseri raketa i mina. Iz helikoptera je otvorena vatra kojom je ubijeno nekoliko ljudi. Nekoliko minuta kasnije, kad je stigla pomoć, posada helikoptera je nestrpljivo zatražila dozvolu da puca ponovo:

"Come on, let us shoot", čuo se jedan glas. Kad su dobili dozvolu i ubili još nekoliko ljudi oko kamioneta na zemlji, u posadi Apača je zavladao trijumfalno raspoloženje.

Prema listu "Indipendent", Mening je

na sudu rekao kako je njega, dok je gledao video-zapis o toj akciji, prenerazilo oduševljenje prilikom prolivanja krvi oružjem iz vazduha i dehumanizovanje pojedinaca do tačke da ne vrednuju ljudski život i da čestitaju jedni drugima zbog "mrtve kopiladi"...

Bredli ne govori prvi put o tom svom utisku. Jednom prijatelju, dok su komunicirali zaštićenim porukama, on je pisao da je ogorčen ponašanjem pojedinaca u vojsci. Pisao je da želi da ljudi saznaju istinu.

Vojska ne deli tu sajber-samilost. Tužilac major Ešden Fejn je u završnoj reči Meninga opisao kao "neodgovornog,



ČOVEK SA SAVEŠĆU: Bredli Mening kome preti 90 godina zatvora

ke Bredlija Menginga



Fotografije: REUTERS

sebičnog izdajnika", koji je znao da će neprijatelji Amerike doći do dokumenata koje je predao Vikiliksu.

Predstavnici republikanskih i demokratskih lidera Komiteta za obaveštajna pitanja američkog Kongresa izjavili su u zajedničkom saopštenju da je osudom Menginga koji je ugrozio nacionalnu bezbednost zadovoljena pravda...

TAJNA ZA 500.000

Džozef Vajpl, bivši saradnik CIA, sada profesor međunarodnih odnosa na univerzitetu Boston je pak rekao agenciji Rojters da je oko pola miliona ljudi posodovalo informacije koje je Mening

obelodanio i da dopuštanje tako velikom broju ljudi da imaju pristup informacijama liči na "postavljanje zamki za leminge". Nakon što je Mening podatke dostavio Vikiliksu, vlasti u Vašingtonu su ograničile pristup sistemu za razmenu poverljivih podataka.

Polovina depeša iz 274 američke ambasade od 1966. do 2010. koje je Mening obelodanio ne nosi nikakav stepen poverljivosti; nešto manje, 40,5 procenata dokumenata označeno je kao "poverljivo", a samo 6 odsto, 15.652 depeše, oznakom "tajno".

Dokumenti otkrivaju i tajne direktive Hilari Klinton ili njene prethodnice Kondolize Rajs diplomatama da skupljaju informacije o vojnim instalacijama, oružju, ali i personalne informacije o političkim liderima, detalje o komunikacijama, adresama, lozinkama i komunikacijama čelnika UN, o vozilima koje koriste, njihove DNK uzorke i otiske prstiju i snimke oka političkih lidera.

Kasnija otkrića Edvarda Snoudena, saradnika NSA, pokazala su koliko kolosalne razmere ima to američko bezbednjačko nadgledanje celog sveta bez suda i zakona.

Javno mnjenje u SAD koje je odobravalo smanjenje građanskih sloboda radi veće sigurnosti, sada ipak reaguje. Neke NVO su podnosile tužbe zbog ove prakse, za čiju rasprostranjenost do sada nisu imale dokaze. U senatskim komitetima se raspravljalo o kontroli bezbednosnih službi i ograničavanju njihovih moći.

POZORIŠTE U VELSU

U glasove odbrane Bredlija Menginga svakako spada i glas glumaca Nacionalnog teatra Velsa (National Theater of Wales), koji su postavili na scenu komad Tima Prajsa *Radikalizacija Bredlija Menginga* (*The Radicalisation of Bradley Manning*) koji je u julu prikazan na festivalu u Edinburgu.

Nije slučajno da je događaj imao odjek u Velsu.

Bredlijeva majka Suzan Mening živi u Pembrokširu u Velsu. Ljudi u crnom ispitivali su je neposredno nakon što je izašla

iz bolnice posle serije moždanih udara. Suzanina sestra Šeron Stejpls misli da su to bili agenti FBI-ja.

Bredli Mening je rođen u Oklahomi, pre 22 godine, nakon što se njegova majka Suzan udala za oca Brajana dok je služio vojsku blizu Haverfordvesta. Kada je Bredli imao 13 godina, njegovi roditelji su se razveli i ona se preselila u Vels.

Ona je u tako teškom zdravstvenom stanju posle moždanog udara da nije sposobna da na televiziji niti radiju prati suđenje svom sinu. Sestra joj ponešto ispriča telefonom.

Šeron je britanskim reporterima opisivala u kakvom je šoku bila njena sestra kada je februara 2011. posetila sina u američkom vojnom zatvoru Kvantiko (Quantico). Kada je ušla, čula je lance oko Bredlijevih ruku i nogu. Sedeo je s druge strane stakla. Vreme posete proveli su gledajući se netremice, bez reči. Samo mu je rekla da ga voli.

"Vi ne biste postupali sa životinjom tako kako oni postupaju s Bredlijem...", kaže Šeron.

U jednoj od retkih poruka sinu Suzan kaže: "Znam da te možda više nikada neću videti, ali ja znam da ćeš jednog dana biti slobodan. Molim se da to bude uskoro. Volim te, Bredli, i uvek ću te voleti."

EKSTREMIZAM BEZBEDNOSNIH SLUŽBI

Žulijan Asanž, osnivač Vikiliksa, u egzilu je poručio da Mening nikada nije imao priliku za fer suđenje. "Vlada je držala Bredlija Menginga u kavezu, svlačila ga golog i izolovala ga s namerom da ga slomi, što je akt koji osuđuje i specijalni izvestilac UN za torturu. To nikada nije bilo fer suđenje..."

Asanž je u saopštenju naglasio je da je to prva osuda uzbunjivača za špijunažu, da predstavlja opasan presedan i primer ekstremizma bezbednosnih službi. Američkog predsednika Obamu nazvao je hipokritom koji promovise platformu transparentnosti, a onda Menginga označava kao kriminalca.

Organizacija "Reporteri bez granica" »



EDVARD SNOUDEN: Za jedne heroj, za druge izdajnik

ocenila je da je presuda Meningu "obeshrabrujuće upozorenje onima koji šire informacije" i da ugrožava budućnost istraživačkog novinarstva zastrašujući i učutkujući izvore informacija.

Osim Meninga, samo još šest ljudi je optuženo po tom zakonu o špijunaži (the Espionage Act) od kako je Barak Obama postao predsjednik SAD. Sedmi je Edvard Snowden, koji je dobio azil u Rusiji. Od usvajanja tog zakona 1917. zakon je primenjen samo za vreme vladavine pret hodna tri predsednika.

Osim po Zakonu o špijunaži, Meningu se sudi i po zakonu o zloupotrebi kompjutera (Computer Fraud and Abuse Act, CFAA). U nekim listovima se ukazuje na paradoks da onaj ko obelodani tajni dokument preko kompjutera povlači znatno veću kaznu od onoga ko fotokopira i iznese papir.

U nekim listovima (magazin "Tajm" i drugi) taj detalj budi asocijacije na slučaj Vilijama Kelija (William Calley), koji je okrivljen da je 16. marta 1968. naredio da se opkoli i ubije 70-80 nenaoružanih civila u vijetnamskom selu Mi Laj u kome su inače ubijene između 347 i 504 osobe. Pred vojnim sudom 29. marta 1971. Vilijem Keli je osuđen na doživotnu robiju, ali dva dana po izricanju presude tadašnji američki predsjednik Nikson je naredio da on bude pušten i pokrenuo je osporavanje presude, koja je kasnije ublažena. Keli je odslužio tri i po godine u kućnom pritvoru u armijskoj bazi.

Dakle, tri i po godine kućnog pritvora za naređivanje i učestvovanje u ubistvu velikog broja civila, a potencijalno 90 godina za daunloudovanje.

SLUČAJ DANIJELA ELSBERGA

"Tajm" piše da Meningov slučaj dva pitanja ostavlja bez odgovora: Da li će štampa biti onemogućena da objavljuje vladine tajne do kojih je došla na nezakonit način? Šta činiti sa onima koji obelodanjuju dokumenta koja pogađaju nacionalnu sigurnost, ali istovremeno otkrivaju vladina nepočinstva?

Slučaj Mening podseća na slučaj Danijela Elsberga (1931), nekadašnjeg vojnog analitičara zaposlenog u korporaciji RAND koji je 1971. "Njujork tajmsu" i drugim listovima obelodanio takozvane Pentagonске papire (Pentagon Papers), tajne studije povezane s Vijetnamskim ratom.

Tokom 1970, Elsberg je pokušavao da ubedi neke senatore među kojima i Vilijama Fulbrajta, predsednika Senatskog komiteta za spoljne poslove, da papire stavi na dnevni red, a pošto nije bilo odgovora, pustio je da papiri cirkulišu među stručnjacima na Institutu za političke studije (Institute for Policy Studies, IPS) i dao ih dopisniku "Njujork tajmsa" Nilu Ših-anu, za ličnu upotrebu, pod uslovom poverljivosti. Novinar nije sasvim poštovao of-rikord dogovor i "Njujork tajms" je 13. juna 1971. objavio prvih devet izvoda Pentagonских papira. Sud je zabranio dalje objavljivanje. Mada "Njujork tajms" nije obelodanio izvor, Elsberg se 13 dana krio, pa, procenjujući da će se brzo otkriti da je on izvor, potom daje dokumente i "Vašington postu" i novinarima još 17 listova.

Papire uzima u razmatranje jedan senatski komitet i ispostavlja se da nije lagan samo Džonsonova, već i Kenedijeva i Niksonova administracija. Niksonov

javni tužilac opominje "Tajms", čiji urednik odbija da se povinuje, i vlada podnosi tužbu protiv njega. To je bila prva tužba protiv velikog lista nakon građanskog rata Abrahama Linkolna. U slučaju "New York Times Co. vs. United States", Vrhovni sud SAD presuđuje da je pravo štampe da objavi dokumenta "moderni stub" prava iz Prvog amandmana američkog Ustava koji garantuje slobodu govora.

Elsberg se predao javnom tužiocu u Masačusetsu i izjavio da je on obelodanio ta dokumenta jer kao odgovoran građanin ne može više da krije takve informacije od američke javnosti i da je spreman da odgovara za konsekvence.

Po Zakonu 1917, Elsberg i Ruso optuženi su za špijunažu, konspiraciju i krađu za šta je bila zaprećena kazna od 115 godina. Nakon što je sudski dokazano da je bilo mnogo nepravilnosti u prikupljanju dokaza i pokušaja da se Elsberg "neutrališe" i kompromituje, sve optužbe protiv njega su 1973. odbačene.

Bez obzira na istorijsku odluku Vrhovnog suda o slobodi štampe, on je oslobođen ne zbog legalizovanja prava na pobunjeničko obelodanjivanje, nego zbog policijskih brljotina. Posle njegovog slučaja otvorena je afera Votergejt koja je oborila Niksona. Elsberg je postao heroj pokreta za građanske slobode... Neki komentatori tvrde da je Edvard Snowden prokockao šansu da bude novi Elsberg zato što je pobjegao i dobio azil u Rusiji, jer "američke žrtve se ne proizvode u Rusiji". U američkoj javnosti, kako izgleda, vlada veće uzbude oko toga što je Snowden pobjegao u Rusiju nego oko onoga što je on objavio.

Da li je "vikiliker" Maning, bespomoćna kompjuterska "usijana glava", Elsberg današnjih dana? Možda jeste, ali njegova sudbina je neizvesnija, jer imperija zapletena u ratove iz kojih ne može izaći sada odlučnije diže sudski mač nad neposlušnim sinovima. On je na sudu rekao isto što je rekao Elsberg. Da li je, međutim, sadašnji pokret za ljudska prava u SAD tako jak kao šezdesetih i sedamdesetih? Da li je tako žestok kad se bavi problemom tiranije u sopstvenoj zemlji kao kad je upregnut u kola američkog "humanitarnog intervencionizma"?

Po sadašnjem toku događaja izgleda da se molitve majke Bredlija Meninga neće uskoro ostvariti...

MILAN MILOŠEVIĆ

Dr Ristić

DOM ZDRAVLJA

Članica MEDIGROUP

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJARIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA I MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA


MEDIGROUP
Zdravi možemo sve



01.-31. AVGUST

DERMATOLOGIJA

DOM ZDRAVLJA DR RISTIĆ OD SADA NA DVE LOKACIJE



UBB
UNIVERZAL BANKA A.D.
BEOGRAD



0800 10 20 12
(besplatan
poziv)



www.ubbad.rs

Kako god okreneš – opet



foto: Reuters

Da bi sprečila ponovnu pobjedu “večite kancelarke”, opozicija se hvata za slamku u vidu špijunskog programa NSA, u kojem su, makar malo, šurovale i nemačke službe

Za “Vreme” iz Bona

Ronald Pofala je, figurativno, telorhanitelj Angele Merkel. Kad saveznoj vladi ide dobro, onda lovorike skuplja kancelarka. Kada ide loše, Pofala je tu da primi udarce. Čovek koji je dospao u centar pažnje tokom predizborne kampanje zapravo je tihi, ali odani saradnik Angele Merkel, ministar bez portfelja i šef Kancelarskog ureda koji Merkelovu priprema na sve i svašta. Nevolja za Ronald Pofalu počinje kod opisa njegovog radnog mesta gde stoji da je zadužen i za koordinaciju rada tajnih službi, a tajne službe od pojave Edvarda Snoudena nisu baš popularne.

Prave glavobolje Pofali i njegovoj šefici nije zadao Snouden, nego dobro upućeni nedeljnik “Špigl”, koji je objavio da su nemačke službe sarađivale sa američkim kolegama toliko tesno da su čak zajedno testirali glavni špijunski program

“xkeyscore” koji otkriva šta ljudi unose u pretraživače na internetu. U prevodu – nemačka služba je znala za obimnu američku špijunažu mnogo pre nego što je Snouden “zazviždao”.

Dva meseca pred izbore (22. septembra) kancelarka je ostavljena na vetrometini. Dok je kuražno kritikovala Belu kuću jer špijunira prijatelje, izgleda da nije imala pojma šta joj se dešava u dvorištu. Tu se u ulozu žrtvenog jarca našao Ronald Pofala, ministar bez portfelja, koji se prošlog četvrtka prvi put pojavio na tajnom saslušanju pred Parlamentarnim odborom zaduženim za kontrolu tajnih službi. “Ako Pofala bude morao da ode, Merkelova će pokušati – a do sada je u tome uspevala – da opere ruke i ostavku Pofale predstavi kao zatvaranje čitavog slučaja”, kaže za “Vreme” Til Švarce, novinar dnevnika “Cajt”. “Ako Pofala nije

znao za špijunski program, onda radi svoj posao loše. Ako je znao – onda je znala i kancelarka”, smatra Švarce.

Socijaldemokrate, Zeleni i Levica namirisali su temu koja može da dovede do preokreta, i sada će pokušati da je drže u fokusu. Međutim, teško da špijunaža zanima široko biračko telo i može da nanese vođu na opozicionu vodenicu, kaže za “Vreme” Andrea Volf, analitičarka Istraživačke grupe koja ispituje javno mnjenje (poput CEsID-a): “Neodlučni birači donose odluku uglavnom nekoliko dana pred glasanje. Teme o kojima se bude diskutovalo tik pred izbore imaće veći uticaj nego špijunski program NSA jer ne verujem da će ova afera biti toliko aktuelna u septembru.”

Na prvom ispitivanju pred poslanicima Pofala se držao vojnički. Branio se neinformisanošću, što je izgleda zvanična

Angela

partijska taktika. Tako se ovih dana brani i ministar vojni Tomas de Mezier, uvaljen u sasvim drugi sos (vidi okvir). Poznavajući prilika veruju da kancelarka neće pojuriti da svog saradnika pusti niz vodu, ali ukoliko ovaj potone – neće mu baciti pojas za spasavanje. Uostalom, neke greške moraju da se priznaju jer čak četiri petine birača veruju da je vlada u Berlinu znala za špijunski program Vašingtona.

SAČUVATI KRALJICU

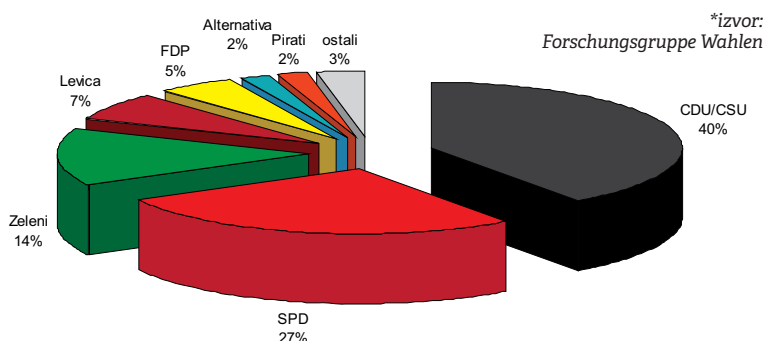
Zašto će Ronald Pofala – kao i niz ministara i stranačkih funkcionera pre njega – biti spreman da primi udarac namenjen Angeli Merkel, lepo se vidi iz ispitivanja javnog mnjenja. Kancelarka je već godinama osetno popularnija od svoje partije, kao trenutno Aleksandar Vučić u Srbiji. Poslednja anketa pokazuje da Unija ima 40 odsto podrške, dok čak 60 odsto građana podržava Merkelovu kao kormilaru kući. Ceo vladin brod jaše na talasu njene popularnosti i ona će, prirodno, biti glavni adut na septembarskim izborima.

“Birači imaju utisak da Merkelova pazi na novac nemačkih poreskih platiša”, smatra novinar Til Švarce. Kancelarka, pokroviteljskim tonom, od Atine, Madrida ili Lisabona traži žestoko stezanje kaiša, kresanje javnog sektora i državnog rasipništva. Ono zbog čega Grci ili Kipranci na plakatima Angele Merkel docrtavaju hitlerovske brčiće, kod kuće je glavni plus za šeficu CDU-a.

Najmoćnijoj ženi Evrope socijaldemokrate su suprotstavile Pera Štajnbriku. Zluradi bi rekli – nisu imali koga drugog. Bivši premijer Severne Rajne-Vestfalije, najveće nemačke pokrajine, i ministar finansija u prvoj vladi Angele Merkel veoma je nesrećno počeo kampanju za kancelara prošlog decembra. Tada se saznalo da je tokom poslednje tri godine paralelno sa poslaničkom platom Štajnbrik “honorarno” zaradio još 600.000 evra. Gostujući predavanja, knjige, tekstovi, upravni

odbori (recimo Borusije iz Dortmunda) – Štajnbrika je svugde bilo. “Osnovna tema socijaldemokrata trebalo bi da bude pravednije društvo, smanjivanje jaza između bogatih i siromašnih. Teško da Štajnbrik, sa svojim masnim honorarima, može da bude verodostojan predstavnik takve politike”, kaže Til Švarce.

Uprkos tome što kandidat za kancelara baš i nije čovek iz naroda, socijaldemokrate i dalje među građanima uživaju veću podršku od Unije kada je reč o socijalnim temama. Poslednje godine Nemce je tištila minimalna zarada, koja trenutno nije zakonski određena, manjak mesta u vrtićima ili paprene kirije u velikim gradovima. Andrea Volf kaže da je nevolja za SPD-om u tome što socijalne teme nisu među prioritetima u ovom trenutku. “Ankete pokazuju da su Nemcima na prvom mestu teme poput privredne krize, bankarskog sektora i nezaposlenosti, a u svim tim temama CDU i kancelarka Merkel uživaju veće poverenje”, kaže Volf.



KOME GRAĐANI NEMAČKE NAJVIŠE VERUJU: Uz Uniju i Angelu

CRNO-ŽUTO, CRVENO-ZELENO

Aktuelni rejtnzi pokazuju pat poziciju standardnih koalicija (vidi grafikon). Zapravo, precizira Andrea Volf, vladajuća crno-žuta kombinacija ima bolje prolazno vreme, ali je njena trenutna prednost na nivou statističke greške. Crveno-zeleni su daleko od šanse da sami formiraju vladu, a još dalje od odluke da sarađuju sa strankom Levice kako bi prikupili većinu. Levica, i sama iznutra podeљena na radikalne sindikalce i umerene socijaliste, nestabilan je partner. Ideje poput istupanja Nemačke iz NATO-a ili oporizivanje imućnijih građana stopom od

75 odsto – previše su komunističke čak i za socijaldemokrate.

Ako crni i žuti kombinovano ne osvoje više od polovine mandata, a unapred isključimo i mogućnost ponavljanja izbora – jer zašto bi ponovljeni izbori dali bitno drugačiji rezultat? – ostaju tri opcije. Semafor koalicija (SPD-u i Zelenima se pridružuju Liberali) teško je zamisliva – liberalni zahtevi za što manjim učešćem države i što nižim porezima loše se uklapaju u socijaldemokratski svetonazor, a ni sam FDP ne želi da na duže staze izgubi pouzdanu veliku sestru u vidu Unije. Crno-zelena koalicija nije verovatna zbog razlika između ove dve partije. Treća, najrealnija opcija jeste “velika koalicija” CDU/CSU i SPD kakvu smo već imali u prvom kabinetu Angele Merkel.

Oba naša sagovornika uverena su da Merkelova i šef socijaldemokrata Zigmar Gabrijel neće oklevati da stupe u brak iz računa. “Takvu koaliciju smo već imali i birači opušteno gledaju na ovu opciju. U našim ispitivanjima, ova koalicija redovno dobija najviše podrške”, kaže Andrea Volf. Novinar Til Švarce podseća da je Per Štajnbrik obećao da neće uvesti SPD u veliku koaliciju, ali veruje da će partijski drugovi radije otkaći Štajnbrika nego mogućnost da budu u vlasti.

Na kraju se sve procene svode na jednu – Angela Dorotea Merkel dobiće još jedan mandat u fotelji savezne kancelarke, samo je pitanje ko će biti koalicioni partner. Taj scenario može da propadne jedino, kako kaže Til Švarce, ako se skandal oko prisluškivanja neočekivano razvije ili ako se pojavi nešto sasvim novo i nepredviđeno. Dosadni avgust, kada se građanstvo brčka na Majorki, a na političkoj sceni nema dešavanja, sasvim odgovara Angeli Merkel. Spokojna i uverena da će vladati najmanje do 2017, kancelarka je otišla na odmor u Južni Tirol.

NEMANJA RUJEVIĆ



AEROPUT, SVETSKI A NAŠ

Na svom vrhuncu Aeroput leti na sve četiri strane sveta: na sever do Budimpešte, Brna i Praga, na zapad do Venecije i Milana, na jug do Tirane, na istok do Bukurešta i Sofije. Sa Beogradom su povezani skoro svi veći jugoslovenski gradovi (Zagreb, Podgorica, Dubrovnik, Sarajevo, Ljubljana, Sušak–Rijeka, Split i Skoplje) pa i neki manji (Bitolj, Borovo). Pred drugi svetski rat Aeroput ima modernu flotu od 14 aviona (sa sedam Lokida kao okosnicom) koju je opsluživalo desetak pilota i pet radio-telegrafista

Donošenjem "Uredbe o saobraćajnim spravama koje se kreću po vazduhu" 1913. godine Srbija je postala peta država sveta koja je korišćenje svog vazdušnog prostora uredila na savremen način polazeći od pravne pretpostavke da je nebo iznad državne teritorije njen integralni deo. Poštanski avio-saobraćaj začeo je još pre kraja Prvog svetskog rata kada su srpski piloti počeli da lete na liniji Skoplje–Solun. Nakon proglašenja Kraljevine SHS ovaj poštanski saobraćaj proširen je na Novi Sad, Niš i Skoplje a zatim i na Mostar, Sarajevo i Zagreb.

Izgradnja aerodroma "Dojno polje", dva kilometra od Zemuna pored bežanijskog puta (danas Tošin bunar), na čijem

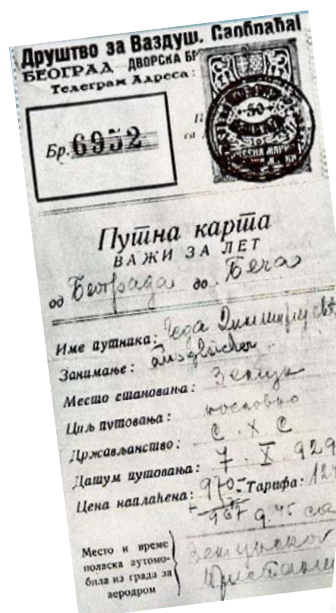
je projektu učestvovao i Milutin Milanković, započeta je 1923. godine. Pristanišna zgrada nalazila se preko puta današnje železničke stanice "Tošin bunar" dok je pista imala pravac današnje ulice Omladinskih brigada, od autoputa do kraja Milankovićeve. Do završetka gradskog aerodroma kao privremeno uzletište služio je aerodrom u selu Jabuci kod Pančeva. Bilo je to, zapravo, dobro uravnata livada površine 25 hektara "koja se ima koristiti za ispašu stoke, osim za ono kratko vreme dok se aeroplan spušta i diže, jer se isto radi u Pragu i drugim mestima". Prvi avion, dvokrilni "spad-46", sleteo je u Pančevo u martu 1919. godine. Pančevački aerodrom bio je sve samo ne pristupačan. Put do aerodroma tražio je bar dva

sata, od pristaništa na Dunavu, brodom do pančevačke luke a zatim fijakerom do aerodroma. Primeren uvod u let do Pariza koji je trajao dan i po.

Tek nekoliko godina kasnije javlja se interes da se i Beograd, zgodno postavljen duž ruta koje povezuju Evropu sa Malom Azijom, uključi u redovan međunarodni vazdušni saobraćaj. Kraljevska vlada je u januaru 1923. godine sklopila ugovor sa kompanijom Franko-Romen (kasnije Cidna) koja je dobila pravo da u tri naredne godine obavlja međunarodni avio-saobraćaj između Kraljevine i okolnih zemalja. Da bi utvrdila dogovor, država je dala i neke koncesije: besplatno korišćenje aerodroma u Pančevu, dva miliona dinara pomoći i carinske olakšice.



KRATKA ISTORIJA: Proslava 10 godina rada (1937), avio karta, prospekt za let Beograd-Ljubljana, uspomene...



Red letenja • Horaire • Flugplan
Seahoderno Issue modelle
Service quotidien sauf Dimanche — Täglich ausser Sonntag
1-V-7-X 1936

Beograd — Borovo — Zagreb — Sušak — Ljubljana

Time	Beograd	Borovo	Zagreb	Sušak	Ljubljana
14.05	14.05	14.15	14.25	14.35	14.45
15.15	15.15	15.25	15.35	15.45	15.55
16.05	16.05	16.15	16.25	16.35	16.45
17.05	17.05	17.15	17.25	17.35	17.45
18.05	18.05	18.15	18.25	18.35	18.45
19.05	19.05	19.15	19.25	19.35	19.45
20.05	20.05	20.15	20.25	20.35	20.45
21.05	21.05	21.15	21.25	21.35	21.45
22.05	22.05	22.15	22.25	22.35	22.45
23.05	23.05	23.15	23.25	23.35	23.45
24.05	24.05	24.15	24.25	24.35	24.45
25.05	25.05	25.15	25.25	25.35	25.45
26.05	26.05	26.15	26.25	26.35	26.45
27.05	27.05	27.15	27.25	27.35	27.45
28.05	28.05	28.15	28.25	28.35	28.45
29.05	29.05	29.15	29.25	29.35	29.45
30.05	30.05	30.15	30.25	30.35	30.45
31.05	31.05	31.15	31.25	31.35	31.45
32.05	32.05	32.15	32.25	32.35	32.45
33.05	33.05	33.15	33.25	33.35	33.45
34.05	34.05	34.15	34.25	34.35	34.45
35.05	35.05	35.15	35.25	35.35	35.45
36.05	36.05	36.15	36.25	36.35	36.45
37.05	37.05	37.15	37.25	37.35	37.45
38.05	38.05	38.15	38.25	38.35	38.45
39.05	39.05	39.15	39.25	39.35	39.45
40.05	40.05	40.15	40.25	40.35	40.45
41.05	41.05	41.15	41.25	41.35	41.45
42.05	42.05	42.15	42.25	42.35	42.45
43.05	43.05	43.15	43.25	43.35	43.45
44.05	44.05	44.15	44.25	44.35	44.45
45.05	45.05	45.15	45.25	45.35	45.45
46.05	46.05	46.15	46.25	46.35	46.45
47.05	47.05	47.15	47.25	47.35	47.45
48.05	48.05	48.15	48.25	48.35	48.45
49.05	49.05	49.15	49.25	49.35	49.45
50.05	50.05	50.15	50.25	50.35	50.45
51.05	51.05	51.15	51.25	51.35	51.45
52.05	52.05	52.15	52.25	52.35	52.45
53.05	53.05	53.15	53.25	53.35	53.45
54.05	54.05	54.15	54.25	54.35	54.45
55.05	55.05	55.15	55.25	55.35	55.45
56.05	56.05	56.15	56.25	56.35	56.45
57.05	57.05	57.15	57.25	57.35	57.45
58.05	58.05	58.15	58.25	58.35	58.45
59.05	59.05	59.15	59.25	59.35	59.45
60.05	60.05	60.15	60.25	60.35	60.45
61.05	61.05	61.15	61.25	61.35	61.45
62.05	62.05	62.15	62.25	62.35	62.45
63.05	63.05	63.15	63.25	63.35	63.45
64.05	64.05	64.15	64.25	64.35	64.45
65.05	65.05	65.15	65.25	65.35	65.45
66.05	66.05	66.15	66.25	66.35	66.45
67.05	67.05	67.15	67.25	67.35	67.45
68.05	68.05	68.15	68.25	68.35	68.45
69.05	69.05	69.15	69.25	69.35	69.45
70.05	70.05	70.15	70.25	70.35	70.45
71.05	71.05	71.15	71.25	71.35	71.45
72.05	72.05	72.15	72.25	72.35	72.45
73.05	73.05	73.15	73.25	73.35	73.45
74.05	74.05	74.15	74.25	74.35	74.45
75.05	75.05	75.15	75.25	75.35	75.45
76.05	76.05	76.15	76.25	76.35	76.45
77.05	77.05	77.15	77.25	77.35	77.45
78.05	78.05	78.15	78.25	78.35	78.45
79.05	79.05	79.15	79.25	79.35	79.45
80.05	80.05	80.15	80.25	80.35	80.45
81.05	81.05	81.15	81.25	81.35	81.45
82.05	82.05	82.15	82.25	82.35	82.45
83.05	83.05	83.15	83.25	83.35	83.45
84.05	84.05	84.15	84.25	84.35	84.45
85.05	85.05	85.15	85.25	85.35	85.45
86.05	86.05	86.15	86.25	86.35	86.45
87.05	87.05	87.15	87.25	87.35	87.45
88.05	88.05	88.15	88.25	88.35	88.45
89.05	89.05	89.15	89.25	89.35	89.45
90.05	90.05	90.15	90.25	90.35	90.45
91.05	91.05	91.15	91.25	91.35	91.45
92.05	92.05	92.15	92.25	92.35	92.45
93.05	93.05	93.15	93.25	93.35	93.45
94.05	94.05	94.15	94.25	94.35	94.45
95.05	95.05	95.15	95.25	95.35	95.45
96.05	96.05	96.15	96.25	96.35	96.45
97.05	97.05	97.15	97.25	97.35	97.45
98.05	98.05	98.15	98.25	98.35	98.45
99.05	99.05	99.15	99.25	99.35	99.45
100.05	100.05	100.15	100.25	100.35	100.45



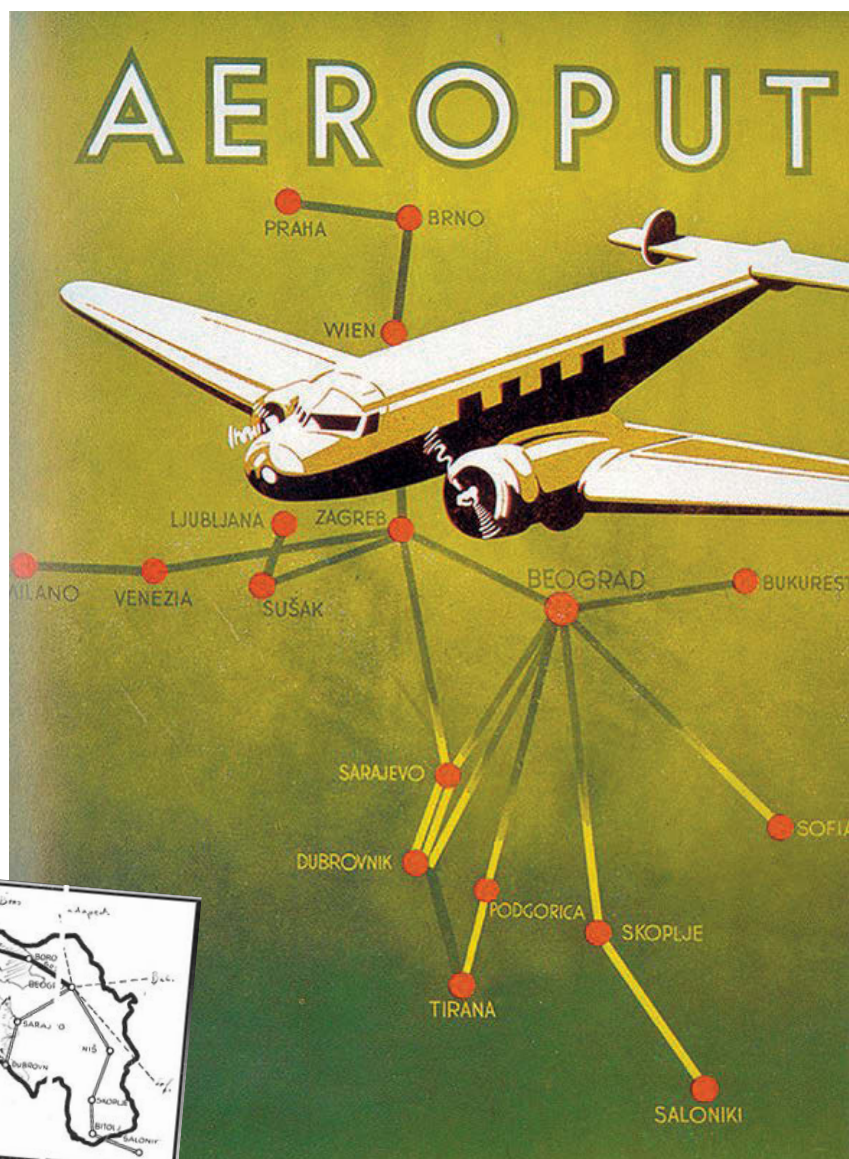
Zauzvrat, francusko-rumunska kompanija obavezala se na redovnost letova, stalno prisustvo na aerodromu i radno angažovanje domaćeg stanovništva. Prvi avion kompanije sleteo je na aerodrom u Pančevu u martu 1923. godine.

Epizoda sa Cidnom ipak se najviše pamti po prvom noćnom letu na liniji Beograd-Bukurešt kojim je kompanija nameravala da konkuriše čuvenom "Orient ekspresu" kao tradicionalno najbržoj vezi između Evrope i Bliskog istoka. Noćni let na deonici između srpske i rumunske prestonice bio je neophodan kako bi avion na liniji Pariz-Istanbul stigao na određeno pre voza. Prvi "kodron C-61"

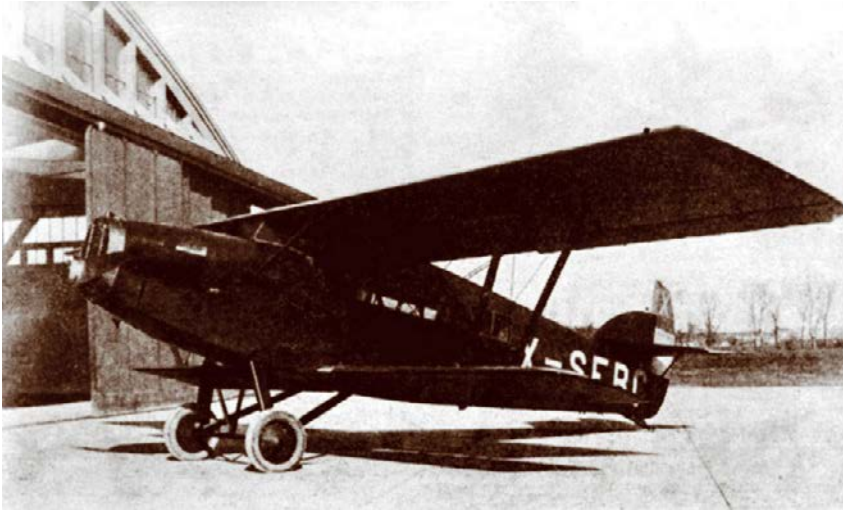
poletio je iz Bukurešta u četiri ujutru a sleteo u Beograd posle pet sati, 9. septembra 1923. godine. Kada je godinu dana kasnije Cidna uz liniju preko Bukurešta uvela i liniju za Istanbul preko Sofije, Beograd je prerašao u jako regionalno čvorište.

DO BOMBAJA I NAZAD

Uspešan rad Cidne i narastajući interes nekih nemačkih kompanija za letove preko Beograda navelo je članove beogradskog Aero-kluba da od vlade zatraže



zaštitu domaćeg interesa i osnivanje sopstvenog preduzeća koje bi se bavilo civilnim saobraćajem. Tako je i bilo: na konferenciji u Beogradu 6. februara 1926. osnovano je akcionarsko Društvo za vazdušni saobraćaj a kao osnivač upisan je Petar Vučković, advokat iz Beograda. Društvo se obavezalo da pokrene liniju Beograd-Zagreb dok je država obećala da u novcu i naturi pokrije tri četvrtine troškova po kilometru leta. Međutim, upis akcija



FLOTA: Prvi Potez-29, krštenje aviona, neverovatni De Havilland Dragon i "domaći" Spartan kruzer iz 1935.

Vazdušni taksi



Snagu Aeroputa najbolje ilustruje podatak da je kompanija pokrenula proizvodnju sopstvenog aviona. Reč je o aero-taksiju MMS-3 koji je sredinom tridesetih projektovao tehnički direktor Milenko Mitrović Spirita (otud i skraćenica). Prototip je uspešno testiran u aerotunelu u Parizu 1934. godine a prvi prototip poleteo je u januaru 1936. Već iste godine avion je uključen u redovni saobraćaj. Bio je to dvomotorni visokokrilac napravljen od drveta i platna, sa karakterističnim repnim nosačem i gondolom za pilota i putnike obešenom ispod krila. Avion je bio popularan zbog mirnog i tihog rada kao i velikih staklenih površina koje su putnicima omogućavale izvanredan panoramski pogled.

Iako su vođeni pregovori sa više inostranih kompanija o proizvodnji i prodaji ovog aviona, oni nikad nisu urodili plodom tako da se priča završila na jednom primerku koji je prošao put od prototipa do operativne upotrebe. Danas se ne zna tačno šta je sa avionom bilo. Po jednim, uništen je u Trebinju tokom povlačenja kraljevske vojske 1941. godine. Prema drugim izvorima, avion je neposredno pred izbijanje rata preuzelo ratno vazduhoplovstvo kao sredstvo za vezu i izviđanje terena. Avion je uništila posada u Valjevu kako ne bi pao u ruke neprijatelju nakon što se inženjer Mitrović poslednji put slikao sa njim.

bio je ispod svakog očekivanja tako da je do marta 1927. godine sakupljeno svega 10 odsto od potrebnih šest miliona dinara koliko je država inicijalno propisala. Nastala je realna opasnost da se društvo ugasi i pre nego što zaživi.

U to vreme, baš kao i danas, moć propagande bila je ogromna. Tadija Sondermajer, elitni srpski vojni pilot, aero-inženjer, osnivač i potpredsednik Aero-kluba



KOMFOR: Lokid Elektra

(videti okvir), došao je na ideju da raskravi investitore i pojača interes javnosti avianturističkim letom od Pariza od Bombaja i nazad do Beograda. Zajedno sa svojim kopilotom Leonidom Bajdakom, Sondermajer je na avionu "potez-25" poleteo na istok 20. aprila 1927. godine. Posle 14.800 pređenih kilometara, 14 etapa i 11 dana putovanja, avion je u srečno sleteo u Beograd. Dočeku na aerodromu prisustvovalo je 30.000 oduševljenih Beograđana.

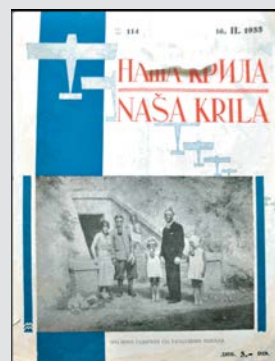
Nakon Sondermajerovog leta za istoriju, upis akcija krenuo je furiozno. Ukupno je evidentirano 412 akcionara među kojima su bili Vračarska zadruga, Poštanska štedionica, Srpska banka iz Zagreba, Amerikansko-srpska banka iz Sarajeva, Teleoptik, Ikarus i mnogi drugi. Od prikupljenog novca kupljena su četiri francuska aviona "potez-29" a kompanija pod imenom Aeroput zvanično je počela sa radom upisom u registar trgovačkog suda 17. juna 1927. godine. Naruku Društva išao je i završetak zemunskog aerodroma u martu iste godine, sa četiri travnate poletno-sletne staze i naknadno instaliranom opremom za sletanje u usloviima slabe vidljivosti. Ipak, komercijalnih letova tokom 1927. godine nije bilo zbog kašnjenja Francuza u isporuci aviona.

"Potez-29" bio je više nego solidan putnički avion za to vreme, sa dva člana posade i sedištima za još pet putnika. Leteo je brzinom od 210km/h i imao dolet od oko 500 kilometara. Prvi promotivni let obavljen je avionom "Beograd" sa oznakom X-SEB, na liniji Beograd-Zagreb 15. februara 1928. godine. Pilotirali su Andreja Striževski i Tadija Sondermajer, direktor

Miloš Crnjanski, dvoboj zbog aviona

Iz predratnih dana ostaće zabeleženo velikog prijateljstvo Tadije Sondermajera sa Milošem Crnjanskim koji je takođe bio zaljubljenik u avijaciju i dugogodišnji urednik časopisa "Naša krila". Tokom jednog sastanka u štabu vazduhoplovstva, Crnjanski se žestoko posvađao sa Sondermajerom i još četvoricom oficira tvrdeći su francuski aeroplani bolji od nemačkih. Kako bi isterao stvar do kraja, Crnjanski je oficire teatralno išamarao svojim belim rukavicama i sve ih izazvao na dvoboj. Oficiri su ga odbili ne želeći da "potroše" Crnjanskog u neravnopravnom duelu ali je Sondermajer prihvatio da brani svoju oficirsku čast.

Dvoboj je održan 26. septembra 1926. godine u okolini Vršca gde je, po starim zakonima Austro-Ugarske, dvoboj još uvek bio smatran viteškim činom. Borba se vodila džentlmenski, uz vođenje zapisnika i prisustvo sekundanata (Crnjanskog su zastupali reditelj Branko Gavella i književnik Dušan Matić), s trofejnim oružjem koje je za tu priliku pozajmljeno iz porodice Dundžerski. Prvi je pucao Crnjanski i, prema očekivanju, grdno promašio. Izvori se, međutim, razilaze kako je duel okončan. Po jednim, Sondermajer je kratko ciljao u Crnjanskog a zatim spustio pištolj i na francuskom rekao: "Odustajem, oprošteno Vam je." Na vatreno insistiranje Crnjanskog da se dvoboj nastavi, Sondermajer je pucao u vazduh i otišao. Po drugima, Sondermajer nije tek tako poklonio život Crnjanskom. Triput je pokušao da opali iz gizdave kubure ali bez uspeha jer je, onako nepripremljen, umesto oroza stiskao sedefni ukras ispod njega. Interveniso je Dušan Matić i zatražio od obojice da prihvate zadovoljenje i nerešen ishod. Sondermajeru je dozvoljeno da opali u vazduh tek da se utvrdi da mu je oružje bilo ispravno. Kako god, preživeli su i Crnjanski i Sondermajer a obnovljeno je i njihovo prijateljstvo.



IMENA: Potez-29 kršten kao "Skoplje" (1928/1929)

Foto: Nikola Davidov

Aeroputa, a prvi putnici bili su novinari i foto-reporteri. "Točkovi razbacuju blato na sve strane", zabeležio je novinar "Politike", "dok se mi penjemo i naš avion naginje po spirali, čini nam se da se ne naginjemo mi, nego kao da se nakrivio ceo Beograd pa da hoće da se sruči u Savu."

Redovna linija saobraćala je sve do novembra kada su letovi prekinuti zbog

loših vremenskih uslova (što je praktično i narednih godina). I pored skupih karata i velikog straha ljudi od letenja, popunjenost aviona bila je iznad 80 odsto, a redovnost letenja zavidnih 99,5 odsto. Ukupan nalet iznosio je preko 150.000 kilometara a prevezeno je 1320 putnika, 7500 kg prtljaga, 2500 kg tereta i mala količina pošte.

Tadija Sondermajer

Iako Srbija ume da voli i pamti svoje velikane, ponekad je to pamćenje površno i kratkog veka, a ponekad ga i nema, baš kao u slučaju Tadije Sondermajera, danas skoro zaboravljenog pionira srpske civilne avijacije i dugogodišnjeg direktora Aeroputa. Tadija Sondermajer rođen je 1892. godine u Beogradu. Otac Roman bio je nemačko-poljskog porekla a u Beograd je došao 1886. iz Krakova. Tu se oženio Stanislavom Đurić, ćerkom generala Dimitrija Đurića, sa kojom je imao četvoro dece. Roman je u srpskoj vojsci imao čin sanitetskog pukovnika i ostao upamćen kao jedan od prvih vojnih hirurga.

Po izbijanju balkanskih ratova, Tadija napušta studije u Nemačkoj i prijavljuje se kao dobrovoljac u srpsku vojsku. Smrt brata Stanislava koji je 1914. godine poginuo u Cerskoj bici samo je dodatno učvrstila njegov kuražni duh i ojačala želju da se u ratu istakne. U aprilu 1916. pristupa vazduhoplovnim jedinicama, u oktobru završava izviđački kurs u Solunu a zatim prelazi u eskadrilu u Verterkorpu. Iako odličan pilot, nije stigao da se istakne u vazдушnim bitkama jer je oboleo od malarije. Iz bolnice je izašao na sopstvenu odgovornost, završio je kurs letačke akrobatike da bi u martu 1918. bio primljen u elitnu francusku avio-jedinicu "Rode". Kao vođa patrola oborio je nekoliko nemačkih aviona, umeo je da se izvuče iz kritičnih situacija isključivo veštinom



POČETAK: Tadija Sodermajer na otvaranju linije Beograd-Zagreb (1928)

pilotiranja ali je na kraju umalo izgubio život kada mu se avio zapalio i srušio.

Posle rata Tadija Sondermajer dovršava prekinute studije i stiče diplomu aeroplanskog inženjera na Višoj aeronautičkoj školi u Parizu. Stečeno znanje iskoristio je u Beogradu gde se vatreno angažovao na promociji vazduhoplovstva. Godine 1922. osnovao je Aero-klub Kraljevine SHS i bio njegov dugogodišnji potpredsednik, odmah od kneza Pavla koji je bio na njegovom čelu. Kada se 1927. godine ideja o osnivanju Aeroputa, prvog jugoslovenskog avio-prevoznika, našla na rubu propasti, Sondermajer je našao način da ohrabri sumnjičave investitore tako što je osmislio i izveo propagandni etapni let na avionu "potez-25" od Pariza do Bombaja i nazad do Beograda.

Tadija Sondermajer bio je uspešan direktor Aeroputa sve do početka Drugog svetskog rata kada su Nemci okupirali Srbiju i likvidirali inače solidno preduzeće. Za svoje predratne zaslugе Sondermajer je odlikovan ordenom Karađorđeve zvezde s mačevima, zlatnom medaljom za hrabrost i francuskom Legijom časti.

Posleratne komunističke vlasti nikad nisu oprostile Sondermajeru što je pre rata bio rado viđen na dvoru, često i kao izaslanik u važnim državnim pitanjima, što je za vreme rata ostao u Beogradu i održavao kontakte sa kraljevskom svitom. Nije uzeto u obzir što je 1944. učestvovao u borbama za oslobođenje Beograda i što se dobrovoljno prijavio kao pilot. Uhapšen je i osuđen na smrt, a od stratišta ga je spasao Aleksandar



VRHUNAC I GAŠENJE

Aeroput od tada beleži lagan ali postojan i održiv rast. Od 1929. godine kompanija je član Međunarodne unije za vazdušni transport (IATA). Prvi međunarodni let obavljen je preko Zagreba do Beča

a proradila je i linija za Skoplje i Solun. Flota se tokom 1931. godine proširuje i obnavlja nabavkom Farmana 306 i dva De Hevilenda (80A i 60Mot) za potrebe avio-taksija. Naredne godine, velika svetska ekonomska kriza zapljusnula je i Srbiju,



STANJE: Nemački vojnik pored uništenih aviona 1941 i zaboravljeni Milankovićev hangar danas

obim poslovanja Aeroputa pao je za trećinu, ali je društvo preživelo. Od kompanije Cidna otkupljena je radionica za popravku aviona kako bi Aeroput mogao samostalno da održava svoju flotu "poteza-29".

Nakon ekonomskog oporavka koji je

Ranković na inicijativu Sondermajerove supruge Milice. Kasnije su mu vraćena građanska prava i omogućeno da zarađuje za skroman život kao honorarni inženjer u građevinsko-urbanističkom preduzeću Polet. Bio je potisnut i zaboravljen, nikad više nije se bavio vazduhoplovstvom, a u javnosti se pojavio samo još jednom, 1967. godine, na četrdesetogodišnjicu osnivanja Aeroputa. Rukovodstvo Jugoslovenskog aerotransporta mu je povodom jubileja uručilo četrdeset ruža i skromnu novčanu nagradu koju nije ni stigao da potroši. Umro je 10. oktobra iste godine u Beogradu.

Profesorka Radmila Tonković, poznata i kao publicista i dugogodišnja urednica "Aeromagazina", autorka jedine knjige o Tadiji Sondermajeru, skoro je usamljena u nastojanjima da se ovom srpskom rodoljubu, inženjeru i velikanu avijacije otadžbina oduži kako i zaslužuje. U dva navrata, 1998. i 2003. godine, postavljane su spomen-ploče na ulazu Doma Aero-kluba u Uzun Mirkovoju ali su ih vandali oba puta odnosili, neki kažu i zbog Sondermajerovog porekla. Propale su i sve inicijative da se jednoj od beogradskih ulica da njegovo ime. U godini kada srpska država priznaje da više nema kadar koji bi umeo da vodi državno avio-preduzeće možda je trenutak da se osveži i sačuva uspomena na čoveka koji je tom izazovu u svakom pogledu bio dorastao.

usledio 1933. godine, kompanija počinje da ulaže u kupovinu lakih aviona za manji broj putnika. Izabran je engleski tro-motorac Spartan Kruzer a ukupno su nabavljena tri komada. Poslednji je napravljen 1935. u fabrici Zmaj: koštao je upola više od uvoznih ali je upamćen kao prvi putnički avion napravljen u našoj zemlji. Nažalost, zabeležena je i jedna velika nesreća kada se Aeroputov Farman srušio po poletanju iz Ljubljane usmrтивši pilota, mehaničara i svih šest putnika. Od 1937. godine u floti su i dve američke Lokid Elektre, sa deset putničkih mesta a poručena su i dva Kodrona 448.

Na svom vrhuncu 1938. godine, Aeroput, što samostalno, što u saradnji sa drugom kompanijama, leti na sve četiri strane sveta: na sever do Budimpešte,



SLAVNI DANI: Stari aerodrom i radionica Aeroputa

Brna i Praga, na zapad do Venecije i Milana, na jug do Tirane, na istok do Bukurešta i Sofije. Sa Beogradom su povezani skoro svi veći jugoslovenski gradovi (Zagreb, Podgorica, Dubrovnik, Sarajevo, Ljubljana, Sušak-Rijeka, Split i Skoplje) pa i neki manji (Bitolj, Borovo). Pred drugi svetski rat Aeroput ima modernu flotu od 14 aviona (sa sedam Lokida kao okosnicom) koju je opsluživalo desetak pilota i pet radio-telegrafista. Tokom 1939. godine Aeroput je preleteo 622.556 km na linijama dužine 4057 km. Izvršeno je 2776 letova i prevezeno 17.790 putnika, 185.729 kg prtljaga, 81.091 kg robe (uglavnom novina) i 16.913 kg pošte.

Nažalost, tu se lepši deo priče i završava. Malo podataka ima o poslovanju Aeroputa nakon 1940. Ta godina je, i pored impozantnih brojki koje su Aeroput svrstale u red većih evropskih prevoznika, ostala upamćena kao tragična jer su u nesrećama izgubljena dva Lokida i 18 života (na Velebitu je poginuo i najstariji pilot Aeroputa, Vladimir Striževski). Iduće godine rat je uništio Kraljevinu Jugoslaviju a sa njom i poslovanje Aeroputa: piloti i letelice mobilisani su u ratnu

transportnu avijaciju ali je najveći deo aviona i avionskih motora uništen tokom šestoaprilskog bombardovanja kada je teško stradao i zemunski aerodrom. Tri Lokida iskorišćena su za prevoz državnog vrha do Grčke i Egipta i na kraju su završili u britanskoj floti. Okupacione vlasti su 1942. godine zabranile rad Aeroputa a poslovni prostor i inventar poklonjeni su nemačkoj Lufthanzi.

Ni posle rata Aeroput nije bio bolje sreće. Kao akcionarsko društvo, kompanija je smatrana za tipičan izdanak propagandnog režima i kapitalizma protiv kojeg su se nove vlasti zdušno borile. Iako je rad formalno obnovljen u julu 1945. godine u prisustvu nove vlasti i njenih istaknutih predstavnika (Ivan Ribar bio je akcionar i član predratnog Upravnog odbora), odluka je ostala mrtvo slovo na papiru. Dve godine kasnije osnovan je Jugoslovenski aerotransport kao preduzeće sa državnim monopolom a Aeroput je i formalno upokožen 24. decembra 1948. godine kada je doneta odluka o zabrani rada svih privatnih akcionarskih društava.

DR SAŠA MARKOVIĆ

Izgubljeni u prevozu

Uvek se, nekako, ispostavi da su stvari koje nas se najviše tiču ispisane "malim slovima" – spisak aditiva u sokovima koje kupujemo deci, nuspojave lekova koje smo dobili na recept, prava koja kao korisnici ovih ili onih usluga imamo... U taj korpus spadaju i prava u avio-prevozu. Neki ih ne prouče iz neznanja, neki iz nemara, a neki kako bi izbegli maler da im se nešto od navedenog desi



Foto: A. Andić

Po Zakonu o obligacionim i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju koji je stupio na snagu u novembru 2011, putnici koji koriste usluge avio-transporta zaštićeni su kao beli medvedi. Postavlja se, međutim, pitanje da li su predstavnici avio-kompanije koja napravi kiks dužni da upoznaju putnike sa njihovim pravima i u trenutku kada se ta njihova prava krše?

Četiri dana pre nego što će prvi potpredsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić u ime države staviti svoj potpis na ugovor sa Etihadom i otvoriti novo poglavlje u istoriji nacionalnog avio-transporta, sa piste rimskog aerodroma Fjumičino u 9.30 put Beograda je poleteo avion Jat ervejza. Stanje redovno, reklo bi se, da na gejt u nije ostalo nekoliko desetina putnika.

"Vraćala sam se kući sa letovanja na Ibici, odakle sam 28. jula u 6.40 imala prvo let za Rim, a odatle, u pola deset pre podne, i za Beograd. U Rimu sam bila u pola devet i imala sam, praktično, pola sata da sa prvog odem na treći terminal, čekiram kartu i ukracam se na avion za Beograd. Na šalteru Alitalije kod koje sam kupila povratnu kartu, međutim, rečeno mi je da

mi ne mogu izdati kartu za ukrcavanje u avion, već da će to učiniti na gejtu. Tamo su me dočekali sa informacijom da u avionu nema mesta za sve", kaže za "Vreme" Timea Daroci.

PITANJA BEZ ODGOVORA

Ko god je putovao avionom zna, iz svog ili tuđeg iskustva, da se situacije poput overbukuinga (više putnika nego sedišta u avionu) dešavaju i da u tom slučaju treba sačuvati prisebnost, saslušati šta je uzrok i sačekati rešenje koje će im predložiti avio-prevoznik kod koga su kupili kartu. Sagovornicu "Vremena" je, međutim, zbunilo to što joj niko sa šaltera Alitalije nije davao objašnjenje šta se dešava, da bi nakon upornog insistiranja dobila odgovor da je problem u nadležnosti kompanije Jat ervejz. "Rečeno nam je da prednost imaju putnici koji su rezervisali kartu preko Alitalije, za razliku od mene i još nekoliko ljudi koji su bili na spisku Jat ervejza. Kako sam se našla na tom spisku, ne znam", nastavlja Timea. "Nakon pola sata pojavila se službenica Jat ervejza koja, takođe, ništa nije mogla da uradi, osim da nas desetak koji nismo ušli u avion odvede do šaltera te kompanije, koja se nalazi na drugom kraju aerodroma."

Avion na koji je trebalo da se ukrcaju je u međuvremenu odleteo, a putnici koji su "izvisili", među njima i dvoje maloletne dece, naredna tri i po sata čekali su pred šalterom Jat ervejza da se nešto desi.

"Službenice Jat ervejza su sve vreme telefonirale, pokušavajući da nam reše problem, ali nisu znale ni kada će dobiti odgovor ni kako će on glasiti. Tek oko 13.20 rekle su nam da nas Alitalija, ipak, neće povesti ni sledećim avionom istog dana i ponudile su nam dve opcije: da do utorka 30. jula odsednemo u hotelu o trošku Jata, ili da se strpimo i sačekamo da se za nas nađe mesta na nekom drugom letu. Na naša pitanja šta se dogodilo pa je došlo do overbukuinga i ko je odgovoran zbog toga što smo propustili let (zbog čega bismo, potencijalno, izgubili još dva radna dana), službenice Jat ervejza nisu imale odgovor. Neformalno nam je rečeno da problem sa avionima traje pet dana unazad, odnosno da Jat pet dana šalje manje avione zbog čega svakog dana desetak putnika nije u mogućnosti da se ukrca."

KOMBINATORIKA

Tu informaciju za "Vreme" potvrđuju i iz Jat ervejza, navodeći da je, prema izveštaju Jatovog službenika iz Rima, zbog promenjenog tipa aviona, 28. jula bilo više od 40 putnika za koje nije bilo mesta u avionu.

Ispostavilo se da je toga dana za let iz Rima za Beograd bio određen avion ATR sa 70 sedišta, kao jedini način da se preveze barem većina putnika, "iako je prema knjiženju već bilo jasno da je u pitanju overbukuing". "U skladu sa procedurom i obavezama prema putnicima", objašnjavaju dalje u Jatu, "unapred je planirano da se neki putnici prevezu preusmeravanjem na druge prevoziocce, prema klasi prevoza koju imaju u izdatim kartama. Međutim, u špicu sezone bilo je gotovo

nemoguće u kratkom vremenskom periodu preknjižiti sve putnike na drugog avio-prevoznika.”

U ovom i sličnim slučajevima Jat ervejz postupa po Pravilniku o pravu putnika kod uskraćivanja ukrcavanja, otkazivanja letova i kašnjenja letova.

Što se tiče leta Rim–Beograd od 28. jula ujutru, odgovor iz Jata je da “u slučajevima kada ne postoji mogućnost da u toku istog dana putnike preveze na odredište, kompanija preuzima odgovornost za nastala kašnjenja duža od dva sata, nudi osveženje i posluženje na bazi izdatog vaučera, a putnicima koji su predviđeni za odlet sledećih dana u obavezi je da obezbedi hotelski smeštaj o trošku kompanije.”

Šestoro putnika je, na kraju, prihvatilo hotelski smeštaj, a ostali su se vratili u Beograd preko drugih destinacija. Timea je u Beograd stigla oko ponoći, letom preko Podgorice, gde su sleteli nešto posle 21 sat. Tu, međutim, nije kraj. “Službenice Jat ervejza su nam rekle da će naš prtljag otići preko Podgorice direktno u Beograd. Međutim, na šalteru Alitalije, na koji smo prilikom čekiranja karata bili ponovo upućeni, rečeno nam je da će naš prtljag čekati u Podgorici gde bismo mi koji presedamo trebalo da ga prijavimo dalje za Beograd. U Podgoricu nije stigao nijedan kofer, a u Beograd je došao samo moj”, kaže Timea.

Kako “Vreme” saznaje, svi ostali izgubljeni koferi su u naredna dva dana stigli na adrese svojih vlasnika.

Na kraju, nije baš najjasnije na osnovu čega bi putnici trebalo da traže odštetu – na osnovu uskraćivanja ukrcavanja ili kašnjenja leta, ili oboje.

Kako bilo, u Jatu ističu da će se prema zahtevima putnika za nadoknadom odnositi korektno i u skladu sa svim predviđenim procedurama o uslovima prevoza u vazдушnom saobraćaju. Na putnicima je da odu na sajt Jat ervejza, potraže kategoriju “Reklamacije”, popune ponuđeni obrazac za odštetni zahtev i zajedno s njim dostave: kopiju avio-karte, bording karte, prtljažne priveske, izveštaj o napravljenoj zapisniku u *Službi izgubljeno/nađeno* na aerodromu (ukoliko su izgubili prtljag), račune/dokaz o kupovini; slike oštećenog prtljaga i kopiju kartice za tekući račun.

¶

JASMINA LAZIĆ

Propisi i praksa

Kako za “Vreme” kažu u Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, nacionalna avio-kompanija u najvećem broju slučajeva postupa u skladu sa domaćim i međunarodnim propisima i praksom. Sam Jat se na svom sajtu poziva na poštovanje Pravilnika o pravu putnika kod uskraćivanja ukrcavanja, otkazivanja i kašnjenja letova, donetog na osnovu Uredbe Evropskog parlamenta.

Tako, na primer, ukoliko letite unutar kruga od 1500 km, neophodno je da vam let kasni dva sata da biste ostvarili pravo na plaćanje penala od strane avio-kompanije. Za letove između 1500 i 3500 km, ova granica je pomerena na tri sata, odnosno na četiri sata za letove preko 3500 km, ili van zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja. Svaki minut manje spada u legitimno kašnjenje koje ne podleže sankcijama. Tek sa kašnjenjem preko propisanog vremena, avio-kompanije su obavezne da putnicima obezbede obroke i osvežavajuće piće, kao i opciju obavljanja dva kratka telefonska poziva ili slanja dva kratka faksa ili imejla, a u zavisnosti od vremena čekanja, hotelski smeštaj (ukoliko je neophodno noćenje), kao i transfere do hotela gde je organizovan smeštaj.

U slučaju otkazivanja leta imate dve mogućnosti: da vam avio-kompanija vrati novac po punoj plaćenju ceni avio-karte, ili da vas preusmeri do krajnjeg odredišta u što kraćem roku i sa sličnim uslovima prevoza. Ukoliko vas preusmere na druge avio-kompanije, mogu vam ponuditi i kasnije vreme ili datum, i u tom slučaju, praktično, podležu obavezama kao u slučaju kašnjenja leta. I ovo pravilo je vremenski ograničeno. Pravo na nadoknadu gubite: ako ste o otkazivanju leta obavestili najmanje dve nedelje pre planiranog vremena polaska; ako ste sa otkazivanjem leta upoznati u periodu između dve nedelje i sedam dana pre planiranog vremena polaska i ponuđena vam je promena rute, s tim da vam vreme polaska nije duže od dva sata pre planiranog i da možete da stignete do krajnje destinacije za manje od četiri sata, nakon planiranog vremena dolaska; ako ste informisani o otkazivanju leta u periodu kraćem od sedam dana pre planiranog vremena polaska i ponuđena vam je promena rute, s tim da do krajnje destinacije možete stići za kraće od dva sata nakon planiranog vremena polaska.

Treći slučaj, uskraćivanje ukrcavanja u avion, podrazumeva da službenici avio-kompanije prvo pozovu dobrovoljce spremne da odustanu od svojih rezervacija u zamenu za nadoknadu. Ako se ne javi dovoljan broj putnika i avio-kompanija im uskrati ukrcavanje u avion protiv njihove volje, postoji unapred utvrđen “cenovnik” nadoknade: 250 evra za letove do 1500 km; 400 evra za letove između 1500 i 3500 km i letove unutar Unije preko 1500 km; 600 evra za letove preko 3500 km. U određivanju razdaljine, kao osnova se uzima poslednja destinacija na kojoj će uskraćivanje ukrcavanja ili otkazivanje leta izazvati kašnjenje vašeg povratka nakon planiranog vremena.

U Direktoratu civilnog vazduhoplovstva kažu da ne postoji rok u kome bi putnici trebalo da podnesu reklamaciju avio-prevozniku, ali savetuju da to učine što pre. Za razliku od putnika, avio-prevoznik na reklamaciju mora odgovoriti u roku od 30 dana od dana njene dostave, izuzev u slučajevima kada je putnicima let uskraćen protiv njihove volje – tada su obavezni da štetu nadoknade odmah.

Ukoliko avio-prevoznik ni nakon 30 dana ne odgovori ili ne udovolji na zahtev iz reklamacije, podnosilac ima pravo da prijavi eventualnu povredu ovog zakona Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije. Putnici se, takođe, mogu obratiti Direktoratu i u slučaju da nisu zadovoljni odgovorom avio-prevoznika na dostavljenu reklamaciju. U Direktoratu još dodaju da ovo regulatorno telo nema mogućnost da direktno utiče na odluke avio-prevoznika po prispelim reklamacijama, već da može, u skladu sa ovlašćenjima utvrđenim zakonom, da podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka ako proceni da postoje povrede propisa.



Bitka kod Mulvijevo

U izdanju "Lagune" upravo se pojavilo novo, dopunjeno izdanje istorijskog romana *Konstantin Ivana Ivanjija*. Reč je o najboljoj do sada napisanoj romansiranoj biografiji slavnog rimskog imperatora Konstantina Velikog, koji je 313. godine proglasio Milanski edikt o verskoj toleranciji i njime zaustavio progon hrišćana u Rimskom carstvu, a hrišćanstvu dao status jedne od priznatih religija Carstva. S dozvolom autora i izdavača, "Vreme" će u dva nastavka objaviti delove ovog Ivanjijevog romana. U ovom broju objavljujemo deo koji se bavi jednim od ključnih događaja u životu Konstantina Velikog – bitkom kod Mulvijevo

S anjao je da jaše velikog i debelog vranca. Jedva je uspevao da se održi u sedlu i to ga je uznemiravalo. U snu se čudio kako mu je teško da održi ravnotežu. Inače, na javi, bio je sjajan jahač.

Posle je video da pored njega jašu mnogi, svi lako i elegantno, jer su na konjima normalnog rasta, a njegov je bio veći od slona.

U galopu su jahali preko neke strnjike. Nad njima su letele ogromne ptice, koje su se pretvorile u oblake. Oblaci su imali nasmejana lica. Konstantin nije znao smeše li mu se prijatno ili ironično i preteći.

Izenada je pred njim blesnula jarka svetlost, morao je da pusti uzde i zakloni oči. Međutim, iako se strahovito uplašio, nije pao s konja, naprotiv, učinilo mu se da je mnogo sigurniji i gonio ga je u susret tom sjaju. Usred strahovitog tutnja kopita, vike, zveketa strašnih oklopa i fujka oluje, iznenada je čuo tih i razgovetan Ablavijev glas:

"Gospodaru!"

"Da, da... Sad ću."

"Legije su postrojene po tvom naređenju.

Konstantin je skočio iz postelje i mahnuo robovima, koji su se diskretno

pojavi u pozadini i doneli posudu za umivanje i vrč zagrejane vode.

"Kakvo je vreme, moj Ablavije?"

"Tmurno, oblačno, vidljivost smanjena, iako magle nema. Nije ni naročito hladno..."

"Dobro. Zovi mi Haldejce. Brzo!"

Znalo se da su to njegovi proroci za meteorologiju. Sad je svaki detalj bio važan. Kad su se vitki, obrijanih glava sveštenici pojavili u šatoru, Konstantin je već bio u sjajnom oklopu i jeo lepinju sa pečenom svinjetinom.

"Da li se nešto menja u vašem predskazivanju?"

Bitka kod Mulvijevo mosta na slici Đ. Romana, 1520.



mosta

“Ne, gospodaru. I prema najnovijim znacima sunce će se probiti tačno u vreme kad smo ti rekli. Sad je to izvesno, posmatrali smo...”

“Ne zanima me šta ste posmatrali. Nemam nameru da učim vaš zanat. Ako budete u pravu bogato ću vas nagraditi.”

Jedan rob je bojažljivo javio:

“General Marcijan je pred šatorom.”

“Dolazim.”

Pred šatorom je srdačno zagrio svog starog načelnika štaba i naredio da se dovede konj.

“Kakav nam je plan, gospodaru?”, upitao je Marcijan sumnjičavo.

“Da budeš pored mene sve dok te negde ne pošaljem sa konkretnijim zadatkom, a da iza nas bude dovoljno kurira koji brzo mogu da prenesu naređenja legijama. Donesite moj znak!”

Carev steg je takođe bio ukrašen slovima P i X i izvezen biserjem. Na vrhu koplja blistalo je drago kamenje. Trojka izabranih ratnika nosila je steg pred Konstantinom.

U tom trenutku, na rubu

Reč autora

Literarno razrađeni lik cara Konstantina prvi put se javlja u mom romanu *Dioklecijan*, koji je objavljen pre četiri decenije, 1973. godine. Bar tri godine ranije počeo sam da se bavim istraživanjem njegovog doba. Moj roman *Konstantin* u prvoj verziji objavljen je 1988. godine. Dve decenije kasnije ponovo sam ga prekucao, odnosno, zahvaljujući mojim novim saznanjima, preradio za troknjižje o carevima iz naših krajeva *Dioklecijan – Konstantin – Julijan* koje je objavljeno 2008. godine.

Podsećam na to jer se sa Konstantinom i Rimskom imperijom na kraju III i u toku prve polovine IV veka ne bavim zbog toga što je trenutno kod nas i u celom svetu zanimljiva sedamstogodišnjica Milanskog edikta – zainteresovao sam se za tu temu početkom sedamdesetih prošlog veka. Tada sam imao četrdeset, sada imam osamdeset i pet godina.

Roman *Konstantin*, koji je u godini ove značajne godišnjice izašao u izdanju “Lagune”, zbog toga nije treće izdanje romana sa naslovom *Konstantin*, nego treća verzija tog dela – tekst je prerađen i dopunjen, jer se ovakva džinovska tema nikad ne može proučiti do kraja.

Vladavina careva poreklom iz naših krajeva, Dioklecijana, Konstantina i Julijana – a to znači progon hrišćanstva, širenje vere u Isusa Hrista, koja postaje univerzalna religija, ponovni progon i na kraju definitivna pobeda hrišćanstva u većem delu civilizovanog sveta – obuhvata period od svega sedam decenija. To je prilično mala epoha sveukupne istorije, ali obeležava stvaranje temelja na kojima stoji današnji svet.

IVAN IVANJI

povelikog slobodnog prostora, koji je ostao između carskih šatora, između borova pojavio se episkop Osije u mrkoj kabanici. Očigledno je nameravao da priđe vojskovođi, ali ga stražari nisu propuštali.

“Vi sačekajte ovde!”, naredio je car i mamuzama tako podbo svog konja da se gotovo u skokovima našao pred sveštenikom, koji je ustuknuo. Sjahao je i dobacio uzde jednom stražaru. Desnicom je zagrio mršavog episkopa i odvuкао ga pod stabla. Sve je to trajalo

samo nekoliko minuta, ali se Marcijanu učinilo da je krajnje neumesno.

“Vojska ga čeka pred bitku, a on nalazi vremena za takve sumnjive spodobе. Nije to više ona naša stara Imperija, moj Ablavije!”, uzdahnuo je tužno.

“Svakako, generale. To je novi Rim, nova Imperija! Zna gospodar Konstantin šta radi i s kim se savetuje.”

Lako uzjahavši bez ičije pomoći, ne osvrnuvši se, Konstantin je krenuo prema poljani na kojoj su ga čekale legije, a rukom je mahnuo generalima, ađutantu, stegonošama i telohraniteljima da krenu za njim.

Naravno, svi su slutili da će danas biti odlučujuća bitka posle višegodišnjeg taktiziranja. Konstantin ništa nije prepuštao slučaju, iako se pretvarao da odluke donosi naprasno. Zapravo se nije oslanjao ni na kakvu inspiraciju, pripremao se dugo i ozbiljno, razmišljao o zapovedničkim, kratkim rečenicama koje će izgovoriti naglo, kao da se upravo setio šta da kaže. U stvari izbegavao je improvizacije, mada to nije znala ni njegova najbliža okolina.

Pre više od godinu dana dozvolio je da se u Španiji, koja je bila pod njegovom



vlašću, okupi Sabor hrišćanskih episkopa. Pomagao je njegovo održavanje novcem i obezbeđivanjem putovanja učesnika, interesovao se za njegov tok. Zapazio je Osija kao jednog od politički razložnih i pametnih sveštenika i dobrog organizatora, pozvao ga je kod sebe i preko nje ga dobijao obaveštenja, oslanjajući se na ispovesti vernika i druga zapažanja sveštenika. Naravno da je nešto morao dati za uzvrat. To je bila dozvola da se crkva bolje organizuje, čvršće poveže. I tek kad se uverio da na Istoku, pod jurisdikcijom Licinija, neće biti nikakvih iznenađenja, kad je osigurao zaleđe, krenuo je protiv Maksencija, a to je značilo na Italiju, na Rim, na samo srce Imperije.

Proglasio je na sve strane:

“Ne bih u životu imao više ni trunke radosti ako bih morao da se pomirim s tim da prestonica sveta i dalje pati pod uzurpatorom!”

Na početku tog rata Maksencije je imao preko 170.000 vojnika organizovanih u legije pešadije i oko 18.000 oklopnih konjanika. Konstantinova armija brojala je najviše 100.000 boraca, pre svega Britanaca, Gala i drugih varvara, koji su bili hrabriji i bezobzirniji borci. I komanda je bila bolja. Hrišćanski sveštenici su i na jednoj i na drugoj strani pronosili glas da će presudnu ulogu odigrati “nebeske legije” koje će voditi pokojni car Konstancije Hlor, a one će, naravno, jurišati na strani njegovog sina, za pravičnu stvar i istinitog Boga.

U munjevitom pohodu Konstantin je, polazeći sa severa, osvajao grad po grad. Ovde više nije govorio da mu zarobljenici nisu potrebni. Naprotiv, postupao je sa njima vrlo dobro. Naredio je da se od njihovih mačeva iskuju okovi za neposlušne ili da im se ostave ako se zaku nu da će do osvajanja grada Rima služiti isključivo njemu.

Maksencije i njegove vojskovođe, na čelu sa Rurijem, do te mere su bile iznenađene da im brojna premoć više nije mogla pomoći. Da su blagovremeno poseli klance u Alpima, verovatno bi mogli da spreče prodor, ali pošto su se setili da otpor pruže tek u podnožju planina, Konstantinove čete su, jurišajući sa vrhova, uspele da prosto pregaze neprijatelja. U samoj Italiji strogo je zabranio pljačkanje osvojenih gradova, što je od



Glava Konstantina Velikog iz IV veka, pronađena u Nišu 1900. godine

starih vremena predstavljalo privilegiju svake pobjedničke vojske. Konstantinovi vojnici su čak pomagali stanovništvu pri gašenju požara nastalih u vreme bitaka, vojni lekari su smesta počeli da pružaju pomoć građanima, žito u magacinima nije se zadržavalo samo za potrebe vojske nego se delilo i sirotinji. Posle takvih postupaka, koji su se pročuli, kapije pojedinih utvrđenih gradova često su se dobrovoljno otvarale pred disciplinovanim četama.

Ali svi ti početni uspesi, ma koliko bili značajni, danas su mogli da se pretvore u svoju suprotnost. Maksencije je sve svoje snage koncentrisao u samom Rimu, a Konstantin je deo jedinica morao da ostavi u pojedinim garnizonima. Osnovno pitanje bilo je u čiju bi se korist okrenulo čekanje. Konstantin je bio uveren da vojni pohod mora da završi pre zime. Grad Rim, zapostavljen poslednjih decenija, opet je postao simbol i kruna cele Imperije.

Konstantin je pouzdano znao nešto

što ni Marcijan ni ostali njegovi savetnici i generali nisu mogli znati. Znao je da je Maksencije već izgubio živce. Još pre nekoliko dana primio je izveštaj od Osija da je princeps u Rimu naredio da se sruši most preko Tibra, zvani Mulvijev most, koji je predstavljao jedini izlaz iz grada prema severu. Međutim, juče su pored njegovih ruševina na brzinu izgradili novi, pontonski most. To je moglo značiti samo da je Maksencije sada ubeđen da se može uzdati u svoju nadmoć i da će njegove jedinice izaći iz grada i upustiti se u otvorenu bitku. Ako je odluka zaista trebalo da padne toga dana, ništa se povoljnije nije moglo dogoditi. Sve je počelo da se odvija tačno prema Konstantinovim planovima. Pa ipak, još nikome nije hteo da se poveri. I nadalje je želeo da sve prikaže kao nadahnuće trenutka, što je spremao na osnovu dobro proučenih informacija.

Zaista nije bilo magle, ali su niski oblaci prekrili nebo i vidljivost nije bila dobra. Pozdravljen trubama i udaranjem



Konstantin Veliki na mozaiku u Aja Sofiji, oko 1000. godine



kratkim mačeva u štitove, Konstantin je projahao ispred legija i sa svojom pratnjom zauzeo položaj na jednom brežuljku.

“Naredite da nam donesu vina!”

Caru i njegovoj najužoj pratnji posluzeno je vino iz zlatnih pehara, kao da se ne nalaze pred odsutnom borbom, nego u miru na manevrima. Iznenada je dojahao kurir, ali pošto se car nije ni pokrenuo, kao da nikakva vest ne može da ga uzbuđi i zainteresuje, prašnjavi oficir se obratio Marcijanu i nešto mu uzbuđeno šaputao na uvo. Marcijan je smesta prišao caru:

“Javlaju da je Maksencijeva vojska upravo zaposela *Via Flaminiju* i da maršira prema nama...”

“Znam. Tako i treba da bude!”, rekao je mirno zaprepašćenom generalu. “Sad mi dovedite Haldejce i hrišćanskog episkopa Osija.”

Konstantin je znao kakvu ulogu u životu ratnika igraju epizode koje se posle mogu pričavati. Rimski generali

su često na pogodnim brežuljcima izvodili prave male predstave kako bi ohrabрили svoje legije. Držeći se tog običaja, a računajući pre svega na praznoverje među vojnicima, pred svima je primio sveštenike, koji se međusobno nisu podnosili. Nije smatrao da treba da ih sasluša odvojeno. Haldejce je pitao:

“Koliko još vremena?”

“Jedan sat, gospodaru. Vetar je sve jači.”

“Dobro. Osije?”

Hrišćanski episkop se prekrstio pogledavši konkurenciju obrijanih glava i stupio napred, ali nije rekao ništa.

“Sad pripremi svoje. To će biti kroz jedan sat. Jesmo li se razumeli?”

“Kako da ne. Ne brini.”

“Možete ići. Konja!”

Čim je on uzjahao, to su učinili i svi iz njegove pratnje. Robovi su sklanjali zlatne pehare u kovčeg.

“Marcijane, ostavljam ti četvrtinu vojske. Ovde ćeš dočekati Maksencijeve legije. Potrudi se da dobiješ u vremenu. Bori se koliko možeš, ali bez suviše velikih

žrtava, razumeš! Raspored jedinica neka bude takav da neprijatelj ne shvati odmah da vas je tako malo, da to nije glavnina. A glavnina sad mora da pade sa mnom.”

“Ja sam verno služio i tvog oca, Konstantine!”, odgovorio je Marcijan tiho, ostavljajući po stranu svaku formalnost jer mu se učinilo da je sada već sve izgubljeno. “Spreman sam danas da poginem i za tebe. I to će se zbiti. Ali, ako ti imaš nekakav plan ili znaš nešto što ja ne znam, ako nisi poludeo, molim te, reci mi, jer ja ovako u neizvesnosti i pored najbolje volje ne mogu dobro da komandujem.”

Konstantin je mamuzama naterao svog konja da se za trenutak uzdigne na stražnje noge, pa se brzim pokretom tako približio svom generalu da je ovaj, gotovo nehotice, spustio desnicu na balčak kao da mora da se brani od napada. Međutim, dok su dva konja stajala dahćući, ali mirno, bok uz bok, Konstantin je prihvatio intimni ton:

“Ti si sigurno u pravu, moj Marcijane. Možda sam preterao sa diskreциjom. Ali nisam hteo da se sazna, jer od toga može da zavisi sve. Znao sam da će Maksencije izaći iz Rima. Kao što se i zbilo. On maršira ovamo, jer misli da može da nas tuče. Ja glavninu vodim na severozapad, kao da ćemo otići, ali se vraćam preko *Via Cassie* i pred Mulvijevim mostom ponovo izbijam na *Via Flaminiju*, tako ću se naći Maksenciju iza leđa. Onda će nam sa nebesa stići znak i mi ćemo ga uništiti...”

“Kako to misliš sa nebesa...?”

“Videćeš, moj Marcijane, imaj još malo strpljenja i povenja u mene. Čuvaj se. Molim te, ne izlaži nepotrebno život opasnosti. Neprijatelja zadrži ovde samo jedan sat. Manje od jednog sata. To možeš i sa ovim četama koje ti ostavljam. Više vremena meni nije potrebno. Veruj mi. Možeš i moraš da mi veruješ!”

Konstantin je imao samo trideset i osam godina, ali je već više od četvrt



Prikaz bitke na graviri Ž. Odrana, prema slici Šarla le Bruna, 1666. g

Istoričari o Bici kod Mulvijeovog mosta

Bitka kod Mulvijeovog (ili Milvijeovog) mosta – Pons Mulvius – vođena je 28. oktobra 312. godine. Laktancije, rimski istoričar a hrišćanski propovednik, posle pet godina opisao borbu ovim rečima: "Konstantin je u snu upozoren da Božji znak naslika na štitovima svojih vojnika i tek posle da krene u boj. Poslušao je i naredio da se nacrti kosi X sa presavijenim gornjim vrhom Hristovog imena. Naoružana tim znakom njegova je vojska krenula u napad..." Taj opis zvuči dosta hladno i realistički, ali nekoliko decenija kasnije, već posle Konstantinove smrti, Euzebij je u svojoj *Vita Constantini* piše da mu je car lično ispričao kako se na jednom ranijem maršu, jednog svetlog prepodneva, samo sunce na nebu pretvorilo u znak krsta i da su se sunčevim zracima ispisane na nebu pojavile reči: "Sa ovim znakom ćeš pobediti!" Euzebij takođe tvrdi da je lično video carski, dragim kamenjem ukrašen znak ili steg "labarum", koplje koje na vrhu ima zlatni venac, dok je sa poprečne kraće motke visila kvadratna zastava sa "nebeskim znakom Božjim", po svoj prilici onim P i X. Na samom koplju bio je pričvršćen i medaljon sa Konstantinovim likom, a takođe su pridodati i medaljoni sa portretima njegovih sinova.

Zadatak je pisca realističkog istorijskog romana da nikako ne zaobiđe značajne legende, ali takođe i da ih protumači na način da u priču može da poveruje i nevernik.

I. IVANJI

stoleća bio u armiji. Naučio je da posmatra ljude. Tačno je znao kada kome mora da pride. Koliko mora da igra gospodara i u kom trenutku treba nekog najprisnijim rečima snažno da veže za sebe. Odavno je shvatio kako može da koristi ljude, jer se uverio u svoju moć i sposobnost da ih pridobije za sve što bi želeo. Udaljio se od umirenog vojskovođe, zatim je objavio udarna dejstva ostalim komandantima na brežuljku i onda samopouzdanio izdao naređenje:

"Na izvršenje! Deo određenih legija, za mnom!"

Krenuo je pravo na severozapad. Nije ni pomislio da kontroliše kako se izvršavaju njegove zapovesti.

Maksencije je za to vreme napredovao veoma sporo i oprezno. Bio je svestan činjenice da je njegov protivnik veći strateg, a bio je uznemiren i neizvesnošću svog poduhvata. Konstantin je zaista imao dosta vremena. Jahao je prvo preko teškog, brežuljkastog terena, a posle preko močvara i poljana raskvašenih jesenjim kišama, ali je na kraju ipak izbio na dobar drum, koji ga je vodio neprijatelju iza leđa. Sad samo još da stignu i pešačke legije. U trouglu između reke Tibar, nadošle od jesenjih bujica, i dva velika drumova, *Via Cassiae* i *Via Flaminie*, Maksencije je svoje trupe razvio u liniju prema slabim jedinicama pod komandom Marcijana, ali je s boka imao Konstantinovu glavninu za koju nije znao. Vetar je duvao sve jače, fjučkao kroz krošnje drveća, na drumu se čuo bat bezbrojnih koraka, kroz močvare su takođe šljapkale vojničke noge, tu i tamo njištali su konji.

Da je iko imao vremena da posmatra nebo, video bi kako vetar sve brže nosi velike, sive oblake. Iznenada je njihova zavesa počela da se cepa, sunce se probilo i sve obasjalo, tako da se vidljivost naglo povećala. Kroz legije, poredane jedne protiv drugih u bojevom poretku, prenosio se uzvik:

"Krst! Krst Gospodnji!", klicali su hrišćanski sveštenici, pokazujući u nebo kako ih je Osije naučio.

"Sunce! *Sol invictus!* Pobjeda je naša!", vikali su takođe paganski proroci i vračevi u redovima Konstantinovih vojnika. "Napred!"

Legije su nezadrživo krenule.

"Na to je, dakle, računao!", oduševljavao

se Marcijan, sada potpuno smireno upravljajući pokretima svojih četa, a kad su mu kuriri javili da se Maksencije postrojio u liniji leđima okrenut prema Tibru, stari general je uzviknuo: "Pa, on je potpuno poludeo. Rurije moj, zar tako da pogrešiš? Zaista, bogovi su na našoj strani!"

Sve ostalo što su izvodile Konstantinove jedinice ličilo je na dobro uvežban manevar, ali se u odnosu na branioce grada pretvorilo u obično klanje. Konstantin je na čelu galskih konjanika predvodio napad na bok neprijatelja. Bilo je to veliko iznenađenje. Maksencijevi vojnici nisu uspjeli dovoljno brzo da se okrenu na tu stranu, nisu uspjeli ni da napreduju, jer su se ispred nalazile njihove pret hodnice u čarkama s Marcijanom, a iza njih je hućala nabujala reka. Nastala je opšta panika.

Maksencije se sa pretorijancima nalazio u centru svoje armije. Uzalud je slao naređenja na sve strane. Niko ga više nije slušao. Izgubio je vezu i sa vojskovođom Rurijem, koji je jahao na čelu kolone. Većina je pohrlila natrag prema Rimu i bez

naređenja, uverena da će iza sigurnih bedema nekako da se zaštiti od smrti. I sam Maksencije se pokolebao. Odlučio je da se povuče u grad. Ali, na uskom mostu već je nastala gužva koja se nije mogla sprečiti ni kad je on stigao sa svojim gardistima.

Pontonski most je popustio upravo kad je princeps prelazio. Pao je u Tibar i mutni talasi su za tren progutali njega i njegovog konja. U vodi je nestala i perjanica njegovog šlema. Tako je poginuo neposredni potomak herkulijevske loze, kako ju je Dioklecijan predstavio svetu. Sad je Konstantin i po adaptaciji i po ženinbi bio nosilac dinastije, čije je članove uspešno istrebio.

Kad su mu njegovi verni hrišćani ispričali kako je most popustio pod vojskom i kako su u vodu pali uzurpator u njegovi gardisti, Osije je odmah razvio sliku biblijskih razmera:

"Kao u vreme Mojsija kad su faraonova borna kola i njegova vojna sila potopljeni u moru, tako su i Maksencije i njegovi ratnici kao kamenje propali u dubinu, most preko Tibra se rastavio pod njihovim nogama, čamci sa posadama su potonuli, a

on, najbezbožniji među njima, propao je između talasa..."

Pretorijanci su jedini ostali pred srušenim mostom i borili se hrabro do poslednjeg čoveka, kao što su naučili. I to je, takođe, koristilo Konstantinu. On je znao da će tu gardi svakako morati da raspusti, jer Rimom niko neće potpuno ovladati dok ona postoji. Stoleće i po pretorijanci su igrali bitnu, često odlučujuću ulogu prilikom izbora imperatora, koji je najčešće dolazio iz njihovih redova. Bilo bi prilično teško baš sve preživjele osuditi na smrt ili ih progutati. Kad bi to učinio, Rim bi žalio nad njihovom sudbinom, postali bi mučeniči, a time u dogledno vreme još opasniji. Ovako je sve bilo rešeno. Kod Mulvijevo mosta poginuo je i poslednji pretorijanac u rimskoj istoriji.

IVAN IVANJI



Mogućnost odabira net paketa zavisi od pristupne tehnologije.

net

100

20

50

30

10

5

Osećajte se udobno u svojoj kući! Uvedite Internet Telekoma Srbija, neophodan element svakog doma. Izaberite jedan od Net paketa brzine do 100 Mb/s i dobićete besplatan ruter za bežičnu vezu. Uživajte u najdostupnijem, najstabilnijem i najudobnijem Internetu!

www.open.telekom.rs • telefonska prodaja 19818* • poslovne Telekoma Srbija

*broj je besplatan za sve pozive iz fiksne i mobilne mreže Telekom Srbija

Besplatan
WiFi
ruter



Tast

Još jedna muška funkcija. Kad vam ćerka nabavi zeta, postajete tast (punac).

Uobičajena predrasuda kaže da očevi ženske dece pokazuju izvesnu preteranu brigu koja se graniči s ljubomorom: nijedan im nije dobar za njihovu princezu, mangupi im kvare dete i već takve gluposti. U najvećem broju slučajeva tast i zet će se uskoro složiti. Ako je mangup pame-tan, on će istovremeno muvati curu, taštu (o tome je ovde već bilo reči) i tasta. Tašta zahteva određeni trud, kao i cura

kušca i uopšte pičkicu. Jednom sam se našalio s mojim zecom, dok je još bio nov u porodici, pa sam mu mrtav-ladan rekao da sada, kad sam ga upoznao i kad mi se dopao, može slobodno da me zove "tata". Dečko se smrzao, ali smo se mi ostali od srca nasmejali, pa je shvatio da je o zezanju reč.

Upoznavši razne što tastove, što očeve mojih devojaka, bilo mi je lakše da i sam tastom postanem. Na momke i muževe mojih kćeri nikada nisam imao primedbu, sve i kad je tome bilo mesta. Njen je, nije moj; odrasla je i pametna je, pa

Ako podržite tasta u aktivnostima na koje se njegova ženska čeljad mršte – pobeđili ste i stekli saveznika, sigurno do razvoda ili groba, šta pre dođe

(ali manje); tast je relativno jednostavan za uvlačenje pod kožu. Laskajte mu da kako dobro izgleda za svoje godine; pokažite zanimanje za njegov hobi, o kome ionako niko u kući neće s njim da priča jer im ide na živce, pa makar to bio i fudbal. Budite ljubazni s njim jer je često jedino muško u kući i željan je druženja. Pustite ga, na primer, da brže i duže pliva od vas, nije teško, ali mu znači; jedan takav je bio toliko srećan zbog toga da mi je kasnije davao da vozim njegov opako luksuzan auto kad hoću. Nisam auto ni ogrebao, još manje čuknuo, a još sam vodio računa i o gorivu, ulju i već tome. To ga je kupilo definitivno.

Ako podržite tasta u aktivnostima na koje se njegova ženska čeljad mršte – pobeđili ste i stekli saveznika, sigurno do razvoda ili groba, šta pre dođe. Gubite od njega na kartama, ništa vas ne košta. Pitajte ga za savete, "kao muškarac muškarca", znate već. Pazite, međutim, da ne date na taštu, kakva god ona nepodnošljiva gadura bila; tako ćete ispasti još i gospodin. Kad on počne da je olajava, složite hladnu facu i udarite u opšta mesta tipa "pa nije baš tako loša, ima ona i svojih dobrih strana" itd., pa makar bili prisiljeni na banalnosti tipa "takav je život, šta da se radi...". Tastu treba ugoditi i kad je malo čudan. Imao sam jednog koji je uživao da po kući puca iz velikog revolvera koji sam ja posle čistio, što mu se dopalo.

Sa tastom (i taštom!) valja beskompromisno ostati na "Vi". Neka vas on slobodno tika, mlađi ste ionako i šta sad, ali ne nasedajte na preteranu familijarizaciju. Sve dok ste na "Vi", ostajete lepo vaspitan mlad čovek i gospodin.

Ni po koju cenu nemojte pristati da tasta zovete "tata" ili taštu "mama"! To je ponižavajuće i od vas čini pizduna, me-



neka vidi sama. Niti sam momcima i zetovima pokušavao da držim stranu kad cure reše da ih ostave. Jedan je bio mundos, mada simpatičan; nije mi ga posle bilo mnogo žao. Drugi je bio smotanko iz dobre kuće, dobar, ali previše slab za moju zmijurinu i donekle zbunjen. Vodio sam ga tako jednom na večeru (u Londonu) i naručim sebi kravavu goveđu šnicletinu, a on se zabrine zbog ludih krava koje su

tada bile u modi. Jedva sam mu objasnio dve stvari: da se ta bolest javlja posle dvadesetak godina (kad je, što se mene tiče, svejedno) i da nema te krave koja je luđa od mene.

Mislim da sam dobar tast i otac ženske dece. Momci (i kasnije muževi) ubrzo prestaju da se skanjeraju, foliraju i prave fini: počnemo prvo da cirkamo zajedno (dok se moja i njegova mršte); kad mi smotaju i ponude prvi džoint, znam da sam pobeđio. To bi se danas korporativnim rečnikom zvalo *team building*, ako se ne varam. Kad se tako napravi tim tast-zet, to je jako dobro za porodične odnose i za oba braka – pa koliko potraje...

Drastični slučaj opisan je u onom vicu: sretnu se tast i zet, svako sa svoje strane ulice, i nastaje neverbalna komunikacija. Tast podigne desnu ruku do ramena i pod pravim uglom ispruži dlan; zet uradi to sa obe ruke. Prevod: je li zmija kod kuće, glasi pitanje; obe zmije su kod kuće, glasi odgovor. Naravno da ženski deo tog porodičnog četvorolista ubrzo skuži o čemu je reč i otkrije paklenu zaveru. Onda nastupa zvicanje: eto, držite stranu jedan drugome protiv nas dve; našao lonac poklopac, našla krpa zakrpu itd. Njih dvojica se kunu da oni njih najviše vole i poštuju. Na kraju krajeva, i to se ispegla: sve i ako je zavera, nije strašna.

U snajke se još ne razumem.





Ne gubite **vreme.**
Čitajte ono što je bitno.

www.vreme.com

Miš

Izvod iz evidencije po metodu Predraga Raosa, iz čuvenog romana *Mačak Cici*:

Ime: Mišonja Miš

Zanimanje: glodavac lošinjski (lokalno ime Gric-gric, endemska vrsta)

Lični opis: sivocrn, malo krupniji od običnog miša, bezobrazan i nametljiv

Modus operandi: drska i provalna krađa, oštećenje tuđe stvari

Bračno stanje: možda

Političko opredeljenje: da (krade sve što može)



Iskaz oštećene strane:

Dakle ovako: spremam ja pre neko veće preliv (toć) za špagete, kad mi se između nogu provuče nešto malo, sivocrno s repom i ode u pravcu kredenca u kuhinji. Okrenem se i pitam ej, kud si ti krenuo, a on već na kredencu (kad se pre popeo?) i njuška oko naših svećica, znate onih malih u aluminijumskim zdelicama. Tu se ja setim da sam već primetio da neko gricka moje svećice i da su ostali jasni otisci prednjih zubića. Onda se setim i da sam na polici u kupatilu našao, kako da vam kažem... dobro, vizitkartu glodarskog porekla. Nije mi bilo jasno odakle tu, jer su zidovi glatki, od pločica, i nema drugog pristupa toj polici, ni sa plafona; nisam još čuo za leteće glodare. Nego da se vratim na predmet istrage.

Drekнем ja na njega da se sklanja s mog kredenca, a on sedi na dupetu i gleda me sjajnim crnim okicama; ne jebe živu silu. Uzgred: i kredenc je od glatkih površina, visok dobrih 80 cm; treba se na to popeti nekako. Iznerviram se (greška!), zgrabim metlu i krenem ka kredencu, rizikujući da mi nešto zagori. Dreknem opet "Šic-mic!", a on meni kaže "Ciju!" i sruči se pod kredenc munjevitom brzinom; svaka čast. Krenem ja drškom od metle ispod kredenca, a on izjuri, kaže uvređeno "Ciju, ciju!" (čak dvaput) i sakrije se iza frižidera dok se ja derem: "Ti ćeš meni ciju ciju!" Brz, bogami! Pomislim: svaka čast, majstore, neka tebe.

U međuvremenu ekipa na terasi pod borovima koja čeka te špagete urla od smeha: sve su videli, pa i čuli to cijukanje. Tanja, Mladena, Ivana i njen sin Bepo (5 godina) valjaju se od smeha: te gde ti je miš, te šta se nerviraš, te kako ti je zbrisao, budalo; ciju-ciju, hahaha; itd.

Tu ja shvatim da sam zaista budala i drastično revidiram svoj stav. Pojedemo mi te špagete (bili su odlični), pijemo *be-vanda on veranda* (kako to zove naš drug Rodžer iz Londona), pa im ja kažem: ovaj Mišonja lošinjski od sada je moj najbolji drug i nemoj da je neko imao primedbi; uostalom, jeste li gledali antologijski film *Lov na miša*? Nije se s njima kačiti, zajebani su. Iste večeri izvadim ja iz frižidera sir, narežem šest lepih malih kockica i ostavim na tanjiriću, uz plastičnu posudu, malu, vode. Vidim sutradan da je Mišonja to sve lepo pojeo i popio. U međuvremenu je tu došlo do raznih razgovora na tu temu: na primer, zašto ne dovedete mačku iz Beograda da ga sredi?

Ne vredi, setim se ja našeg kartuzijskog Ačka-mačka, velikog, opakog predsednika mesne zajednice Gornji Bulbulder, snažnog zvera sa isfronclanim ušima; strahota i za videti. Jednom sam ga zatekao kako se igra sa mišem, malim, sivim, nikakvim, na našoj terasi pred kućom. Miš kao trčkara, a Ačak ga kao šapicom lovi. U jednom trenutku mišu se dosadi i pobegne u rupu u zidu, a Ačak sedne na dupe i počne da se liže, što je kod mačaka glavni znak povređene sujete. Nije miš šala, da vam kažem: to jeste malo, sivo i nikakvo (ovaj lošinjski endemski *Gric gric* čak je i krupniji), ali nije bezazleno; naprotiv. Eto, recimo, kad smo kod provalne krađe: izgledao je čošak od do-vratka da može da uđe i da se promeće sve i kad je kuhinja zatvorena skroz; inače ide kroz prozor, normalno. Onda se setim da je pre mnogo godina, dok smo imali krevet u kuhinji i dok sam ja tu spavao kao momak, neki njegov predak imao običaj da hoda po meni noću, mrtav ladan i da se čak uvredi kad ga stresem sa pokrivača (ciju, ciju!). Oni, glodavci bezobrazni, tu su oduvek: pominju se i u iscrpnoj Mavrovićevoj monografiji o Lošinju i Cresu, da žive u šumi i u suhozidovima (ograde od vešto složenog kamenja), a oko naše kuće ima i jednog i drugog do mile volje. Jeste da je lošinjska ekosfera bogata hranom za glodare, ali naša kuhinja je iz nekog razloga primamljiva. Razumem za sir, slaninu i pršut koje mu ostavljam svake večeri; ali ne shvatam zašto voli parafin iz svećica... Mišja posla.

Kad sam, dakle, počeo da mu ostavljam svake večeri sir, pa pršut, pa slaninu, moje cure, Tanja i Mladena, prvo su gundale: te jebo te miš, ima da se navuče, a Maja (moja ćerka koja dolazi posle nas) ne voli miševe; te neka živi kao i do sada; te baš si blesav; itd. Pa je svako jutro bilo pitanje: a je li miško-piško večerao i koliko? Maltene ono Čika-Jovino, sećate se: reduša je nešto mnogo ljuta, sklon'te joj se s puta... Iš, iš, iš, taj prokle-ti miš... kobasice vizitira i već znate.

Posle su se navikle. A zašto ja ne bih imao kućnog ljubimca? Miš-piš, pa šta? Bolji je od nekih koje neću spominjati. Barem je diskretan: dolazi na večeru kad mi odemo na spavanje, izgricka koliko hoće i ode dalje. To je zato što sam ga prepao u nervozi, kriv sam. Ponekad ga spazim kad se promuva kroz kuhinju brzo i spretno i dođe mi lepo.

Povlačim prijavu i odustajem od odštetnog zahteva.

MILOŠ VASIĆ

EUNET HOSTING PRIRODAN IZBOR

PROFESIONALNE HOSTING USLUGE OD 1996. GODINE

WINDOWS I LINUX NAMENSKI SERVERI
CLOUD SERVERI • PRIVATE CLOUD
MICROSOFT SHAREPOINT, EXCHANGE I
DYNAMICS CRM HOSTING
SHARED HOSTING • DOMENI



EUNETHOSTING.COM • 011 3010 550

 **EUnetHosting**



THE SPARKLING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets. Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments. The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica. Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.



Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to
the Brand New Park



Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec